

ΤΙΜΗ: ΔΡΧ. 300

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ:
«ΠΙΟΤΤΕΙΟΝ»
ΚΑΚΟΝ (σ. 4837)

ΟΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ «Θ» ΚΑΙ «Χ»

᾽Αποκρυπτογράφηση ὠρισμένων
γνωστῶν μυστικιστικῶν συμβόλων

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό

Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Αθήνα
τηλ.: 3223957 ή 9841655.

Τα Γραφεία του Περιοδικού
λειτουργούν προΐντες ώρες
9.30-13.30 καθημερινά.

Ίδιοκτήτης-Εκδότης
— Διευθυντής:

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Γ. ΔΑΜΠΡΟΥ

Αχιλλέως-Μουσών 51
Παλαιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία-Ατελιέ:
«Ν.ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Μάγερ 11, Αθήνα, τηλ. 5221792.
Εκτύπωση-Βιβλιοδεσία:
«ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ & ΣΙΑ ΕΠΕ»
Καλλιτόρμου 10
Μπουρνάζι, τηλ. 5726819.

- Τιμή αντίτυπου: 300 δρχ.
- Ετήσια συνδρομή: 3.000 δρχ.
- Οργανισμών κ.λπ.: 5.000 δρχ.
- Φοιτητών: 2.000 δρχ.
- Εξωτερικού: 50 δολλ. ΗΠΑ

Οι συνδρομές προκαταβάλλονται
τόν μήνα Ιανουάριο κάθε χρόνου.

ΜΕΛΗΜΕΙΣ
ΛΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τα χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Όλες οι συνεργασίες και τα
ταχυδρομικά έμβασματα στη
διεύθυνση:

ΔΗΜ. Γ. ΔΑΜΠΡΟΥ, Μουσών 51
175 62, Π. Φάληρο, Αθήνα.

Παρακαλούνται οι συνδρομητές
πού αλλάζουν διεύθυνση, να το
γνωστοποιούν στο περιοδικό.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 4820:

1989: Μανυράσπρες Ώρες

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 4821:

Η πανάρχαια ελληνική παρουσία
στις άκτες και τα νησιά του Ειρηνικού

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4827:

Οι ύποκρυπτόμενες σημασίες των Θ και Χ

ΗΛΙΑΣ ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4837:

«Δημοτική»: Πόττειον κακόν (V)

Σ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4846:

Η άπορία

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΣ 4849:

Η αποκρυπτογράφηση ώρισμένων
γνωστών «μυστικιστικών» συμβόλων

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΑΤΣΙΑΣ

ΣΕΛΙΣ 4856:

Η πρόιμη γλωσσική διασπορά στην Εύρώπη

COLIN RENFREW

ΣΕΛΙΣ 4863:

«Υποκειμενική πραγματικότητα»

ROBERT WRIGHT

ΣΕΛΙΣ 4869:

Επιλογή επιστολών αναγνωστών

**Γ. ΣΤΑΥΡΑΓΓΕΛΟΣ, Δ. ΣΥΜΕΩΝΙΔΗΣ, ΣΠ. ΝΟ-
ΝΙΚΑΣ**

ΣΕΛΙΣ 4875:

Η Ελλάδα στο έργο του Γ. Σαραντάρη

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΠΟΙΗΣΗ:

Σπύρος Κοκκινάκης, Ν. Σταυρόπουλος, Δ. Καρα-
γιαννόπουλος, Σταύρος Έλευθερίου, Μαρί Μανού-
σου.

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ: σελ. 4825 • ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ:
σελ. 4847 • ΛΙΓΗΜΑ: σελ. 4872 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 4875 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ:
σελ. 4835

1989: Μαυρόασπρες Ώρες

Αίσθανόμεθα μ' όλες τις αίσθήσεις την 'Ιστορική Στιγμή. Είσπνέουμε μ' όρθάνοιχτους μυκτῆρες τὸ 'Ελληνικὸ Παρόν. 'Αγωνιζόμεθα νὰ τὸ ζυγίσουμε. 'Η αἴσθησή του ἄς γίνῃ ἀξιόλογή του. Καὶ ἡ ἀξιολόγησή του ἄς γίνῃ ἔλλογη πρόβλεψη. "Ας προβάλλουμε τὸ 'Ελληνικὸ Παρόν στὴν ὁθόνη τοῦ 'Ελληνικοῦ Μέλλοντος.

Ποτὲ οἱ ὥρες στὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἦταν πιὸ μαῦρες. Ποτὲ ἡ ὁμαδικὴ συνείδηση τοῦ τόπου αὐτοῦ δὲν ἦταν πιὸ ἐρεβώδης. Ποτὲ ἡ 'Ομάδα ποὺ κατοικεῖ στὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἦταν πιὸ παράλογη. Ποτὲ ἡ θέληση γιὰ ὁμαδικὴ ἐπιβίωση δὲν ἦταν πιὸ παράλυτη. Ποτὲ τὸ ὁμαδικὸ αἶσθημα δὲν ἦταν πιὸ πεισιθάνατο.

Καί: Ποτὲ οἱ ἀτομικὲς συνειδήσεις στὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἦταν πιὸ ἐναργεῖς. Ποτὲ ἡ ἑλληνικὴ ἀτομικότητα δὲν ἦταν πιὸ φωτεινὴ. Ποτὲ ἡ ἐνδοσκαπτικὴ προσπάθεια τοῦ "Ελληνα δὲν ἦταν πιὸ ἐργώδης. Ποτὲ ὁ "Ελληνας δὲν εἶχε τόσο προωθήσει τὴν προσωπικὴ του ἀναζήτηση. Καὶ ποτὲ τὸ μεμονωμένο ἄτομο ποὺ κατοικεῖ ἐδῶ δὲν ἦταν πιὸ ἑλληνικό. 'Η ὥρα τοῦ "Ελληνα εἶναι ὥρα ὁλόλαμπρη.

Δὲν παραδοξολογοῦμε οὔτε ἀντιφάσκουμε. 'Η 'Ομάδα πέθανε. Τὸ Μέλος της ξεπέταξε φτεροῦγες. 'Η 'Ομάδα κατέρρευσε. Τὸ Μέλος της ἀπογειώθηκε. 'Η 'Ομάδα ὑπέστη πυρηνικὴ διάσπαση. Τὰ ἐξ ὧν εἶχε συ-

ντεθῇ «μεταστοιχειώνονται». 'Η 'Ελληνικὴ Μεταστοιχειώση εἶναι γεγονός. Γεγονός πρωτόφαντο μέσα στοὺς τελευταίους 25 περίπου αἰῶνες.

Τὸ μεταστοιχειωμένο 'Ελληνικὸ "Ατομο δὲν θὰ ξανασυνθέσῃ ποτὲ τὴν 'Ομάδα ποὺ πέθανε. 'Η 'Ομάδα ποὺ πέθανε δὲν θὰ ἀνασυγκροτηθῇ ποτέ. Τὰ μόρια ποὺ τὴν ἀποτελέσαν δὲν ὑπάρχουν πιά. Τὰ ἄτομα τῶν μορίων δὲν ὑπάρχουν πιά. "Ενας γιγαντιαῖος μικρόκοσμος ἰόντων ἀπελευθερώθηκε καὶ γαλβανίζει μὲ ἀπειροστικὲς ταχύτητες τὸν συνειδησιακὸ πυρῆνα τοῦ "Ελληνα. Οἱ ἐκρήξεις του εἶναι ἀλυσιδωτές.

Σὲ ἀτομικὸ ἐπίπεδο πάλλεται ἡ 'Ελληνικὴ Μεταστοιχειώση. Σ' αὐτὴ τὴ φάση εἶναι ἀπολύτως ἀπυρόβλητη. Τὸ ἱερὸ τῆς 'Ελληνικῆς 'Ατομικῆς Ψυχῆς εἶναι ἄβατο. Χίλιοι διαβόλοι προσπαθοῦν νὰ εἰσβάλουν σ' αὐτό. Δὲν βρίσκουν καὶ δὲν θὰ βροῦν οὔτε μία ρωγμάτωση. Δὲν ὑπάρχει οὔτε μία πρόσβαση. 'Ο Ναὸς εἶναι ἄδυτος. Οἱ βέβηλοι εἶναι ἐκμηδενισμένοι.

Τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν 'Ελληνικὴν 'Ατομικὴ Μεταστοιχειώση θὰ ἀνασυντεθοῦν, γιὰ νὰ οἰκοδομήσουν τὴ Νέα 'Ελληνικὴ 'Ομάδα. Αὐτὴ δὲν θὰ ἔχῃ κανένα ὑλικὸ τῆς Παλαιᾶς Νεκρῆς. "Οσοι λογίζονται τὸ ξέρουν καὶ τὸ πράττουν αὐτό. "Οσοι παραλογίζονται εἶναι ἱστορικὰ ἀπολιθώματα.

Δ.Ι.Α.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΓΕΩΡΓΑΝΑΣ

Συντριπτικά στοιχεῖα ἀποδεικνύουν τὴν πανάρχαια ἑλληνικὴ παρουσία στὶς χώρες καὶ νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ

Ἀπὸ πολλοῦ οἱ ἐνδείξεις, ἴχνη καὶ ἀποδείξεις τῆς Ἑλληνικῆς παρουσίας σὲ ὁλόκληρο τὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανὸ συσσωρεύονται καὶ κατὰ γεωμετρικὴ πρόοδο πολλαπλασιάζονται.

Αὐτὲς εἶναι γλωσσικὰ μνημεῖα ἀναμφισβήτητα ἑλληνικά, βραχογραφίες καὶ πετρόγλυφα, ἀντικείμενα χειροτεχνίας ἀρχαῖα καὶ σύγχρονα, καλλιέργεια, μῦθοι, λαοὶ καὶ πολιτισμοὶ ἐμβόλιμοι. Θρησκείες καὶ θεοὶ ποὺ εἶναι ἑλληνικῆς προελεύσεως, ἴδιοι ἢ ταυτόσημοι, ποὺ διατηροῦν ἀκόμη καὶ τὶς ἑλληνικὲς τοὺς ὀνομασίες.

Πολλὲς ἐπισημάναμε σὲ προηγούμενες δημοσιεύσεις μας στὸν «Δαυλο», ποὺ ἐπιβεβαιώθησαν πλήρως στὸ πρόσφατο ταξίδι μας στὴν Πέμπτη Ἡπειρο, τὴν Αὐστραλία.

Σὲ προηγούμενη ἐπίσκεψή μας στὸ Ἀνκορέιτζ τῆς Ἀλάσκας σὲ βιτρίνα ἀντικῶν Ἀλάσκας ἐφωτογραφήσαμε «πυξίδα» (κουτί) μαίανδρο, ἀκόμη δύο ἀρχαῖα τοτέμ, φέροντα τὰ ἑλληνικὰ σύμβολα, τὸν ἄετὸ τοῦ συμβόλου τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν ἥλιο καὶ τὴ σεληνὴ (ἡμισέληνο καὶ ἄστρο ποὺ ἀντέγραψαν οἱ Μουσουλμάνοι) - προϊστορικὰ σύμβολα τῶν Μεγάλων Θεῶν, Διοσκούρων-Καβείρων, προστατῶν τῶν ἀρχαίων μυστηρίων τῆς Θράκης καὶ Σαμοθράκης.

Στὴ Βόρειο Ἰαπωνία κατοικεῖ ἓνας λαὸς 7 ἑκατομμυρίων λευκῶν, ἀνάμεσα στὰ δισεκατομμύρια τῶν κιτρίνων, γιὰ τοὺς ὁποίους πρωτοεδημοσίευσε στοιχεῖα στὴ νέα ἔκδοσι τοῦ Λεξικοῦ τοῦ «Ἡλίου» ὁ Ἰωάννης Πασσᾶς μὲ φωτογραφίες τους. Οἱ Ἀἶνου, αὐτοὶ ποὺ πρωθήμενοι ἐρευνηταὶ ταυτίζονται μὲ Ἴωνες (Ἀἶνου=Ἴωνες): κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς μῦθους Κίνας-Ἰαπωνίας «ἤρχοντο οἱ λευκοὶ μὲ σχεδίες ἀπὸ τὸν Ὠκεανό» (ὄρα λεξικὸν «Ἡλίου» καὶ «Ἡ ἀληθινὴ Προϊστορία» Ἰ. Πασσᾶ).

Στὴν Ἰαπωνία ὁ Ἕλλην ἐκπλήσσεται, ὅταν ἀκούει Ἰαπωνικά, διότι ἀκουστικῶς θυμίζουν κάποια ἀγνωστὴ ἑλληνικὴ διάλεκτο, ὅπως τὰ «ποντιακά» στοὺς μὴ ποντίους, καὶ καταλήξεις ὅπως «-μας», ποὺ ἐπαναλαμβάνονται συχνότατα καὶ ἐπιτείνουν τὴν ἐντύπωση. Ξεχώρισα τὴ λέξι «ἀρημάς», ποὺ ἐπαναλαμβάνετο συχνότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη λέξι: σημαίνει «εἶμαι» καὶ εἶναι σύνθετη: ἀναλύεται στίς λέξεις «ἄρρη + εἶμι», δηλ. εἶμαι ἄρρη, εἶμαι ἄνθρωπος, εἶμαι, ὑπάρχω! Ὁ Κεντρικὸς μῦθος τῆς Ἰαπωνίας εἶναι: Ἡ βασίλισσα τοῦ Ἡλίου, μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ κυβερνήσῃ ἢ ἴδια τὴν Ἰαπωνία, ἔστειλε τὸν υἱό της, τὸν αὐτοκράτορα, ποὺ τοῦ ἔδωσε 3 ἐφόδια, τὸν καθρέφτη, γιὰ νὰ κατεβάξῃ τὸν πατέρα του τὸν Ἡλιο (καθρέφτης εἶναι ἡ ἀλληγορία τῶν νερῶν ποὺ περιβρέχουν τὴν Ἰαπωνία), τὸ ξίφος, γιὰ νὰ πολεμᾷ τὸ δράκο μὲ τὶς ἐννέα οὐρὲς καὶ τὶς ἐννέα κεφαλὰς (ποὺ

θυμίζει τη Λερναία Ύδρα, που έχει άμεση σχέση με τὰ ὕδατα καὶ μάλιστα τὰ λιμνάζοντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται οἱ γνωστὲς ἐνδημικὲς νόσοι Ἑλλάδος καὶ Ἰαπωνίας, δηλ. ἡ ἐλονοσία καὶ ἡ φυματίωσις, πού ἀφάνιζαν τοὺς δύο λαοὺς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 2ου παγκοσμίου πολέμου) καὶ τὸ περιδέραιο, ὅπως ἀντιστοιχῶς ἡ Ἀθηνᾶ ἔδιδε τὸν ὄρμον (περιδέραιο) καὶ τὸν πέπλο. Ὁ ὅλος δηλ. μῦθος σχεδὸν ταυτίζεται μετὰ τὸν μῦθο τοῦ ἡλιακοῦ ἥρωα Ἡρακλῆ.

Ἡ ὀνομασία τῆς παλαιᾶς πρωτεύουσας τῆς Ἰαπωνίας εἶναι Κυότο καὶ τῆς νέας εἶναι Τόκυο, δηλ. ἐγίνε ὁ στοὺς Ἕλληνες παρατηρούμενος ἀνασυλλαβισμός. Ἀλλὰ τὸ πλέον συγκλονιστικὸ ἱστορικὸ φαινόμενο καὶ στὴν Ἰαπωνία καὶ στὴν Κορέα εἶναι ἡ παρατηρούμενη ταυτότης στὶς ἀπώτατες θεότητες τοὺς μετὰ τὶς ἀπώτατες θεότητες τῶν ἐλλήνων, πού ἀκόμη καὶ σήμερα φέρουν ἐλληνικὰ ὀνόματα. Ἡ ἀπωτάτη ἐλληνικὴ θεότης εἶναι ἡ Γῆ Μητήρ = Δημήτηρ, πού καὶ στὶς δύο αὐτὲς χῶρες τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὁκεανοῦ εἶναι ἡ μάνα Γῆ, ἡ Γῆ Μητήρ, πού τὴν ὀνομάζουν Ματαρα-σου, ἢ Ἀματέρα-σου — δωρικοὶ τύποι, ὅπου τὸ -α ἀντικαθιστῶμενο μετὰ τὸ ἀττικό-ἰωνικό -η, μᾶς δίδει «Μήτηρ σου» ἢ «Ἡμητέρα σου»! Ἀλλῃ θεότης τῆς Ἰαπωνίας — Κορέας εἶναι ὁ «Τοπάν». Στὴν Ἑλλάδα «ὁ Πᾶν». Στὴν Κορέα ὑπάρχει κυκλικὸς θολωτὸς τάφος· ὁμοίος κυκλικὸς θολωτὸς τάφος ὑπάρχει στὴν Ἰταλία (Ἐτρουρία) καὶ ὁμοίος ἐπίσης τάφος κυκλικὸς θολωτὸς ὑπάρχει στὴν Ἀττικὴ (θολωτὸς τάφος Μενιδίου). Τὶς συγκλονιστικὰς φωτογραφίες τῶν δύο κυκλικῶν τάφων στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Κορέα παραθέτουμε, ἀψευδῆ ἀπόδειξι τῆς ἐλληνικῆς παρουσίας. Παραθέτουμε ἐπίσης τὴ φωτογραφία τοῦ πύργου τοῦ Κιονγκζού τῆς Νοτίου Κορέας, πού εἶναι ὁ ἴδιος μετὰ τὸν πύργο τῆς Νάξου, μετὰ τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους στὸ Πόρτο Γερμενό, μετὰ τὰ τεῖχη τῶν Δελφῶν-Φωκίδος.

Στὶς Φίλιππίνες ἀνωτάτη θεότης εἶναι ὁ θεὸς τῆς ἱατρικῆς Γιασίν, πού εἶναι ὁ ἀρχιαργοναύτης Ἰάσων, δηλ. ὁ μέλλων νὰ θεραπεύσῃ (ὄχι ἀπὸ τὶς συνήθεις νόσους σώματος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμάθεια, πού φέρει τὸ φόβο καὶ τὶς προλήψεις, μετὰ φάρμακα τὶς γνώσεις, τὰ μυστήρια καὶ τὶς μοῦσες).

Ἡ νῆσος τοῦ Πάσχα μετὰ τοὺς Μόες, τὰ γιγάντια πέτρινα πρόσωπα, πού εἶναι σὰν μεγέθυνσις τῶν κυκλαδικῶν εἰδωλίων, ὑποδηλοῦν καὶ μετὰ τὴν ὁμοιότητά τους καὶ μετὰ τὸ χαραγμένο σταυρὸ μετὰ τὸ ρόδο σ' ἓνα ἀπ' αὐτὰ πού βρίσκεται στὸ Μουσεῖο τοῦ Λονδίνου, τὴν ἐλληνικότητά τους. Διότι ὁ συνήθης στὴν Αἴγυπτο σταυρὸς μετὰ τὸ ρόδο ἔχει ἐλληνικὴ προέλευσι, ὅπως μαρτυρεῖ τὸ ἀπὸ στεατίτη λίθο εἰδώλιο τῶν Κυκλάδων σὲ σχῆμα σταυροῦ φέρον στὸ λαιμὸ τοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ σὲ σχῆμα σταυροῦ (σελ. 64 τόμου «Νεολιθικὴ Ἑλλάς» ἔκδ. Ἐθνικῆς Τραπεζῆς).

Στὴν Κίνα εἶναι Ταοῖσται, δηλ. πιστεύουν στὸν Ταὸ = Θεὸ, πού εἶναι παραλλαγή τῆς λέξεως Θεός, ἔχουν σύμβολο τὸν ἐλληνικὸ μαῖανδρο, πού εἶναι γνωστὸς μετὰ τὴν λέξι «γκρέκα». Στοὺς 7000 «Πήλινους Στρατιῶτες» τοῦ κινέζου αὐτοκράτορα Κιν Σιχουάνγκ (3ος π.Χ. αἰών), τὸ δάπεδο πού εὑρέθη ἀπὸ τερρακότα, ὡς καὶ τὰ ἀκροκέραμα φέρουν ἐλληνικὰς παραστάσεις, ὡς οἱ εἰκόνες στὶς σελίδες 20 καὶ 21 τῆς ἐκδόσεως 1988 «Ὁ πῆλινος στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορα Κιν Σιχουάνγκ». Ἐσχάτως εὑρέθη μουμιοποιημένος αὐτοκράτωρ, πού ἔφερε ὀβελὸν στὸ στόμα, ὅπως συνηθίζετο στὴν Ἑλλάδα!.

Τμήμα της πανάρχαιας βραχογραφίας που εُρέθη στο Σύννευ της Αυστραλίας από τον Έλληνα Θεόδωρο Κουλοχέρη και έφωτογραφήθη από τον Κων. Γεωργαντά τον Οκτώβριο του 1988. Εμφανίζει τον πολυσήμαντο θεό Έρμη προσγειούμενο, κρατούντα το «κηρύκειον», και αποτελεί ένα από τα πολλά αμάχια τεκμήρια της από χιλιετηρίδων παρουσίας εκεί των Έλλήνων. [Περίσσότερα για τα ίχνη της πανάρχαιας Έλληνικης παρουσίας στην Αυστραλία θά δημοσιευθούν σε προσεχή τεύχη του «Δαυλού»].

Στὴ γλῶσσα τῶν κατοίκων τῆς Χαβάης ὑπάρχουν αὐτούσιες ἑλληνικὲς λέξεις ὅπως: *ἀετός, νοῦς, μανθάνω, λαός, μελωδία, φθάνω* κ.λπ. Ὅλος ὁμως αὐτὸς ὁ προϊστορικὸς ἑλληνικὸς πολιτιστικὸς καταγισμὸς σὲ ὅλα τὰ μήκη καὶ τὰ πλάτη τοῦ *Εἰρηνικοῦ* ἔπρεπε νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ κάποια βᾶσι, κάποιο μεγάλο ἑλληνικὸ προϊστορικὸ κέντρο, ποῦ ἦταν κι αὐτὸ στὸν ἴδιο Ὑκεανό. Κανεῖς ὁμως μέχρι σήμερα δὲν ἔκαμε αὐτὴ τὴ σκέψι ἢ ἴσως τὴν ἔκαμε, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐξέφρασε. Αὐτὴ ἡ συσσώρευσι τῶν ἑλληνικῶν στοιχείων, μακρυνὰ ἀπὸ τὶς δύο προϊστορικὲς ἑλληνικὲς Ἡπείρους, Ἀτλαντίδα καὶ Αἰγίδιδα, προδιέγραψε καὶ ὑπαρξὶ τρίτης.

Αὐτὴ ἡ ἄγνωστη μέχρι σήμερα 3η προϊστορικὴ ἑλληνικὴ ἡπειρος, ποῦ ἔκανε τὸν ἀπέραντο Ὑκεανό ὄχι μόνο ἑλληνικό (στὴν καλλιέργεια), ἀλλὰ καὶ *Εἰρηνικό*, ἔφθασε ὁ καιρὸς νὰ μᾶς λύσῃ ὅλες τὶς ἱστορικὲς καὶ προϊστορικὲς ἀπορίες καὶ νὰ χύσῃ νέο φῶς στὴν ἐποποιία τῶν Ἑλλήνων Ἀργοναυτῶν, ποῦ συμβολικά, θὰ ἔλεγε κανεῖς, στὸ παρθένο πάρκο τοῦ λιμένος τοῦ Σίδνεϋ ἄφησαν τὸ ὑπέροχο σῆμα τους, σκαλισμένο σὲ βράχο: τὸν ἐκπολιτιστὴ φτερωτὸ Ἑρμῆ. Ἀλλὰ τὶς συντριπτικὲς ἀποδείξεις γιὰ τὸ θέμα αὐτό, τὶς ὁποῖες συγκέντρωσα σὲ πρόσφατὴ ἐπίσκεψή μου στὴν Αὐστραλία (μαζὶ μὲ συγκλονιστικὸ φωτογραφικὸ ὕλικό) θὰ παραθέσω λεπτομερῶς σὲ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ».

ΝΙΚΟΣ Π. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Αὐγὴ στὸ Σούνιο

Ἀνάγλυφοι ἔρωτες στὴ χαίτη τοῦ κύματος,
χρονοπαῖδια τοῦ Ἥλιου μὲ τρίαίνες
κατοικοῦν
τὸν παλιὸ πελαγίσιο Ναό.
Ξανθὰ καλοκαίρια γαλανῶν θόλων
ταξιδέψαν τοὺς ἡμέρους
στὶς λευκὲς ἐπιφάνειες.
Λυτρωμένη αὐγὴ κρατᾷ κλωνάρι ἐλιᾶς μεσοπέλαγο,
ἡμερώνει, ἀφυπνίζει
βυθούς, ὄστρακα, φλοίσβους,
ἀκοή, ποῦ κοιτᾷ κατακόρυφα
τὸ χαμόγελο τῶν μαρμάρων.
Λιτὴ ὁμορφιὰ δικαιοῦνεις
ζωή, ἀριθμούς καὶ θανάτους.

ΜΕΤΕΩΡΙΣΜΟΙ

Τρία συγκλονιστικά ἐρωτήματα

Κάθε διαχρονική θεώρηση τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Γραφῆς ὀδηγεῖ στὴν ἀκόλουθη διαπίστωση:

Ὑπάρχει μιά σταθερὴ κατιοῦσα πορεία τῶν δύο αὐτῶν ὑψίστων ἐπιτευγμάτων τοῦ Ἀνθρώπου, ποὺ ἀπὸ τέλεια ἐργαλεῖα (ποὺ ὑπῆρξαν) ἐκφράσεως τοῦ Λόγου καὶ πιστῆς ἀποδόσεως τῆς πραγματικότητος, ἱκανὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν μὲ πλήρη ἀνεση στίς λεπτότερες καὶ ἀπαιτητικώτερες κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου. ἐκπίπτουν προϊόντος τοῦ χρόνου σ' ἓνα σύνηθες συμβατικὸ ἐκφραστικὸ σύστημα, παρόμοιο πρὸς τὰ ὑπολοιπα γλωσσικὰ καὶ γραφικὰ συστήματα ποὺ ὑπάρχουν στὸν Κόσμο.

Δὲν χρειάζεται νὰ προβῶ σὲ ἀναλύσεις γιὰ νὰ στηρίξω τὴν ἐκτίμησή αὐτή. Ἀρκεῖ ἡ ἀκόλουθη διττὴ παρατήρηση:

α) Ἔως σήμερα (καὶ πάντοτε) οἱ ἀκρότατες κατακτήσεις τῆς παγκόσμιας ἐπιστήμης καὶ τοῦ παγκόσμιου Στοχασμοῦ γενικά, ἡ «τελευταία λέξη» τους, καταφεύγουν γιὰ νὰ διατυπωθοῦν συμβολικὰ (ὡς «ὄρου») στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀκόμη κι ἂν οἱ γλῶσσες τῶν

χωρῶν ἐκείνων ὅπου ἐπιτυγχάνονται οἱ ἐπιστημονικὲς καὶ πνευματικὲς αὐτὲς κατακτήσεις εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ «προηγμένες» καὶ «ἱκανές» ἀνθρώπινες γλῶσσες (π.χ. ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἰταλική, ἡ γερμανικὴ κ.λπ.).

β) Εἶναι ἀδιανόητο, ὅτι ὁποιοσδήποτε πρωτοπόρος ξένος ἐρευνητής, ἐπιστήμων, φιλόσοφος κ.λπ. θὰ προσέφευγε στὴν βυζαντινὴ π.χ. ἑλληνικὴ ἢ στὴ νεώτερη δημοτικὴ (ποὺ θεωροῦνται καὶ ἀποκαλοῦνται «ἐξελιγμένες» ἢ προοδευμένες μορφές τῆς ἀρχαίας) γιὰ νὰ δανεισθῇ ἀπ' αὐτὲς τὰ μέσα ἐκφράσεως καὶ τὴν «ὀρολογία» τῶν πορισμάτων του.

Τὸ γεγονὸς τῆς σταδιακῆς ἐκπτώσεως, ἀποδυναμώσεως καὶ ἐξασθενήσεως τῆς (τελειότερης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γλωσσῶν) Ἑλληνικῆς Γλώσσας εἶναι **μοναδικὴ περίπτωση μεταξὺ ὅλων τῶν γλωσσῶν τοῦ Κόσμου**: Δὲν ξέρω ἂν ὑπάρχη ἄνθρωπος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ «ἀρχαία» ἢ ἔστω ἡ πρὸ 200 ἐτῶν ἐν χρήσει ἀγγλικὴ ἢ γαλλικὴ ἢ ἰταλικὴ ἢ γερμανικὴ γλῶσσες, δὲν ἦταν γλῶσσες πολὺ πιὸ ἀτελεῖς καὶ πολὺ πιὸ «ἀνίκανες» ὥς ὄργανα ἐκφράσεως ἀπὸ τίς σημερι-

νές μορφές τους.

Τὰ έρωτήματα πού τίθενται είναι συγκλονιστικής σημασίας:

α) Ποιό άκριβώς είναι τὸ **ΚΡΥΜΜΕΝΟ** καὶ **ΑΟΡΑΤΟ** «σαράκι» πού κατατρώγει ἀκούραστα, πεισματικά, ὕπουλα, αἰώνια τὴν τελειότερη γλῶσσα τοῦ κόσμου;

β) Ποιὸν ἐκτελεστικὸ ρόλο παίζουν αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα κτήνη (ἐπαναλαμβάνων τὸν χαρακτηρισμό: αὐτὰ τὰ ἀνθρώπινα κτήνη), πού εἶτε ὡς πολιτικὴ ἐξουσία εἶτε ὡς πνευματικὴ ἐξουσία εἶτε ὡς ταγοὶ τῆς γλώσσας (καὶ τῆς Γλωσσολογίας) ἐπιβάλλουν καὶ ἐξαναγκάζουν διὰ νόμων ἢ ἀνέχονται τὴν σταδιακὴ καταστροφὴ τοῦ ὑπέρτατου δημιουργήματος τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου; Καὶ τέλος:

γ) Σὲ ποιοὺ βαθμοὺ ἠθικῆς, ἱστορικῆς καὶ διανοητικῆς ἐξαχρειώσεως ἔχει περιέλθει τὸ Ἔθνος-κληρονόμος τοῦ ἀνεκτίμητου αὐτοῦ θησαυροῦ, πού βολεύεται νὰ χάφτη αὐτὸ πού τοῦ σερβίρουν, ὅτι δῆθεν ἡ ἐκμηδένιση καὶ ἱστορικὴ δολοφονία τῆς γλώσσας του ἀποτελεῖ «ἐξέλιξη»

τῆς καὶ «πρόδο» τῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων;

Ἐγὼ δὲν ἀπαντῶ, φίλε ἀναγνώστη. Ἀπλῶς ἐρωτῶ. Βεβαίως, ἂν διαβάξης προσεκτικὰ τὶς στήλες τοῦ Περιοδικοῦ αὐτοῦ, ἤδη ἔχεις, ἂν ὄχι τὴν ἄμεση ἀπάντηση, τουλάχιστον τὸ ὑλικὸ ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ στηρίξης τὸ σκεπτικὸ σου, γιὰ νὰ ἀπαντήσης ἐσύ. Ἐγὼ πάντως θὰ πρότεινα, ὅσοι ἔχουν νὰ ποῦν, νὰ γράψουν σχετικὰ στὸ «Δαυλὸ». Τοῦτο θὰ εἶχε δύο ἀξιόλογα πλεονεκτήματα: Πρῶτον, οἱ ἀπαντήσεις αὐτές, προερχόμενες ἀπὸ διαφορετικοὺς ἀνθρώπους, θὰ ἀποτελοῦσαν σημαντικὴ συμβολὴ στὴν καίρια προβληματικὴ τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας. Καὶ δεύτερον, πιθανῶς ἐξ ἀντικειμένου νὰ προέκυπτε διὰ τῶν ἐπιστολῶν μιὰ ἔμπρακτη ἀπάντηση στὸ τρίτο (γ) ἐρώτημα, τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ κατάσταση τοῦ σημερινοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἄν συμφωνῆς, θὰ περιμένω ἀπάντησή σου, παραμένοντας ἐσσεί

Μετέωρος

ΗΛΙΑΣ Α. ΤΣΑΤΣΟΜΟΙΡΟΣ

Οί υποκρυπτόμενες σημασίες στὰ γράμματα «Θῆτα» καὶ «Χῖ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προχωρήσαμε ἤδη ἀρκετὰ στὴν ἀνάπτυξη τῶν κωδικῶν (ὑποκρυπτομένων) σημασιῶν τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Νομίζω, ὅτι ἤδη ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχη ἀντιληφθῇ τὸν μηχανισμό τῆς συνθέσεως, «ὀργανώσεως», λειτουργίας καὶ ὀνοματοθεσίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Μὲ τὰ γράμματα (σύμφωνα καὶ φωνήεντα) ποὺ ἤδη ἀνέλυσα, ἔδωσα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν ἀποδείξεων. Οἱ λέξεις, ἀπέδειξα, ὅχι μόνο δὲν εἶναι συμβατικές, ὅπως οἱ ἰσχύουσες σήμερα ἀντιλήψεις στὴ γλωσσολογία δέχονται, ἀλλὰ ἡ σύνθεση τῶν γραμμάτων ποὺ τὶς ἀποτελοῦν ἔχει σχέση βαθύτατα οὐσιώδη πρὸς τὰ ὑπ' αὐτῶν σημαίνοντα. Οἱ ἀποδείξεις ὅμως δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ στηριχθοῦν ἀδιασάλευτα, ἐὰν δὲν ἀπεδείκνυα ὅτι τὸ κάθε γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τὸ ὁποῖο συμμετέχει στὸ σχηματισμὸ τῆς σειρᾶς τῶν γραμμάτων ποὺ ἀποκαλέσαμε λέξη, ἔχει τὸ δικό του νοηματικὸ περιεχόμενο, καὶ ἔνεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ συμμετέχει στὸ σχηματισμὸ ἐνὸς νέου νοηματικοῦ περιεχομένου, τὸ ὁποῖο καὶ ἐκφράζει τελικῶς ἡ λέξη. Τὰ γράμματα ἐπομένως στηρίζουν τὴν αἰτιώδη σχέση μεταξύ σημαίνοντος καὶ σημαινομένου, τὸ ὁποῖο καὶ ἐκφράζει ὡς γενικὸ νόημα ἡ λέξη. Μὲ αὐτὰ τὰ λίγα ὡς ὑπόμνηση τῶν ὅσων ἔχομε ἤδη ἀναπτύξει (τεύχη 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80-81, 82, 83 καὶ 84 τοῦ «Δαυλοῦ») προχωρῶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν ὑπολοίπων γραμμάτων μὲ πρῶτο τὸ «θαυμάσιον» σύμφωνα «Θ».

Θ, Θῆτα

Τὸ *Λεξικόν* τῶν H. Liddell - R. Scott ἀναφέρει γιὰ τὸ γράμμα «Θ»:

1. Θ εἶναι τὸ «δασύ» ὀδοντόφωνον ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ «ψιλόν» Τ καὶ τὸ μέσον Δ.
2. Τὸ Θ ἐνίοτε ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ Φ, ὅπως π.χ. θλάω - φλάω, θλίβω - φλίβω κ.ἄ.

Μεταβολαὶ τοῦ Θ ἐν ταῖς Ἑλλ. διαλέκτοις:

1. Ἐν τῇ πλαταιαζούσῃ Δωρικῇ, οἷα ἦτο ἡ Λακωνικῇ, τὸ Θ συχνὰ μετεβάλλετο εἰς Σ, ὡς *σάλασσα* ἀντὶ *θάλασσα*, *σιὰ* ἀντὶ *θεὰ* κ.λ.π.
2. Τὸ Θ μετεβάλλετο Αἰολ. καὶ Δωρ. εἰς Φ π.χ. *φήρ* ἀντὶ *θήρ*, *φλάω* ἀντὶ *θλάω* κ.λ.π.
3. Τὸ Θ εἰς Αἰολ. μεταβάλλεται εἰς Δ. π.χ. *ψεῦδος*.
4. Θ Αἰολικῶς καὶ Δωρικῶς ἐνίοτε εἰς Τ, π.χ. *αὐτις* — αὐθις, *έντεῦτεν* — ἐντεῦθεν κ.λ.π.

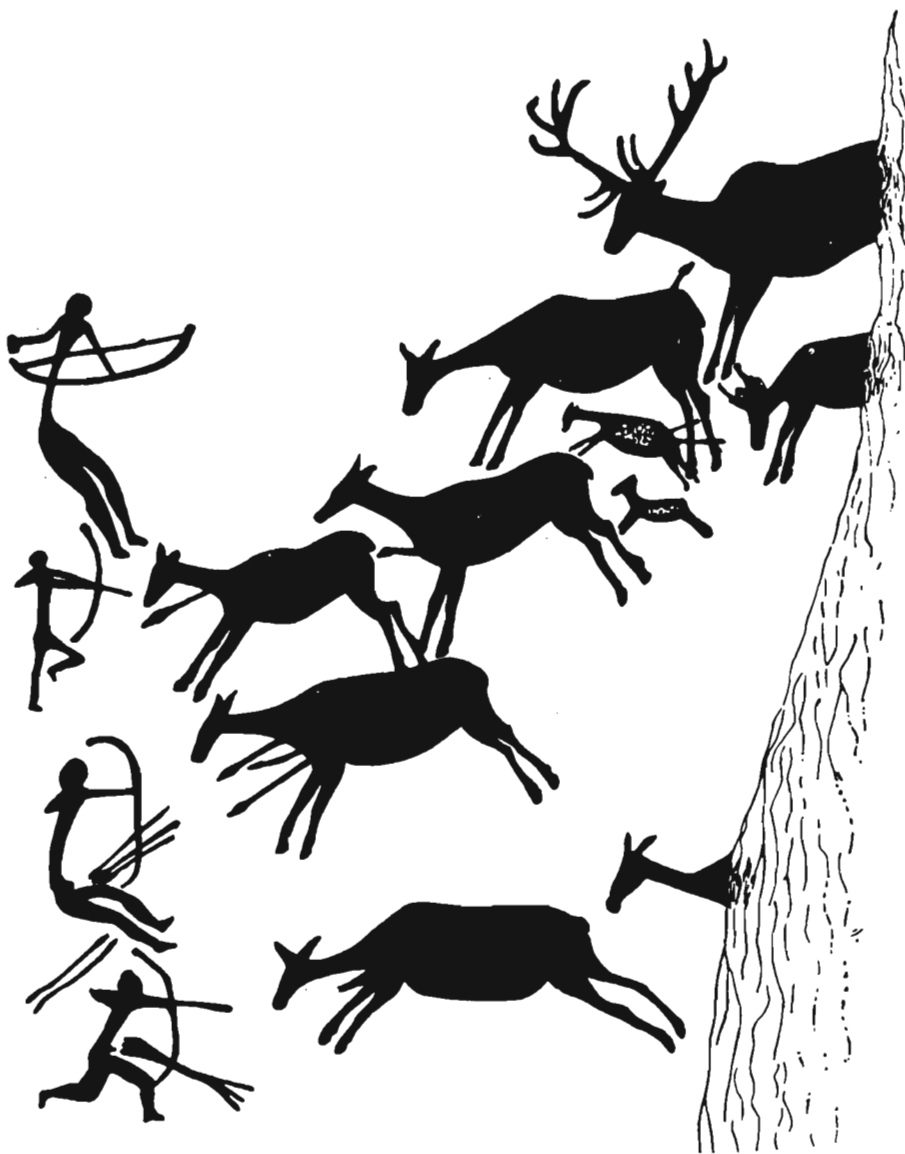
5. Σπανίως εναλλάσσεται μετὰ τοῦ Λ.

6. Ὅσάκις τὸ Θ ἐπαναλαμβάνεται εἰς δύο ἄλληπαλλήλους συλλαβὰς, τὸ πρῶτον γίνεται Τ, π.χ. Ἄτθις.

Ἄς δοῦμε ὅμως μὲ τὴν παρούσα θεώρηση τὸ μεγίστης σπουδαιότητος γράμμα «Θ», τὸ ὁποῖο στὴ λέξι «θεός» ἐγίνε πρόξενος μεγάλων παρανοήσεων. Καὶ γιὰ νὰ ἀποκαλύψουμε τὴν ἀρχὴ τοῦ ἡχητικοῦ ἐρεθίσματος «Θ», θὰ ἐπιστρέψουμε καὶ πάλι, χιλιετίες πίσω, στὴν χώρα τῶν ὁρέων, τῶν χειμάρρων, τῶν ποταμῶν, τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν λιμνῶν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπεράντων ἀκτῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναπηδοῦσαν τὰ κύματα τῆς θάλασσας, γιὰ νὰ συναντήσωμε τὸν ἔλλοπα (ἔλλοπα) θηρευτὴ τῆς ἐλληνικῆς γῆς. Ὁ ἔλλοψ δὲν ἦταν ὁ μόνος σαρκοφάγος θηρευτῆς στὴν περιοχὴ του· καὶ ἄλλα ζῶα τῆς ἐλληνικῆς πανίδας, ὅπως π.χ. ὁ λέων, διατρέφοντο ἀπὸ μικρὰ χορτοφάγα ζῶα. Τὰ μεγάλα σαρκοβόρα ζῶα ὁ ἔλλοψ ἦταν φυσικὸ νὰ τὰ θεωρῇ ἐπικίνδυνα ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν οἰκογένειά του ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν διατροφή του, ὅπως ἀργότερα καὶ γιὰ τὰ ποιμνία του (κύκλωψ).

Ἄς παρακολουθήσουμε ὅμως νοερῶς τὸν ἔλλοπα θηρευτὴ σὲ μία κυνηγετικὴ του ἐξόρμηση. Καὶ ἔστω ὅτι ἀπομακρύνεται ἀπ' τὴν κατοικία του, γιὰ νὰ φονεύσῃ ἢ παγιδεύσῃ ἐλάφους. Ἡ ὁμάδα ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ βαδίζει προσεκτικὰ καὶ σιωπηλὰ πρὸς τὰ σημεῖα ποὺ ὁ ἡγέτης τῆς ὑποδεικνύει ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ἐνέδρα. Κάποτε οἱ ἔλλοπες φθάνουν καὶ ἀμέσως κρύπτονται καὶ σιωποῦν. Τὰ θηράματα πρέπει νὰ πλησιάσουν ἀμέριμνα καὶ νὰ αἰφνιδιασθοῦν ἢ νὰ ὀδηγηθοῦν στὴ «θύρα» τῶν παγίδων, ποὺ ἦταν δυνατόν νὰ εἶναι κοίλωμα προετοιμασμένο (λάκκος σὲ σχῆμα U) ἢ ἡμικύκλιο ἐκ λίθων ἢ ξύλων μὲ ἀνοιγμα εἰσόδου. Σιωπὴ καὶ ἀκίνησις λοιπὸν μέχρι τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ποὺ τὸ σύνθημά του τὸ ἔδιδε ὁ ἡγέτης τῆς ὁμάδας. Ἡ σιωπὴ ὅμως καὶ ἡ ἀκίνησις εἶχε ἐπίσης καὶ τὸ σκοπὸ νὰ ἐπιτρέψῃ κατ' ἀρχὴν στὴν ἀκοὴ νὰ συλλάβῃ τὸ ἐλαφροπερπάτημα τοῦ χορτοφάγου θηράματος, ποὺ φυσικὸ ἦταν νὰ κινῆται ἐντὸς κάποιου λειμῶνος (βοσκότοπου). Αὐτὸ τὸ ἐλαφροπερπάτημα, ὅπως καὶ ἡ κοπὴ τῶν χόρτων διὰ τῶν ὀδόντων τῶν χορτοφάγων καὶ ἐν πολλοῖς μηρυκαστικῶν ζώων, ἔδιδε ἓνα ἡχητικὸ ἐρέθισμα ὅμοιο κάπως μὲ «ΘΡ...» Τὸ ἡχητικὸ αὐτὸ ἐρέθισμα «συλλαμβανόμενο» ἔστρεφε τὰ βλέμματα ὅλων πρὸς τὸν ἀρχηγὸ τῆς ὁμάδας, ὁ ὁποῖος καὶ ὑποδεῖκνε νὰ στρέψουν ὅλοι τὰ μάτια τους πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἔβοσκαν καὶ κινοῦντο τὰ θηράματα.

Ἄς δοῦμε μέχρις ἐδῶ ποιὲς λέξεις παράγονται μὲ βάση τὸ ἡχητικὸ ἀρχικὸ ἐρέθισμα «Θ», οἱ «προσωδίες» τοῦ ὁποίου γιὰ τὴν μίμηση τοῦ ἤχου εἶναι πολλὲς, ὅπως θὰ διαπιστώσουμε ἐκ τῆς ἀναφορᾶς μας στὶς κυριώτερες. Τὸ ἡχητικὸ ἐρέθισμα, π.χ. «ΘΡ», τὸ γνῶριζε καλὰ ὁ ἔλλοψ, ὄχι μόνον διότι τὸ προκαλοῦσαν τὰ χορτοφάγα ζῶα, ἀλλὰ διότι ἦταν καὶ ὁ ἤχος τοῦ δικοῦ του βηματισμοῦ ἐπάνω στὰ ξηρὰ χόρτα ἢ ὅταν διέσχιζε τὰ χόρτα τῶν βοσκοτόπων τρέχοντας πίσω ἀπ' τὰ θηράματα. Ἐτσι ξεκίνησαν οἱ λέξεις «θρόος» καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζας (ΘΡΕ-) αἱ λέξεις *θρήνος*, *θρῦλος*, *θόρυβος* καὶ «*τον-θορύζω*». Ὅταν δὲ ἀργότερα ἐγίνε ὁ ἔλλοψ γεωργός, τότε μὲ τὸν ἴδιο ἤχο σχημάτισε καὶ τὴ λέξι «*θρίζω*» ἢ «*θερίζω*». Καὶ εἶναι ἐπίσης γνωστὸς ὁ ἤχος τοῦ δρεπάνου ἐπὶ τῶν ξηρῶν χόρτων. Ἀλλὰ καὶ τὸ «*παρατηρεῖν*», ποὺ ὁ ἤχος τοῦ θηράματος προκαλοῦσε στὸν ἴδιο καὶ τὴν ὁμάδα, ὠνόμασε «*θά-ομαι*» ἐκ τῆς ρίζας ΘΑΦ-(μὲ δίγαμμα) καὶ ἐξ αὐτῆς παρήγαγε τίς λέξεις *θέα* (ὄψις), *θέατρον* (τόπος πρὸς θέαν), *θεωρός* (θεατῆς), *θαῦμα* (τὸ

Ἡ στιγμή τῆς παγιδεύσεως τῶν ἐλαφίων. Οἱ Θ-οοὶ (ταχείς) Θ-ηρευτὲς ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Θ-ηρῶν (ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐλάφου), οἱ ὅποιοι ἐνέπεσαν στὴν Θ-ύρα (στενὸ πέρασμα), ὅπου ἐκτελεῖται ἡ τελευταία πράξη τῆς Θ-ήρας (κυνηγίου). Προφανῶς προηγεῖται ἡ ἐπισήμανση τῶν Θ-ηρῶν ἀπὸ τὸν Θ-εὸν (τὸν ἀρχηγὸ τῆς Ὁμάδας), ὁ ὁποῖος Θ-εᾶται τὴν περιοχὴ καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θ-ροῦ ἢ Θ-ορύβου πού προκαλεῖται ἀπὸ τὸν Θ-ρυμματισμὸ κλαδιῶν τοῦ δάσους ἢ τῶν ξηρῶν χόρτων κατευθύνει καὶ τοποθετεῖ σὲ ἐπικαίρες Θ-έσεις τοὺς Θ-οοὺς. [Βραχογραφία μεσολιθικῆς ἐποχῆς ἀπὸ τὸ σπήλαιο Albocáser]. Σὲ προσεχῇ τεύχη τοῦ «Δ» θὰ ἀναπτυχθοῦν ὅλες οἱ λέξεις πού περιέχουν τὸ γράμμα Θῆτα καὶ θὰ ἐξηγηθοῦν οἱ κυριολεκτικὲς ἢ μεταφορικὲς καὶ οἱ θετικὲς ἢ ἀρνητικὲς σημασίες ποὺ προσδίδει σ' αὐτές.

μετ' ἐκπλήξεως βλεπόμενο) καὶ πολλὰς ἄλλες, πού λεπτομερῶς θ' ἀναπτυχθοῦν καὶ θὰ τεκμηριωθοῦν διὰ παραδειγμάτων — κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ οἰκείου λήμματος «Θ» σὲ προσεχῇ τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ».

Δύο ὁμως ἀκόμη λέξεις, πού μᾶς ἔδωσαν πλούσια «συγκομιδὴ» ἄλλων μὲ εὐρύτατα νοήματα, ξεκίνησαν ἀπ' τὸ ἦχο πού προκάλεσε ὁ ταχύπους θηρευτῆς, ὁ ὀξυδερκῆς παρατηρητῆς τοῦ φυσικοῦ του περιβάλλοντος. Εἶναι οἱ λέξεις *θοός* καὶ *θεός*.

Θοός, ἡ, ὄν: ποιητικὸ ἐπίθετο μὲ τίς σημασίες ταχύς, ὀξύς, εὐκίνητος, δραστήριος, ἐνεργητικός. Ὡς ἐπίθετο τῶν πολεμιστῶν τὸ ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος. Ὁ θεὸς τοῦ πολέμου ἀπεκαλεῖτο *θοός*: «*Ἄρει θοῷ*» (Ἰλ. Ε 430) καὶ ἄλλοι ὁμιλῶντας γιὰ τὸν Διὸντα, τὸν σύντροφο τοῦ Αἰνεία, λέγει: «*Θοός ἔσκε μετὰ πρῶτοισι μάχεσθαι*» [ταχύτατος ἔφθανε στὴ πρώτη γραμμὴ τῆς μάχης (Ἰλ. Ε 536)]. Ἐπίσης καὶ ὁ αἰφνίδιος τρόπος ἐπερχομένου συμβάντος ἐλάμβανε τὸ ἐπίθετο *θοός*: «*ἡνώγει δὲ μ' ἰόντα θοὴν διὰ νύκτα μέλαιναν*», ἐπειδὴ ὑπετίθετο ὅτι ἐπῆρχετο ὡς ἐπὶ ἄρματος αἰφνιδίως. [Ἰλ. Κ 394: Μὲ πρόσταξε νὰ βρεθῶ κοντὰ στοὺς ἐχθροὺς αἰφνίδια ὅπως ἔρχεται ἡ μαύρη νύχτα].

Ἡ πρώτη μας ἐπομένως διαπίστωση εἶναι ὅτι ἡ λέξη «*θοός*», ὅταν ἐδίδετο στοὺς ἀνθρώπους, περιέκλειε σημαντικές ιδιότητες, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζουν τοὺς ἄξιους καὶ ἡγέτες τῶν ὁμάδων — τοὺς πολεμιστὲς καὶ φύλακες αὐτῶν. Αὐτοὶ οἱ *θοοί*, οἱ παρατηροῦντες, οἱ ἀτενῶς θεώμενοι τὰ συμβαίνοντα στόν περιβάλλοντα χῶρο τους καὶ στὴ φύση, οἱ πολεμιστὲς, οἱ φονευόντες τὰ ἄγρια θηρία ἀλλὰ καὶ οἱ προσφέροντες τὸ δῶρο τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιβιώσεως στοὺς ἄλλους, οἱ προστάτες φύλακες τῶν ἀνθρώπων, ὀνομάσθηκαν «*θεοί*».

Ὅταν ἀργότερα ἐπῆλθε τὸ τραγικὸ συμβάν τῆς καταστροφῆς τῶν πολιτισμῶν τῆς γῆς, πού παρέμεινε γνωστὴ ὡς ὁ μεγάλος κατακλυσμός, τότε μαζί μὲ τίς κατοβυθίσεις καὶ κάτω ἀπ' τὴν λάσπη τῶν κατακρημνισμῶν ἐτάφησαν καὶ οἱ θεομοὶ καὶ οἱ παραδόσεις. Οἱ ἄνθρωποι πού διεσώθηκαν μετέδωσαν στοὺς ἐπερχόμενους, μὲ ἀφηγήσεις, τὰ προϋπάρχοντα. Οἱ ἐπερχόμενοι ὁμως μὴ δυνάμενοι νὰ συλλάβουν τὸ μέγεθος τοῦ ἀπολεσθέντος πολιτισμοῦ θεώρησαν ὅτι οἱ φύλακες καὶ προστάτες τῶν λαῶν ὑπῆρξαν, ἐὰν ὑπῆρξαν, ὄντα ὑπεράνθρωπα μὲ ἱκανότητες ἐξωλογικές!..

Αὐτὴ ἡ πρώτη ἐκτροπὴ, ἡ πρὸς ἐξωλογικὰ στοιχεῖα ἀναζήτηση τοῦ ἀληθοῦς, τῆς πληρώσεως δηλαδὴ τοῦ κενοῦ τῆς μνήμης (τοῦ *μὴ λήθοντος* κατὰ Ἡράκλειτον) διὰ φανταστικῶν συμβάντων μᾶς ἔφερε ὄχι πλέον στὸ φῶς τὰ πραγματικὰ ἱστορικὰ συμβάντα, ἀλλὰ τὸν μῦθο. Καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος σκεπάστηκε τόσο ἀπὸ τὴν λάσπη τοῦ κατακλυσμοῦ ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν λάσπη τοῦ μύθου...

Ὁ Ἡσίοδος* προσπαθῶντας νὰ περιγράψῃ τὴν πρώτη περίοδο τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων, τῶν ἐχόντων δηλαδὴ ἀνατραφῇ ἐκ τῶν *θεῶν*, πρὸς τοὺς ὁποίους «*ἐναλίγκιοι ἦσαν*» [ὅμοιοι πρὸς ὅλα ἦσαν: *Θεογονία* στίχ. 142] καὶ κατέστησαν ὑπ' αὐτῶν «*αὐδήεντες*», δηλαδὴ ἐνάρθρῳ φωνῇ χρώμενοι (ἄνθρωποι τοῦ ἐνάρθρου λόγου: *Θεογ.* 1425] μᾶς λέγει τὰ ἀκόλουθα (Ἔργ. Ἡμ. στίχ. 110-126):

* Καὶ ὁ Ἡσίοδος ἀνήκει στὴν μετὰ τὴν μεγάλη καταστροφὴ γενιὰ τῶν ἀνθρώπων: καὶ σ' αὐτὸν τὸ ἐπίθετο *θεός* δὲν εἶναι ἐντελὴς κατανητό.

«Πρώτη γενεὰ τῶν προικισμένων με ἑναρθρο λόγο (φωνήν) ἀνθρώπων [χρυσοποικίλων] ἀνέδειξαν οἱ κατοικοῦντες στὸν Ὀλυμπο «ἀθάνατοι» Θεοὶ. Αὐτοὶ ἔζησαν, ὅταν ὑπέρτατος βασιλεὺς ἦταν ὁ οὐρανίων Κρόνος. Τότε, καθὼς καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ «μέρορες» ἄνθρωποι ἐζοῦσαν χωρὶς φροντίδες στὴ ψυχῇ των καὶ χωρὶς βάσανα καὶ μόχθο, οὔτε τὸ ταλαίπωρο γῆρας τοὺς ἔβρισκε, μὰ πάντα νέοι στὰ πόδια καὶ στὰ χέρια θαλεροὶ ὅλα τὰ κακὰ ἀπέξω τὰ ἔδιωχναν· πέθαιναν δὲ νὰ ἔγερναν σὲ ὕπνον γλυκό. Ὅλα δὲ γύρω τους εὐοίωνα καὶ αἴσια ἐξελίσσονταν· καρποὺς πλούσιους ἡ ζείδωρος γῆ καὶ ἄφθονους χωρὶς ἀνάγκη καλλιέργειας ἀπέδιδε καὶ ἐκείνους πρᾶοι καὶ ἥσυχοι τὰ καλὰ ἔργα τους χαίρονταν καὶ τὴν πολλὴν εὐτυχία. Μὰ ἀμέσως ὅταν καὶ αὐτὸ τὸ γένος τὸ ἐσκέπασε τὸ χῶμα, αὐτοὶ μὲν ἔγιναν ἰσόθεοι συμφώνως πρὸς τὴν θέληση τοῦ μεγάλου Διὸς, ἀγαθοὶ φύλακες τῶν θνητῶν ἀνθρώπων πλουτοδότες, ποὺ τὸ μοναδικὸ γι' αὐτοὺς βραβεῖο ἦταν τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα».

Αὕτῃ τὴν περιγραφὴ τῶν εὐγενῶν ἀνθρώπων κάνει ὁ Ἡσίοδος, τοὺς ὁποίους καὶ ὀνομάζει *δαίμονας*, δηλαδὴ ἴσους πρὸς τοὺς διαπρέψαντας καὶ ἐκπαιδεύσαντας τοὺς ἀνθρώπους, δηλαδὴ τοὺς θεοὺς. Οἱ ἐκ τῶν πρώτων ἀνθρώπων «συνάγοντες» ἐπομένως τὴν ἐκ τῆς φύσεως προσφορὰ τῆς γλώσσας καὶ ἐκπαιδεύσαντες τίς ἐπόμενες γενεὲς τῶν ἀνθρώπων ὑπῆρξαν οἱ πανάρχαιοι πρόγονοι, οἱ ἔλλοι, οἱ *θοοὶ* θηρευτὲς καὶ *θεοὶ* ἄνθρωποι.

Εἶναι ἐπομένως χερίστη ἐρμηνεῖα καὶ ἐκτρέπει τὴν ἱστορικὴ τους παρουσία σὲ ἐλεεινὸ μῦθο ἢ ἀποδοχὴ ὅχι μόνο τώρα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ἐπὶ Δευκαλίωνος καὶ μετὰ, τῆς ταύτισης τῶν θεῶν-βασιλέων με τὴν ἔννοια τοῦ ἀγνωστοῦ αἵτιου τῆς ἀρχῆς τοῦ ῥήγματος (*χάους*), γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ θὰ ὀμιλήσω ἀμέσως μετὰ. Εἶναι ἡ φθορὰ τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ὅπως αὕτῃ ἐπέστρεψε ἐκ τῶν βαρβάρων, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ἡρόδοτον: «θεοὺς δὲ προσωνόμασαν σφέας ἀπὸ τοῦ τοιούτου ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα καὶ πάσας νομὰς εἶχον». Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τῶν Πελασγῶν ἄρχισαν νὰ θυσιάζουν οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦντες τὰ ὀνόματα τῶν θεῶν: «Παρὰ δὲ Πελασγῶν Ἕλληνες ἐξεδέξαντο ὕστερον» (Εὐτέρπη 52-55). Οἱ πανάρχαιοι ἐπομένως θεοὶ-βασιλεῖς-ἥρωες καμμία σχέση δὲν εἶχαν με τοὺς θεοὺς, ποὺ ἡ φαντασία τῶν ἡμιπολίτιστων λαῶν δέχθηκε ὡς δημιουργοὺς τοῦ «σύμπαντος κόσμου».

Ἐδῶ ὀλοκλήρωσα τίς βασικὲς σημασίες τοῦ γράμματος «Θ». Κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν λέξεων - τοῦ λήμματος Θ θὰ ἀντιληφθῇ, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐδῶ, ὁ ἀναγνώστης τὰ αἷτια τῆς συμμετοχῆς τοῦ συμφώνου «Θ» σ' αὐτὲς.

Τὸ φάσμα τῶν σημασιῶν τοῦ «Χ»

«Ἦτοι μὲν πρώτιστα ΧΑΟΣ γένει' αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερνος πάντων ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ ἡδ' Ἔρος ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι...

Γαῖα δὲ τοι πρῶτον μὲν ἐγένετο ἴσον ἐ αὐτῇ Οὐρανὸν ἀστερόενθ'...».

Θὰ ξεκινήσω τὸ σύμφωνο «Χ» με κάποια ἀναφορὰ στὴν «κοσμολογία», παρμένη ἀπὸ τὴν «Θεογονίαν», τὴν ὁποία τόσες φορὲς ἀναφέρω λόγῳ τῆς τεράστιας σπουδαιότητάς της γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας. Γιὰ τὸν Ἡσίοδο ὅμως, ὁ ὁποῖος πρῶτος δημοσίευσε αὐτὴν κατόπιν ἀδείας τῶν (Μουσειῶν) Μουσῶν Πιερίας καὶ Ἐλικῶνος, ὥστε τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα της νὰ γίνουν «ἱερὰ δό-

σις ἀνθρώποισιν» [ιερά δῶρα στήν ἀνθρωπότητα], ὁ Ἀριστοτέλης ἔγραψε: «Ἵποπτεύσειέ δ' ἄν τις Ἑσίοδον πρῶτον ζητῆσαι τὸ τοιοῦτον... Ἑσίοδος δὲ πάντων μὲν πρῶτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα γαῖ' εὐρύστερνος, ἥδ' ἔρος...» [Μετὰ τὰ Φυσικά (4,4,)].

Ἄς δοῦμε ὅμως τί τὸν «ἐδίδαξαν», ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἑσίοδος μᾶς λέγει (στίχ. 22, *Θεογ.*), «κοῦραι Διὸς (...) Ἑλικῶνος ὑπὸ ζαθέοι» [οἱ Μοῦσες, οἱ κόρες τοῦ Διὸς ποὺ διέμεναν στοὺς ἱεροὺς πρόποδες τοῦ Ἑλικῶνος]:

«Ἡ ἀρχή, τὸ πρῶτο συμβάν-λέγουν-ὑπῆρξε τὸ βίαιο ρήγμα (Χάος: ἡ ρίζα ΧΑΥ - ἢ ΧΑΦ - μὲ δίγαμμα) καὶ ἀμέσως μετὰ (αὐτὰρ ἔπειτα)* ἐμφανίζεται ἡ Γαῖα (ποὺ ἰσοῦται μὲ τὸν ἀστερόπληθο Οὐρανό, μὲ τὸ σύμπαν. Αὐτὴ ἡ Γαῖα) ἀποκαλεῖται εὐρύκολπος, δηλαδή ἐντὸς τοῦ κόλπου αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ πάντα ποὺ θὰ ἐμφανισθοῦν ἐξ αὐτῆς. Καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι τὸ ἀσφαλὲς στῆριγμα τῶν πάντων ἐς αἰεί. Καὶ ἀμέσως ἡ ζωὴ (ἔρος) ὡς τὸ γίγνεσθαι ἐν τῷ κόσμῳ».

* αὐτὰρ ἔπειτα= μετὰ ἀμέσως. Χάριν τῶν ἀγγλομαθῶν σημειῶν ὅτι τὸ «αὐτὰρ» στήν ἀγγλικὴ εἶναι τὸ *after*. Τὸ 60% τῶν ἀγγλικῶν λέξεων ἔχουν ρίζες ἐλληνικὲς. Ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ θὰ ἀσχοληθοῦν οἱ συνεργάτες τοῦ «Δαυλοῦ» σὲ προσεχὴ τεύχη του.

2. **Χάος** ἐπομένως δὲν εἶναι ὁ χάσκων κρημνός, τὸ κενό, τὸ ἄδειο, τὸ ἀπροσδιόριστο, τὸ μερδεμένο, ὅπως συνήθως τὸ ἐννοοῦμε σήμερα, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ ἓνα ρηγματικὸ βίαιο συμβάν (οἱ κοσμολόγοι σήμερα τὸ ἀποκαλοῦν «*Big-Bang*»), διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκτινάχθηκε σὲ διάπυρη κατάσταση ἡ ὕλη τοῦ σύμπαντος καὶ φωτίσθηκε, ἔρεβος διὰ τοῦ ἀστρικοῦ φωτὸς ποὺ βλέπουμε τὴν νύκτα στὸν ἀπέραντο οὐράνιο θόλο.

«Ἐκ Χάεος δ' Ἐρεβος τε μέλαινα τε Νύξ ἐγένοντο». [Ἀπὸ τὸ Χάος καὶ τὸ Ἐρεβος γεννήθηκε ἡ Νύκτα]. Ἔτσι τὸ Χάος, ὡς ἡ ἐξ ἀγνώστου αἰτίας ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, περικλείει γιὰ τοὺς πανάρχαιους κοσμολόγους τὸ *ΦΑΟΣ*, τὸ φῶς, ποὺ καὶ αὐτὸ περικλύει θερμότητα, στοιχεῖο ποὺ ὁ ἄνθρωπος τὸ θεωρεῖ ὡς ταυτόσημο τῆς ζωῆς*. Διαπιστώσαμε ἤδη τὴν τεράστια σημασία τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου «Χ» στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο...

Ἄς ξεκινήσουμε ὅμως τὴν ἀνάπτυξη τῶν σημασιῶν τοῦ γράμματος «Χ» μὲ τὴν μέθοδο ποὺ ἀκολουθήσαμε καὶ γιὰ τὰ ἄλλα γράμματα. Γράφει τὸ *Λεξικόν* (H. Linddell-RScott): «*Μεταβολαὶ τοῦ Χ ἐν ταῖς ἑλλήν. διαλέκτοις: 1) Δωρ. ἀντὶ «Θ» ὡς ὄρνιχος ἀντὶ ὄρνιθος, 2) παρὰ τοῖς Ἰωσι, Δωρ. ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ «Κ» ὡς σκελὶς-σχελὶς, δέκομαι - δέχομαι κ.ἄ., 3) ἐναλλάσσεται πρὸ τοῦ «Γ» ἐν τῷ μέσῳ λέξεως: ἄγχι, ἐγγύς, πᾶχνη, πηγός κ.λ.π.*».

Καὶ ἐδῶ ἐκ τῶν ιδιωμάτων διαπιστώνουμε τὴν σχέση τοῦ «Χ» (ὡς τὴν ἄγνωστο ἀρχὴ τοῦ ρήγματος) μὲ τὸ «Κ» («*κτυπῶ*» καὶ διαχωρίζω), μὲ τὸ «Θ» (ὡς «*θάλλω*») καὶ μὲ τὸ «Γ» (ὡς τὸ ὄργανο τῆς διανοίξεως ἢ χαράξεως) [βλ. οἰκεία ἄρθρα στὸ «Δαυλὸ»]. Τὶ ὅμως τὸ διαφορετικὸ εἶχε ἀνάγκη νὰ ἐκφράσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ μιμήθηκε τὸν ἥχο «Χ»;

* Ἐκτενέστερη ἀνάλυση ἴδε «Δαυλὸν» τεύχος 31/1984.

Κατ' ἀρχὴν τὸ ἡχητικὸ ἐρέθισμα «Χ» τὸ προκαλεῖ τὸ ἀνθρώπινο γέλιο. Εἶναι ὁ γνωστὸς ἐπαναλαμβανόμενος φθόγγος ΧΑ-ΧΑ-ΧΑ ἢ ΧΙ-ΧΙ-ΧΙ ἢ καὶ κάποια

ἄλλη «προσωδία». Ὁ ἄνθρωπος γελαῖ, ὅταν χαίρη (=ἔχη χαρὰ) γιὰ πολλοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ὁ καθείς μας μπορεῖ ν' ἀριθμήσῃ (π.χ. εὐημερία, εὐθυμία, εὐταξία κ.ἄ.), πού ὀφείλονται στὴν προσωπικὴ ἢ οἰκογενειακὴ ἢ κοινωνικὴ ἐνός ἐκάστου ζωῇ, τὸν χαρακτηρὰ του ἢ τὸ ἐπίπεδο τοῦ πολιτισμοῦ του. Ὁ χαρὰ [ῥῆμα *χαίρω* ἐκ τῆς ρίζας *ΧΑΡ-*: π.χ. «*χαίρει δὲ θυμῷ*» [χάρηκε δὲ ἡ ψυχὴ τῆς: Ἰλ. Ξ 156] ἢ τὸ γέλιο γίνεται καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἡχητικοῦ ἐρεθίσματος «Χ».

Ἐνα ἐπίσης ἡχητικὸ ἀνθρώπινο ἐρέθισμα πού προκαλεῖ τὸν ἦχο «Χ» εἶναι ἡ θερμὴ ἐκπνοὴ πού συνηθίζει ὁ ἄνθρωπος μὲ μικρὴ ἔνταση νὰ ἐκφέρει (ψυχρὴ ἐκπνοὴ εἶναι τὸ «Π»), προκειμένου νὰ θερμάνῃ τὰ χέρια του. Ὅλοι, νομίζω, ἔχουμε χρησιμοποιήσει αὐτὴ τὴν θερμὴ ἐκπνοή, τῆς ὁποίας τὸ ἡχητικὸ ἐρέθισμα εἶναι ΧΑ ἢ ΧΟΥ [*χλιαρὸς* ἢ *λιαρὸς* = ὑπόθερμος, ὅπως στὸν Ὅμηρο συναντῶμε τὴν λέξη, π.χ. «*οὐρον δὲ προέηκεν ἀπήμονά τε λιαρὸν τε*» [οὐρίον δὲ ἄνεμον τοῦ πρόσφερε (ἢ θεὰ Καλυψῶ) ἤσυχο (καὶ ἐλαφρῶς θερμό): Ὀδ. Ε. 268]. Εἶναι δὲ γνωστὴ σ' ὅλους μας ἡ νεώτερη λέξη «*χουχουλιάζω*» μὲ τὴν ἴδια σημασίαν τοῦ θερμαίνω διὰ τῆς ἐκπνοῆς.

Ἡ θερμὴ ὅμως αὐτὴ ἐκπνοὴ δὲν εἶναι μόνο ἀνθρώπινο προϊόν. Ὁ θεὸς καὶ θεὸς ἔλλοψ θηρευτῆς πρέπει νὰ παρατήρησε ὅτι καὶ ἡ «*χθών*», ἡ γῆ, ὅπως καὶ οἱ ἐπ' αὐτῆς κατοικοῦντες *χθόνιοι* (ἄνθρωποι) λόγῳ τῆς θερμότητος πού ἔχει, «ἐκπνέει» *ὀμί(χ)χλην* (*ἀχλύν*) ἣτις ἀνέρχεται θολοῦσα τὸν ἀέρα, ὡς τὸ νέφος: «*εὖτ' ὄρεος κορυφῇσι νότος κατέχευεν ὀμίχλην*» [κι' ὅπως στίς κορυφὰς τοῦ βουνοῦ ὁ Νοτιάς (θερμὸς ἄνεμος στὸν ἐλληνικὸ χῶρο) σκορπίζει παντοῦ ὀμίχλη: Ἰλ. Γ10] ἢ «*κατὰ δ' ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλὺς*» [στὰ μάτια του ξαπλώθηκε ζόφος (θολούρα): Ἰλ. 3696]. Καὶ στίς δύο αὐτὲς λέξεις, ὅπως καὶ γιὰ τίς λέξεις *χθών* (γῆ) καὶ *χθόνιος*, ἡ συμμετοχὴ τοῦ «Χ» ὡς ἀρκτικοῦ ἢ ἐντὸς τῶν λέξεων ὑπηρετεῖ, ὅπως ἀντιλαμβανόμεθα, τὴν ἥπια πνοὴ θερμότητος, ἡ ὁποία εἶναι «ζωογόνος πνοή» γιὰ ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας (γῆς). Ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεμελίωση, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται καὶ ἀναφαίνεται ἡ ζωὴ, ξεκινᾷ καὶ ἡ δημιουργία γιὰ τὸν *χθόνιον*.

Ὁ νέος ἄνθρωπος εἰσέρχεται στὸν χῶρο καὶ χρόνο διὰ τῆς ῥήξεως τοῦ *χορίου*, τοῦ περιβάλλοντος δηλαδὴ λεπτοῦ ὑμένος τὸ ἔμβρυο στὴ μήτρα. Αὐτὸς (Ι) ὁ ἄνθρωπος (Ε) θὰ προσφέρῃ μὲ τὴν σειρὰ του καὶ θὰ προσθέσῃ «*ἔργον*» (Ε) στὴν ἀνθρώπινη δημιουργικὴ πορεία (Ρ). Ἐργαλεῖο πρὸς ἐκφρασιν αὐτῆς εἶναι τὰ ἀνθρώπινα χέρια. Ὁ μὴ χρησιμοποιεῶν αὐτὰ γιὰ τὴν χαρὰ εἶναι *ἀχρεῖος*, ἀνωφελής, ἄχρηστος στὴν ζωὴ τῆς ομάδας, τῆς κώμης, τῆς πόλεως: «*ἀχρήϊος ἀνήρ*», λέγει ὁ Ἡσίοδος («*Εργ.* - *Ἡμέρ.* στίχ. 297). Εἶναι αὐτὸς πού τίποτα δὲν καταλαβαίνει ἐκ τῶν ὧσων ἀκούει καὶ ἐπομένως οὐδὲν πράττει ἢ πράττει τὰ ἀντίθετα. Τὸ χέρι τὸ ἀνθρώπινο εἶναι τὸ ἴδιο σύμβολο τῆς δημιουργίας. Δηλώνει τὴν δύναμη, τὴν ἐπιδεξιότητα, τὴν εὐγένεια, τὴ στοργή, τὴν φιλία, τὴν ἐργασία καὶ βεβαίως τὴν χαρὰ. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση τῆς «ἡπίας θερμότητος» πρέπει νὰ κινοῦνται καὶ «*ἀκαμάτησι χέρεσσιν*» [μὲ τὰ ἀκούραστα χέρια: *Θεογ.* στίχ. 519]. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐξηγεῖ, γιατί ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἐμφανίζεται μὲ τὸ σύμβολο τῆς «προσωδίας» «Χ».

Ἡ ἄγνωστη δημιουργὸς δύναμη *ἐποίησε* τὸν κόσμον (μὲ κάποιο ὅμοιο πρὸς τὰ χέρια «ἐργαλεῖον») καὶ σκόρπισε (ῥῆμα *χέω*) ὡς ἡ ροὴ τῶν ὑδάτων ἢ ἡ σπονδὴ (*χοή*) πρὸς τιμὴ τῶν θεῶν τὴν *χαρὰν*, τὸ γέλιο (*Χά-Χά* ἢ *Χι-Χι*) στοὺς ἀνθρώ-

πους. Αὐτὴ τὴ χαρὰ πρέπει νὰ δίνη καὶ τὸ ἀνθρώπινο χέρι, γιὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ δημιουργία (χαρὰ-γέλιο), ἀλλιῶς ἡ ἡπία θερμότης, τὸ χοῦ, θὰ γίνει «χειμῶν» ἢ «χάρων».

Κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν λέξεων τοῦ λήμματος «Χ» ὁ ἀναγνώστης θὰ ἀντιληφθῇ τὸ φάσμα τῶν σημασιῶν τοῦ «Χ», ἀρχὴ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τὸ ἀνθρώπινο γέλιο.

[Στὸ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ»: Ἡ «ἀποκρυπτογράφηση» τῶν συμφώνων «Φ», «Π», «Κ»].

Δ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀνατολικὸ Πήλιο

Φουσκώνει
σμαραγδι στήθος τὸ Αἰγαῖο
κι ἡ «Παγά» λαλέουσα
ἀνακλαδίζει τὸ Ἱερὸ Βουνὸ
βακχεύοντας
ψυθιρισμοὺς στὴ σιωπὴ του...
Ἐδῶ
ἐξαυλῶνονται οἱ δογματισμοί.
Ἀλλοπαρμένες ἀστραψιές τοῦ Ἥλιου
οἱ ἀρχαῖες καταβολές
ξαναδείχνουν τ' ἀσφαλτα σημάδια
τοῦ ποτοῦ τῆς Γῆς.
Πάνω στὴ ζάχαρη μιᾶς ἄμμου
στὸ Χορευτὸ
σοῦ γράφω...
Βόρειο Αἰγαῖο,
Τσαγκαράδα,
Ἀνάληψη τοῦ Πελάγου στὰ Οὐράνια.
Καμμιά γραμμὴ στὴ θεία παλέττα.
Μόνο
μαργαριταρένιες γάζες ἀναρριγοῦν.
Ταξιδεύουν ἀέναα — δαντελλένιο μήνυμα
σὲ ἰωνικὴ μητρόπολη...
— Μικρὰ Ἀσία, χαῖρε!!
— Χαῖρε, Ρήγα!

ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ ΑΔΗΡΙΤΑ

‘Υπάρχει πανεπιστημιακό άσυλο;

[Τὰ θέματα πού απασχολοῦν τὸν ΔΑΥΛΟ σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὴν πραγματικότητα, καὶ ὁπωσδήποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θεωρητικὴ τους ἀξία ἔχουν καὶ πρακτικὴ σημασία. Ὡστόσο ὑπάρχουν κι’ ἄλλα πρακτικὰ θέματα, πού εἶναι σκόπιμα παρεξηγημένα. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ τὸ λεγόμενο Πανεπιστημιακὸ Ἄσυλο].

Ἡ ἔννοια τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου ἀναπτύχθηκε πρὸ δύο αἰώνων στὴν Γερμανία. Ἐσήμαινε δὲ καὶ σημαίνει ἀκόμη τὸ δικαίωμα τοῦ καθηγητοῦ πανεπιστημίου νὰ διδάσκη ἀπὸ τὴν ἔδρα ἰδέες ἀντίθετες πρὸς τὶς θέσεις τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐκκλησίας.

Μὲ ἄλλα λόγια θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς ἀναγκαῖο στοιχεῖο τῆς πνευματικῆς πρόοδου ἢ ἐλευθερίας τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως καὶ ἔρευνας. Ἔτσι καθιερώθηκε τὸ πανεπιστημιακὸ ἄσυλο, πού προστατεύει τὸν καθηγητὴ, τὸν ὁποῖο οὐδεὶς δύναται νὰ θίγῃ γιὰ ὅσα διδάσκει. Ἰδιαίτερος τὸ κράτος καὶ ἡ ἐκκλησία δὲν δύνανται νὰ τοῦ ἐπιβάλλουν τί νὰ λέγῃ ἢ τί νὰ μὴ λέγῃ.

Ἀρα ἀποστολὴ τοῦ θεσμοῦ τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου εἶναι ἡ **ἐξασφάλιση τῆς ἐλευθερίας διδασκαλίας τῶν καθηγητῶν**, διότι δι’ αὐτῆς προάγονται οἱ ἐπιστῆμες καὶ ὁ πολιτισμός. Χάρης μάλιστα στὴ λειτουργία τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου στὴν Γερμανία κατωρθώθηκε ἡ διάδοσις πολλῶν φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων, πού, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ πανεπιστημιακὸ ἄσυλο, οἱ καθηγητὲς ἢ δὲν θὰ ἀποτολμοῦσαν τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν των — ἢ διδάσκοντες αὐτὲς θὰ κατεδιώκοντο, θὰ ἐφυλακίζοντο κ.τ.λ.

Πρὸ δέκα ἐτῶν περίπου εἰσῆχθη καὶ στὴν Ἑλλάδα ὁ θεσμός τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου μὲ καθυστέρησι καὶ παραποιημένους, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι πού εἰσηγήθηκαν τὸ νομοθέτημα δὲν εἶχαν γνῶσι τοῦ θέματος. Ψήφισαν λοιπὸν ἕνα νομικὸ ἔκτρωμα, τὸ ὁποῖο δημιουργεῖ «ταμποῦ» σ’ ὠρισμένα κτήρια. Δηλαδή δὲν προστατεύεται ἡ **πνευματικὴ δημιουργία** τοῦ καθηγητοῦ οὔτε ἡ ἐπιστημονικὴ δραστηριότης του, ἀλλὰ ἀπαγορεύεται στὴν ἀστυνομία νὰ εἰσέρχεται γιὰ οἰονδήποτε λόγον ἐντὸς τοῦ πανεπιστημιακοῦ χώρου.

Τὸ ἀποτελεσμα εἶναι, ὅτι, ἂν, μέσα σὲ μία αἵθουσα ἢ στοὺς διαδρόμους κάποιας σχολῆς γίνεται ἐμπόριο ναρκωτικῶν, ἡ ἀστυνομία δὲν μπορεῖ νὰ ἐπέμβῃ, διότι τῆς τὸ ἀπαγορεύει ὁ νόμος, πού ἐπέβαλε αὐτὸ τὸ ἰδιόρρυθμο δῆθεν πανεπιστημιακὸν ἄσυλον.

Ἀπὸ τὴν πρᾶξι γνωρίζουμε, ὅτι διάφορα κακοποιὰ στοιχεῖα κ.τ.λ., ὅταν κάνουν διαδηλώσεις, σπάζουν προθήκες καταστημάτων πού κατακλέβουν καὶ στὴ συνέχεια εἰσέρχονται στὸ πανεπιστήμιο, συνήθως στὴ Νομικὴ Σχολή, καὶ κλείνουν τὴν ἐξώθυρα πρὸ τῶν ἀστυνομικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξ αἰτίας τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἀσύλου ἀδρανοῦν. Ὁ κάθε περιθωριακὸς τύπος, σεξουαλικῶς ἀνώμαλος, ψυχοπαθής, λωποδύτης, τοξικομανής, ἐλεεινὸς καὶ βρωμερὸς εἰσέρχεται στὸ πανεπιστήμιο καὶ ξέρει, ὅτι ἡ ἀστυνομία δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἐλέγξῃ. Ἄν μάλιστα ἀποπειραθῇ κάποιος εὐσυνείδητος ἀστυνομικὸς νὰ πλησιάσῃ, ἡ ἀλητεία ἀπὸ μέσα

ὀρύεται («φασίστες», «τραμποῦκοι», «μπάτσοι» κ.τ.λ.), ὁ τύπος φωνάζει περὶ πανεπιστημιακοῦ ἄσυλου καὶ δὲν ἀποκλείεται ὁ ἀστυνομικὸς νὰ τιμωρηθῇ ἢ τουλάχιστον νὰ μετατεθῇ. Ἐπομένως ἡ ἀστυνομία προτιμᾷ νὰ ἀδιαφορῇ — καὶ «δικαίως» — παρὰ νὰ βρεθῇ μπλεγμένη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σημειωθείσα διαστρέβλωσι τῆς ἐννοίας τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἄσυλου πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι τὸ πανεπιστημιακὸ ἄσυλο μὲ τὴν **ὀρθή του ἀποστολή** δὲν ἀναγνωρίζεται στὴν Ἑλλάδα. Δὲν ὑπάρχει νόμος στὴν Ἑλλάδα πού νὰ **προστατεύῃ τὴν ἐλευθερία διδασκαλίας τοῦ καθηγητῆ πανεπιστημίου**. Φυσικά, εἶναι γνωστὲς οἱ συνταγματικὲς διατάξεις, πού ἐγγυῶνται τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ τὶς ἐλευθερίες τοῦ πολίτη. Δὲν πρόκειται ὅμως περὶ αὐτῶν. Πρόκειται γιὰ τὴν ἐλευθερία διδασκαλίας τοῦ καθηγητῆ πανεπιστημίου ὡς καθηγητῆ καὶ ὄχι ὡς πολίτη. Τέτοια ἐλευθερία οὐδεὶς νόμος ἐξασφαλίζει ἢ προστατεύει, οὔτε κἂν τὴν προβλέπει.

Στὴν πραγματικότητα μάλιστα γίνεται τὸ ἀντίθετο. Διότι ὅποιος καθηγητὴς τολμήσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ π.χ. τὸ πολίτευμα, ἀμέσως θὰ περάσῃ ἀπὸ πειθαρχικὸ συμβούλιο καὶ θὰ ἀπολυθῇ μὲ τὴν αἰτιολογία, ὅτι δὲν διαθέτει τὸν πρέποντα σεβασμὸ πρὸς τὸ δημοκρατικὸ καθεστῶς!

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ κατεστημένο, γιὰ νὰ κυριαρχῇ ἀπολύτως ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας, κατάργησε τὴν παράδοσι ὠρισμένων μαθημάτων κοινωνιολογίας, πολιτικῶν ἐπιστημῶν, θεολογίας, φιλοσοφίας κ.ἄ.!

Αὐτὰ τὰ ἀπαγορευμένα μαθήματα δύνανται οἱ καθηγητὲς νὰ τὰ μνημονεύσουν μόνο, γιὰ νὰ τὰ κατηγορήσουν, νὰ τὰ ἀπορρίψουν, νὰ τὰ συκοφαντήσουν, νὰ τὰ ἀποσιωπήσουν. Ἴδου μερικὰ παραδείγματα: Στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ δὲν διδάσκεται ἡ ἀρχαιοελληνικὴ θρησκεία, παρὰ δυσφημεῖται σὰν εἰδωλολατρικὴ. Στὶς Οἰκονομικὲς Σχολὰς δὲν διδάσκονται τὰ λεγόμενα ἀριστοκρατικὰ οἰκονομικὰ συστήματα. Στὴν φιλοσοφία δὲν διδάσκεται ἡ κοσμοθεωρία τοῦ ἐθνικισμοῦ. Στὴν κοινωνιολογία ἀποσιωπᾶται ὁ πατριωτισμὸς κ.τ.λ. Τὸ πολὺ πολὺ λέγονται ἐλάχιστα ἐπιτιμητικὰ λόγια, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἀνελεύθεροι καθηγητὲς δηλώνουν τὴν ὑποταγὴ τους στὸ κατεστημένο, πού τοὺς ἔκανε ἄλλως τε καθηγητὲς.

Ἡ ἀποσιώπηση, ἡ δυσφήμησι καὶ ἡ παραποίησι συχνὰ συνοδεύονται καὶ ἀπὸ τὴν γελοιότητα, ὅπως π.χ. ὅταν βάζουν ἓνα κομμουνιστὴ καθηγητῆ νὰ ἀναλύσῃ τὴν κοινωνιολογία τοῦ ἐθνικισμοῦ.

Συμπέρασμα καὶ πρόταση: Νὰ καθιερωθῇ τὸ πανεπιστημιακὸ ἄσυλο στὴν Ἑλλάδα, διότι στὴν πραγματικότητα ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ.

Αἴσα

Σ.Γ.Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΣ

«Δημοτική»: Πόττειον κακὸν (V)*

α) "Όταν ἡ καθολικὴ σύγχυσις ἀπομειώνει τὴ γλῶσσα στὴν κατὰ τὴν ποσότητα ἐπάρκειαν καὶ στὴν κατὰ τὴν ποιότητα πληρότητα της.

β) Γιάννης Καλιόρης: "Ένας Προμηθέας στὸν νεοελληνικὸ γλωσσικὸ χῶρον.

"Όχι «περὶ τὰ πράγματα». Μάτα στὰ πράγματα -- πάντα στὰ πράγματα! Κι ὁχι ἡμεῖς: ὁ ἀναγνώστης **σκεπτόμενος**. Πού, ἔχοντας πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπαρκῶς ἀντιπροσωπευτικὰ τρία ποιητικὰ κείμενα (Βρεττάκου, Ρίτσου, γράφοντος) μπορεῖ νὰ συναγάγει **μόνος** τὰ συμπεράσματά του -- τὸ γεγονὸς δὲν μὲ ἀπαλλάσσει τῆς ὑποχρέωσης νὰ καταγγέλλω συνεχῶς τὰ δύο πρῶτα **ἀνάξια προσοχῆς**, ἀμελητέα (1)...

— 'Αλλὰ δὲν εἶναι αὐθάδεια, δὲν ἀσεβεῖς ἰσχυριζόμενος αὐτὰ γιὰ δυὸ πρεσβύτες, καταξιωμένους ποιητὲς στὰ μάτια ὅλου τοῦ κόσμου; Βλάκες κι ἀνίδεοι εἶναι, ὅσοι τοὺς τιμοῦν, σέβονται, ὑπολήπτονται;

— Μιλᾶμε γιὰ **λόγον**, ὄχι γιὰ πρεσβύτες — πού ἔτσι κι ἄλλιῶς δικαιοῦνται τὸ σεβασμὸ μας μόνον, ἂν εἶναι **ἄξιοι τῶν πρεσβείων**!

Ποῦ θὰ εἰπεῖ πὼς ἡ ταπεινότης μου, **σκεπτόμενος**, δὲν τιμῶ, σέβομαι, ὑπολήπτομαι τὸν **ἀνάξιον λόγον** — **ἀδιαφόρως... πατρότητος**! Τὸ λόγον ποῦ ἐξουσιαστικὰ μοῦ ἐπιβάλλεται, τὸ μὲν νὰ τὸν δέχομαι... πολῦτιμον [τὸ τί εἶναι ὄντως, ὑπάρχει διακριτὸ στὸ ὅτι οἱ δημιουργοὶ του δὲν θέλουν ἢ δὲν **μποροῦν** («ἀπαξιοῦν» τάχα...) νὰ τὸν ὑπερασπίζονται...], τὸ δὲ νὰ τὸν... **πληρώνω** — **διακόσιες χιλιάδες «μηνιάτικο»!**.. Τὸν **ἀνάξιο λόγον**, ἐπιμένω, ποῦ περιφρονῶ, ἀφοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκαταπολέμητη μονοπώλησιν τῆς προβολῆς του (πάντοτε ἐξουσιαστικὴ - κομματικὴ, κυκλωματικὴ, συντεχνιακὴ «ἐξώννητη»...) μετρῶ ἐξαχρειωτικὸν τῆς φυλετικῆς ὁρμῆς — καθὼς, μὲ παρρησίαν ἐκθέτων ὅσα μὲ φέρουν καταγγέλλοντα τὸ περὶ τὸ πνεῦμα ἀλισβερίσι [τὸ ὅτι δηλαδὴ καὶ στὸ χῶρον τοῦ πνεύματος τὰ πάντα γίνονται ἐξουσιαστικὰ — ἐν συναλλαγῇ, μεταπρατικὰ, κερδαλεοφρόνως...] τὸν ἐπισημαίνω (**ἀνάξιο λόγον**) προῖον συναλλακτικῶν διαδικασιῶν, πάντοτε δηλαδὴ ἐξουσιαστικὸν, «ἐμπορικὸν» (2)...

Δὲν εἶναι, συνεπῶς, **σκεπτόμενοι ἄνθρωποι** οἱ μηδέποτε ὑποψιασθέντες-ὁμολογήσαντες ὅτι ἡ σκοπευόμενὴ **ἰσχὺς** (3) ἀναγνωρίζεται στὴν διάστροφη διεκδίκησιν τοῦ **περισσοῦ** -- αὐτὴν, κ. Βρεττάκο, ποῦ ἐξοντώνει τὴ **ζωή**, «τὰ λευκὰ καὶ

* Ἡ προηγούμενη συνέχεια τοῦ μελετήματος αὐτοῦ τοῦ κ. Σ.Γ.Γ.Π. εἶχε δημοσιευθῇ στὸ τεῦχος 79, σ.4491 τοῦ «Δ».

τὰ ἔγχρωμα παιδάκια» πού λατρεύετε.... Πού θά εἰπεῖ, πώς, κι ἂν ἀστοχῶ, ἂν δηλαδὴ κακῶς ἰσχυρίζομαι **κοινῇ** τὴν αἰσχροτότητα ἐμπορίας (αἰσχροκέρδειαν) (4) καὶ λογοτεχνίας (ἰσότονη, ταυτόσημη, συγγενῇ...), πάλι πρέπει νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ πὼς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς βρέθηκε ἀναγκασμένος μὲ **νόμον** νὰ χρυσοπληρώνει λογοτεχνίαν πού δὲν θέλει, ἀνάξια -- ὄντως ἢ καθ' ὑπόθεσιν! Ἐπὶ τέλους: Γιατὶ οἱ λογογράφοι μπλὰ - μπλὰ νὰ δικαιοῦνται πριμοδότησης (βραβεῖα, συντάξεις, «ἀγορὲς βιβλίων») ἀλλ' ὅχι καὶ οἱ στρωματᾶδες, παγωτατζήδες, παρμπέρηδες, σκυλᾶδες, νεωκόροι; Ἀλήθεια ἔσωσε τὴν Ἑλλάς, μὲ τὶς λιμπελοῦλλες του καὶ τὶς Μυτέρες τοῦ Χριστοῦ Μαρίες ὁ κ. Βρεττάκος ἢ ὁ κ. Ρίτσος, «Ὁδηγητὴς» πού ὀδηγεῖ τὰ παιδιὰ μας πὼς νὰ περνοῦν ἀπ' τὸν ἀμοιβαῖον ἀνανισμό («δουλεύοντας» τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου -- ὑψηλὴ τέχνη κατὰ τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα καὶ τὸν κ. Φλωράκη!) στὸν οὐρανισμό, φοινικισμόν, ἑτεραφροδισίαν (ὁμοφυλοφιλίαν) ἢ πὼς νὰ παίρνουν τὸ δάχτυλο στὸ στόμα καὶ νὰ «**θρέφονται**» μὲ τὴ «**θροφή**» πού... Καὶ πού εἴσθε οἱ κύριοι Βῶροι καὶ Βουγιούκες, τοῦ Παιδαγωγικοῦ... Ἰνστιτούτου, τί κάθεστε, τί χασομεράτε, **γιατὶ δὲν περνᾶτε** στὴν παιδεία μας αὐτὰ τὰ «**ἱερὰ νοήματα**» τοῦ κ. Ρίτσου, μόνο τ' ἀφήνετε νὰ πηγαίνουνε στράφι (5); Σὲ ποῖο δίκαιο θεμελιώθηκε ὁ **χουντικὸς νόμος** τῆς «μεγάλης μάσας» τῶν μπλαμπλαδογράφων -- πὼς καρπώνονται ὀφέλη ἀπὸ **νόμον «παράνομα» ἀσκούμενης ἐξουσίας**; Ἡ μήπως ὅλα τῆς «**χούντας**» εἶναι κακὰ ἐκτὸς τῆς συνταξιοδότησης τῶν σαχλολογοτεχνῶν -- πού βολεύει ἐλόγου μας;

Ἐξ ἄλλου σ' ὅ,τι ἀφορᾷ ἰδιαίτερα στὸ **μῦθον** Βρεττάκου-Ρίτσου (θὰ τὸν ἰδοῦμε ἐδῶ...), ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ εὐχερῶς νὰ σταθμίσει πόσα... μηδενικὰ ἀντιπροσωπεύει σέ καιριότητα... Κύριοι Ρίτσο καὶ Βρεττάκο, καιρὸς νὰ μάθουν τὰ... ἑκατὸν πενήντα τέσσερα χρόνια σας πὼς στὴν καταμέση μιᾶς δίχως Δάντη **δάντειας ἐποχῆς** δὲν ἐνδιαφέρουν τὸ συγκεκριμένο ἐπονιτάκι μὲ τὴ φυσαρμόνικα ἢ ὁ σκοτωμένος ἐργατάκος τῆς Σαλονίκης... Σᾶς διαφεύγει τὸ βάθος τῶν πραγμάτων! Γιατὶ, τί ὠφελεῖ, ἐνῶ ἡ **Ζωὴ πεθαίνει**, νὰ κλαψουρίζετε δυὸ πιτσιρικάδες, πού πλὴν τοῦ ὅτι δὲν ἔχουν συνειδησιν χώρου καὶ συνθηκῶν, οἱ ἴδιοι **σεῖς** τοὺς ὑπομοχλεύετε-παρορμεῖτε στὸ **ὄπλο**, δηλαδὴ στὴν ὀπλοχρησία, αὐθαίρεσία, **βία, βιαιοπραγίαν**; Θὰ ἦταν αὐτόχρομα γελοῖος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι, ἐνῶ ἐμεῖς **δὲν ξέρουμε νὰ σωθοῦμε, ξέρουν νὰ μᾶς σώσουν** τὰ... δυὸ παιδόπουλα!

Πολὺ περισσότερον, ὅταν ἡ... εἰρηνοφιλία καὶ ἡ ἀγάπη σας τοὺς βάζει στὸ χέρι («ἐπιχείρημα» μεῖζον!!) εἰρηνικώτατο μουσκέττο, καφούρω μπόμπα -- τὴ γνωστή μας «ἀνακρισοῦλα» στὴν «Πολιτοφυλακὴ» (δίδυμη σίστερ τῆς μανδᾶμ Εἰδικῆς)...

Ἀφήστε μας νὰ χαροῦμε τὰ νιάτα σας, ἀδελφοὶ Μονεμπάσιος καὶ Κορκεῶν... Πᾶτε φροντιστήριο καμμιὰ τριακοσαριὰ χρόνια κι' ἐλάτε κατόπιν μὲ τὸν κηδεμόνα σας... Ὅσο γιὰ τὸ λόγον πού **δὲν σᾶς πέφτει** (ἐνεκα μαῦρο μεσάνυχτο), ἄς τὸν καταπιαστοῦν οἱ... συνάδελφοί σας διδάκτορες τῶν Φιλοσοφικῶν Σχολῶν· αὐτοὶ πού σᾶς καθίζουν στὸ σβέρκο μας «ἐπίτιμους» -- πουλᾶνε «προοδευτικότητα» οἱ ἄνθρωποι, ἐξαργυρώσιμη συφερτικὰ στὶς δύσκολες περιστάσεις...

Στὶς τρεῖς ἐνότητες (ῖσης ἐκτάσεως -- διακοσίων λέξων ἑκαστῇ) κειμένων πού ἀκολουθοῦν λοιπόν, ὁ ἀναγνώστης θὰ **σταθμίσει μόνος**, εἶπαμε, τὴν ἀκρίβεια ὧσων ἐδῶ ὑποστηρίξαμε. Τουτέστι, ἂν κάπου ἐπισημαίνεται (πού;) μιὰ σοβαρότης -- ἂν κάπου (πού;) κοινοὶ τόποι, δευτερεύοντα καὶ ἀμελητέα, μᾶς πνίγουν τό-

σο, πού νά μετρεῖται ἀδύνατη ἢ πρόσδοσις βαρύτητας στοῦ αὐτοδήλως στερούμενο, κύρος στοῦ αὐτοδήλως μὴ ἔγκυρο... θὰ σταθμίσει, λέγω, ἂν πράγματι τὰ «*ύψηλὰ νοήματα*» καὶ οἱ «*ἐπικεῖς συλλήψεις*» ἔχουν ὁποιαδήποτε σχέσιν μὲ τίς αἰσθηματολογικὲς κοτσάνες τοῦ «*παιδιοῦ τοῦ ἀγέρα μὲ τὴ φυσαρμόνικα*» (μπρρρ) καὶ τοῦ «*Ἐπιτάφιου*» (τῶν... *μεγάλων μας ποιητῶν*, καλέ!) ἢ μήπως πρέπει ν' ἀγοράσουμε καμμιὰ πεντακοσαριὰ καπέλα ἕκαστος — γιὰ νὰ τὰ βγάζουμε σ' ἀπανωτές ὑποκλίσεις στὸν «*μικρὸν δάσκαλο*» τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βενσάν (βλέπε τὴ συγκλονιστικὴ Εἰσαγωγή τοῦ κ. Καλιόρη στοῦ «*Δαυλὸν*» /71 — ῥίγος ἱκανὸ νὰ κυματίζει σουηδικὸν χάλυβα heut-relief)...

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἄς ἐνθυμούμεθα πῶς τὰ ὑποστηριζόμενα ἐδῶ μόνον ὕστερα ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια θὰ μποροῦν νὰ γίνονται ἀνεκτὰ (ἂν ἀκόμα θὰ ὑπάρχει Ἑλλάδα, ἂν ἀκόμα θὰ ὑπάρχει ζωὴ). «*Οὔτ' εἶναι ἀδύνατον, ὁλόκληρῃ ἐποχῇ ν' ἀνέχεται ἔγκλησι*» πού τὴν ξεμπροστιάζει στὰ ἴδια τῆς μάτια, καὶ *ἡττημένην καὶ ἔνοχῃ*!..

Ἄκόμα πῶς αὐτὰ δὲν ἀφοροῦν μόνον στοὺς ποιητές: ἡ γλῶσσα (οἱ λέξεις - ἄς μὴ ὁμιλοῦμε ἀπερίσκεπτα περὶ.... λεττρισμοῦ, παίρνοντας στοῦ λαιμοῦ μας τὰ παιδιὰ μας) εἶναι ἡ δυνατότητα *μέθεξης* τοῦ ἀνθρώπου — πού ἄλλως θὰ βεβαιώνεται (ἐκ σκοτεινότητος ἢ ιδιοτελείας) «*ἐκτός*», ἀμέθεκτος, μὴ κοινωνικός, ἀλλοτριωμένος τοῦ δικαίωματος εἰς θέασι-θέσιν! Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ *ἱερὰ ἄγκυρα* τοῦ ἀτόμου, τῶν κοινωνιῶν, τῶν ἐθνῶν, τοῦ Εἴδους -- μετ' αὐτὴν τὰ *βράχια*... Εἶναι τὸ μέγα λογάρι πού ἡ Ζωὴ... Μὰ ἄς ἰδοῦμε τὰ κείμενα τώρα:

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ:

Τὸ παιδί μὲ τὴ φυσαρμόνικα

Δὲν εἶναι πιά τὸ πολυβόλο πού θὰ κρίνει τὴ λευτεριά.

Δὲν εἶναι πιά οἱ βασανιστὲς πού θὰ μᾶς καταλύσουν.

*Δὲν εἶναι κείνος πού θὰ βγεῖ νὰ σ' ἀντιμετωπίσει,
παιδί τοῦ ἀγέρα μὲ τὴ φυσαρμόνικα!*

*Ἄγαλμα τοῦ πεζοδρομίου, πού σὲ φυᾶ ὁ Μαῖστρος
στοῦ ἑνα σου πόδι · ἐνῶ σφυρίζεις τοὺς καημοὺς τῆς πατρίδας
μὲ μιὰ φωνὴν σὰν τοῦ ρυακιοῦ πού κελαῖδεῖ ἀπὸ τὴν καρδιά σου
μικρὴ καρδιά τῆς λευτεριάς πού ἰρέμει ὅπως ἡ πούλια, (+ +)
παιδί τοῦ ἀγέρα μὲ τὴ φυσαρμόνικα!*

Ἀγκάλιασε τίς πιπεριὲς τῆς λεωφόρου τὸ αἷμα σου.

*Ἐγινε τὸ αἷμα σου πουλὶ κι ἀνέβη νὰ μᾶς κελαϊδήσει
ἀπάνω ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια τοῦ Συντάγματος!*

Τιτίβ, τσιτσιού! Μὴ φοβόσαστε! Τιτίβ, τσιτσιού! Μὴ φοβόσαστε!

Ἐγινε τὸ πουλὶ κι ἡ μυγαλιά, τὸ ἄστρο καὶ τὸ παράθυρο.

*Ζωγραφισμένο ἀπὸ τίς ἀστραπὲς στὴν πόρτα μας,
πού τὴν ἀγκάλιαζεν ὁ θάνατος τὴ νύχτα νὰ τὴν παραβιάσει,
ἔσπρωχνες τὸ σκοτάδι, ὁλόγυμνο! Καὶ μεῖς τί νὰ σοῦ εἰποῦμε!
Μιὰ τέτοια μέθη ἀθανασίας δὲν τὴ χωρᾷ ἡ καρδιά μας,
παιδί τοῦ ἀγέρα μὲ τὴ φυσαρμόνικα!*

Πές μας, ποιητή τῶν ποιητῶν, πῶς νὰ σὲ τραγουδήσουμε!
 Πές μας, γιατί ὑποφέρουνε τὰ χεῖλη μας!
 Δὲ θέλουμε τὰ λόγια μας νὰ πέσουνε στὸ χῶμα!
 Δὲ θέλουμε νὰ χάσουμε μιὰ τέτοια ἀποστολή!
 Ἄλλιῶς, καλύτερα νὰ βγαίναμε νὰ σκοτωθοῦμε στὴ μάχη!
 Ἄλλιῶς καλύτερα νὰ φεύγαμε στοὺς ὠκεανούς μὲ τὰ καράβια,
 παρὰ νὰ κλέβουμε τὰ ψίχουλα τοῦ ψωμιοῦ τῶν ἀπελπισμένων,
 ὅταν ἐσύ φρουρεῖς μονάχο τὰ στενὰ τῆς νύχτας,
 πιὸ ἀγνό κι ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὸν ἔρωτα
 πρὸς τοῦ κάμπου τίς μαργαρίτες,
 παιδί τοῦ ἀγέρα μὲ τὴ φυσαρμόνικα!

Θὰ βγῶ στὸν κάμπο νὰ μαζέψω τὰ πεσμένα φύλλα τοῦ ἡλίου,
 νὰ πλάσω τίς ἀχτίδες του — τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 νὰ πλάσω τίς ἀχτίδες του σὲ φύλλα, γιὰ νὰ γράψω
 τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ τραγούδι σου, Ἑλληνόπουλο!
 Γιατί τὸ χρῶμα δὲ μὲ φτάνει! Δὲ μὲ φτάνει τὸ αἷμα μου!
 Γιατί τὰ δάκρυα δὲ μὲ φτάνουνε νὰ πλάσω τὸν πηλὸ μου!
 Τὶ νὰ τὸ κάμω τὸ σπίτι μου! Ἐξω σὲ τραγουδᾶνε!
 Θὰ τρέξω ἐκεῖ πού σ' ἄκουσα νὰ λές «Ὁχι» στὸ θάνατο!
 Θὰ τρέξω ἐκεῖ πού πηγαινες σφυρίζοντας ἀντίθετα
 στ' ἀστροπελέκι! Ἀντίθετα στὴ διαταγὴ καὶ στὸ γλυκὸ ψωμὶ τῆς γῆς.
 Ἀντίθετα στὰ γαλανὰ σου μάτια πού ἦταν γιὰ τὸν ἔρωτα!

Καὶ θὰ τινάξω τοὺς καημούς σου ἀπὸ τίς πιπεριές!
 Καὶ θὰ μαζέψω τίς φωνοῦλες σου! Καὶ θὰ σκεπάσω τῆς ποιήσῃς μου
 τὴν Ἀγία Τράπεζα μὲ τ' ἀλατζένιο σου πουκάμισο!
 Καὶ θὰ μαζέψω τ' ἀγριολούλουδα, σὰ νὰ σηκώνω τὴ σημαία σου
 γιὰ νὰ τὴ στήσω στὴν εἴσοδο...

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ:

Ἐπιτάφιος

I

Γιέ μου, σπλάχνω τῶν σπλάχνων μου, καρδούλα τῆς καρδιάς μου,
 πουλάκι τῆς φτωχιάς αὐλῆς, ἀνθὲ τῆς ἐρημιᾶς μου,
 πῶς κλείσαν τὰ ματάκια σου καὶ δὲ θωρεῖς πού κλαίω
 καὶ δὲ σαλεύεις, δὲ γρικᾷς τὰ πού πικρὰ σοῦ λέω;
 Γιόκα μου, ἐσύ πού γιάτρευες κάθε παράπονό μου,
 πού μάντευες τί πέρναγε κάτου ἀπ' τὸ τσίνορό μου,
 τώρα δὲ μὲ παρηγορᾷς καὶ δὲ μοῦ βγάζεις ἄχνα
 καὶ δὲ μαντεύεις τίς πληγὰς πού τρῶνε μου τὰ σπλάχνα;

Πουλί μου ἐσύ, πού μοῦ 'φερνες νεράκι στήν παλάμη,
 πῶς δὲ θωρεῖς πού δέρνομαι καὶ τρέμω σὰν καλάμι;
 Στὴ στράτα ἐδῶ καταμεσίς τ' ἄσπρα μαλλιά μου λύνω
 καὶ σοῦ σκεπάζω τῆς μορφῆς τὸ μαραμένο κρίνο.
 Φιλῶ τὸ παγωμένο σου χειλάκι πού σωπαίνει
 κι εἶναι σὰ νὰ μοῦ θύμωσε καὶ σφαλιγμένο μένει.
 Δὲ μοῦ μιλεῖς κι ἡ δόλια ἐγὼ τὸν κόρφο, δές, ἀνοίγω
 καὶ στὰ βυζιά πού βύζαξες τὰ νύχια, γιέ μου, μπήγω.

IV

Γιέ μου, ποιὰ μοίρα στό 'γραφε καὶ ποιὰ μοῦ τό 'χε γράψει
 τέτοιον καημό, τέτοια φωτιά στὰ στήθια μου ν' ἀνάψει;
 Πουρνὸ-πουρνὸ μοῦ ξύπνησες, μοῦ πλύθηκες, μοῦ ἐλούστης,
 πριχοῦ σημάνει τὴν αὐγὴ μακριὰ ὁ καμπανοκρούστης.
 Κοίταες μὴν ἔφεξε συχνὰ-πυκνὰ ἀπ' τὸ παραθύρι
 καὶ βιάζοσουν σὰ νὰ τανε νὰ πᾶς σὲ πανηγύρι.
 Εἶχες τὰ μάτια σκοτεινά, σφιγμένο τὸ σαγόνι
 κι ἦσουν στήν τόλμη σου γλυκός, ταῦρος μαζί κι ἀηδόνι.
 Καὶ γὼ ἡ φτωχιά κι ἀνέμελη, καὶ γὼ ἡ τρελλὴ κι ἡ σκύλλα,
 σοῦ ψηνα τὸ φασκόμηλο κι ἀχνὴ ἡ ματιά μου ἐφίλα
 μιὰ-μιὰ τίς χάρες σου, καλέ, καὶ τὸ λαμπρό σου θῶρι
 κι ἀγάλλομουν καὶ γέλαγα σὰν τρυφερούλα κόρη.
 Κι οὐδὲ κακόβαλα στιγμὴ κι οὐδ' ἔτρεξα ξοπίσω
 τὰ στήθια μου νὰ βάλω μπρὸς τὰ βόλια νὰ κρατήσω,
 κι ἔφτασ' ἀργὰ κι, ὦ, πού ποτές μὴν ἔφτανε τέτοια ὥρα
 κι ὦ, κάλλιο νὰ γκρεμίζονταν στὸ καύκαλό μου ἡ χώρα.

VI

Μέρα Μαγιοῦ μοῦ μίσεψες, μέρα Μαγιοῦ σὲ χάνω, (+ +)
 ἄνοιξη, γιέ, πού ἀγάπαγες κι ἀνέβαινες ἀπάνω
 στὸ λιακωτὸ καὶ κοίταζες καὶ δίχως νὰ χορταίνεις
 ἄρμεγες μὲ τὰ μάτια σου τὸ φῶς τῆς Οἰκουμένης.
 Καὶ μὲ τὸ δάχτυλο ἀπλωτὸ μοῦ τὰ δειχνες ἕνα-ἕνα
 τὰ ὅσα γλυκά, τὰ ὅσα καλὰ κι ἀχνὰ καὶ ροδισμένα.
 Καὶ μοῦ δειχνες τὴ θάλασσα νὰ φέγγει πέρα, λάδι,
 καὶ τὰ δεντρά καὶ τὰ βουνὰ στὸ γαλανὸ μαγνάδι.
 Καὶ τὰ μικρὰ καὶ τὰ φτωχὰ, πουλιά, μερμήγκια, θάμνα
 κι αὐτές τίς διαμαντόπετρες πού ἴδρωνε δίπλα ἡ στάμνα.
 Μά, γιόκα μου, κι ἂν μοῦ δειχνες τ' ἀστέρια καὶ τὰ πλάτια,
 τὰ βλεπα ἐγὼ πιὸ λαμπερὰ στὰ θαλασσιά σου μάτια....

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ΕΠΙΓΡΑΦΟΜΕΝΟΥ:

᾽Ολιγωρία

Νὰ αἰσθανόμεθα τόσον γελοῖοι,
 ὅταν
 ἐμφαντικά ἰσχυρίζεται διαφωνίαν
 τούτ' ἢ ἀποδεδειγμένη θνητότης.
 προϋποθέτει μιὰ κάποιαν
ἀξιοπρέπεια, κάποιαν **εὐθύνη**,
 μιὰ **σοβαρότητα** τέλος, ἐξ ἀντικειμένου.

... Ὅτι βραδύναμε ἀσύγγνωστα
 σ' ἐνδοσκοπήσεις ἀτέλειωτες·
 κι εἰς ἑαυτοὺς δυσπιστοῦντες — ἀμήχανοι γίγαντες
 μὲ **πλέγμα πυγμαίων** — ἐνδίδουμε
 σὲ μιὰ λοιδωροῦσα πειθῶ,
 ποὺ εἰς ἀνάσχεσιν
 μᾶς ὑποβάλλει
 ψιθυρισμοὺς παραινέσεων.

Ὅτι
 πλειοδοτοῦντας, ὑπερθεματίζοντας,
 μᾶς ἐπαγίδευσεν ἡ χοϊκὴ μας ἀφέλεια,
 μᾶς κατεπρόδωσαν οἱ λεμφαδένες.

... Κι ὀλιγωροῦμε, σχεδὸν ἱκανοποιημένοι,
 συρρικνωμένοι
 σὰν μινατοῦρες βαθύγηρων νάνων,
 τίς πιθανὲς προεκτάσεις ἐκφεύγοντες
 τῶν **ύγιων**,
ἀνενδοιάστων χαράξεων,
 γιουχαῖζόμενοι ἥρωες κάποιου Θεορβάντες
 δαιμονισμένοι, ἱππεύοντες
 μιὰν ὑποτείνουσα μελαγχολίας...

Συμμετρία κατ' ἄξονα

Εἰς μνήμην ᾽Αγησιλάου Μπάγια

᾽Ἦταν ἐδῶ.

Ἦταν ἐδῶ ἀκριβῶς
κρύος καὶ ἤρεμος, γῆ καὶ σποδός,
μιὰ ἐχεμύθεια αὐριανῶν διελεύσεων
σὲ ἀδιόρατα, πάλλοντα, τριχοειδῆ.

Ἦταν ἐδῶ·
δίπλα στίς μνημεις
ποὺ τὸν συνέθεταν καθημερινόν, ἀμφιβάλλοντα,
ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀβεβαιότητας,
ὑπογραμμίζοντα τὸν ἑαυτό του
σὰ μιὰν ἐξ ἀντικειμένου ἀπόδειξιν διαστολῆς,
σὰ μιὰν ὑποστατωμένη ἀντίφασιν τοῦ ἐνιαίου.

Καὶ ζαφνικά
διαπιστώσαμε
πὼς πιά δὲν βρίσκονταν, πὼς δὲν ὑπῆρξε· πὼς, μόνο,
διακριτικά καταγγέλλοντας
τὸ ποταπό, τό ἑτεροβαρὲς τῆς συμβάσεως,
μόριο-μόριο λευτερωμένος, **δραπέτευσε**,
στήν οἶδαλέα μας ἄγνοια κληροδοτώντας
ἓνα κομψὸ
χρυσό, ἀλάνθαστο μοιρογνωμόνιο
νὰ διαψεύδῃ
τὴ **συμμετρία τὴν ἄψογη**,
τὴ **δεδομένη**, τοῦ ἰσοσκελοῦς...

Ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς

«Εὐαγγελισμός» 1965

Ἐπαληθεύουν
ἓνα λανθάνοντα ἥρωισμὸν
- μιὰ προθυμίαν
ὑποτυπώδη
εἰς ἀνεπίληπτα ἄλματα —
κάποιες αἰτίες ἀδιάφορες πλέον.
Κάποια σπουδὴ πολυσήμαντη
τῶν ἀδελφῶν,
κάποια συμφόρησις στοὺς διαδρόμους...

Εἶναι πού τότε, κατάπληκτοι,
 διαπιστώνουμε ἰσορροπίες ἀφύσικες,
 δίχως ἀντίβαρον αἰωρισμούς
 κι ἀπὸ συζεύξεις παράλογες,
 ἀρμονικὲς νὰ συνθέτουν δλότητες,
 εὐαισθησίες χρωστήρων
 εἰς παραμυθίαν.

Πρόσωπα ἀπτά,
 εἰς ἀνακλήσεις, ἐκπρόθεσμες πιά, νὰ κωφεύουν
 εἰς ἀπουσίες ἀδιανόητες
 νὰ ἡρεμοῦν
 κι ἔν' ἀμετάκλητο καθολικῶν παραιτήσεων
 νὰ διαγράφη σκιῶδη χαμόγελα.

Εἶναι, πού, τότε, συμβαίνει,
 πάνω ἀπὸ μιὰν
 ἐρμητικὰ σφραγισμένην ἀσάφειαν ἔλξεως,
 μ' ἓναν ἐξᾶντα ἀδρανοῦντα,
 νὰ παραιτούμεθα ἐξαντλημένοι·
 νὰ δικαιώνουμε τοὺς αὐτοκτόνους.

Ὅσους,
 εἰς ἐξαρθρώσεις ἐφιαλτικές, ἐξεμοῦν
 ἀναστροφές τερατώδεις·
 ὅσους, κυκλῶπειοι ρόχθοι, μιὰ φρίκη σπασμῶν, ἀποβάλλουν
 [στὴ λέξη «φρίκη» συμπληρώνονται οἱ διακόσιες λέξεις]
 ἀναφομοίωτους, τόσο νεκροὺς,
 τόσο ἀπρόσβλητους,
 πού τοὺς φθονοῦμε,
 νὰ διαγράφουν, μὲ τό 'να τους
 μάτι κλεισμένο εἰς ἐμπαιγμόν,
 δαιμονικὲς κοπυράϊτ
 ἀραχνοῦφαντων,
 ἐκλεπτυσμένων καισαρισμῶν...

Τὰ κείμενα ἐδόθησαν **ὄργανα**, ἐδόθησαν ἀψευδία --- τὸ κατσαμάκι ἀδύνατον,
 ἀνέφικτες οἱ προσχηματικὲς δικαιολογίες, τὰ «μηλεϊστικά» δὲν μποροῦν νὰ 'ναι
 «θελεῖναπείστικά»... Ὁ συμπερασμὸς στὸν ἀναγνώστη σκεπτόμενον...

Λυποῦμαι πού λόγῳ στενότητος χώρου ἀδυνατῶ νὰ παραθέσω κάποια «ἀνά-

πτυξι» τῶν τριῶν τελευταίων ποιημάτων — ὅσο κι ἂν εἶναι ἀχρείαστη στὸν ἀναγνώστη τοῦ «Δαυλοῦ».

Στὴν ἐπόμενη συνέχεια (τελευταία) ὁ ἀναγνώστης θ' ἀνακαλύψει τὸν πράγματι ρηξικέλευθον τρόπον σκέψης καὶ ἔκφρασης τοῦ κ. Καλιόρη — κάτι τελείως νέο στὸ χωρὸν τῆς Ἑλληνικῆς διανόησης... Ὁ προμηθεϊσμός τοῦ κ. Καλιόρη δὲν εἶναι «ἀνεύθυνη κουβέντα»: περνᾷ αὐταπόδεικτος στὸν μελετητὴ — μεταλαμβάνεται σῶμα καὶ αἷμα ὄχι «ἀμνοῦ» μὰ σκύμνου... Ἡ ἔκδοσις δὲν παίζει ἐδῶ, κρατάει ἅγιο δισκοπότηρο, ὀρίστε οἱ προσερχόμενοι...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1) Τὰ κείμενα τῶν Βρεττάκου - Ρίτσου ἔχουν ληφθεῖ ἀπ' τὴν ἀνθολογία «Ἡ ἑλληνικὴ ποίηση ἀνολογημένη» (ΚΥΨΕΛΗ) — οἱ ἀξιόλογοι ἐκ τῶν στίχων σημειώνονται μὲ δυὸ σταυροὺς.

Τὸ κείμενο τοῦ γράφοντος ἔχει ληφθεῖ ἀνευ ἐπιλογῆς ἀπ' τὸ «Σκληρὸ Λόγον» τῆς «Ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ποίησιν», Ἀθῆναι 1968.

2) Δὲν συνιστοῦν ἐπιχείρημα ἢ ἐνδείξιν ἐγκυρότητας «μεγαλωσίνες», προβολή, ἀξιώματα, τίτλοι, βαθμοὶ στὴν κατασκευασμένη ἱεραρχία, «ἀθανασίες» θεσμοὶ ποὺ τὸ περιεχόμενό τους (εἰδὴ καὶ μᾶζα) προσδιορίζεται ἀπ' τὸν φορέα τους καὶ τὸ σύστημα ποὺ τὸν παράγει κατὰ κανόνα εὐτελές, ἀγοραῖο, μιὰρὸ... Τὸ κύρος δὲν εἶναι κάτι, ποὺ τὸ παρέχει ἡ θέσις, ποὺ ἀντλείται ἀπ' τὴν θέσιν — ἀπ' τό... διορισμόν: ἢ τὸ κομίζει στὴν θέσιν ὁ φορέας του (αὐτὸς ποὺ τὸ ἔχει ὄντως) ἢ, αὐτὸς ποὺ «τὸ λείπεται» (δὲν τὸ ἔχει), παραπέμπει στὴν ὑπαρξή του (ἢ μόνον τὴν ὑπαινίσσεται - ὑπαρξίν) οἰονεὶ ἀντλώντας τὸ ἀπ' τῇ... θέσιν: «Ἐγώ, ποὺ εἶμαι Διευθυντὴς τοῦ τάδε Ἰνστιτούτου ἢ Ἰδρύματος, εἶναι δυνατόν νά στεροῦμαι κύρους». Ἡ, «Ἐγώ ποὺ ὄλοι μὲ ἀναγνωρίζουν μεγάλο ποιητὴν...» κλπ: [Στὴν πραγματικότητα οὔτε ἓνας δὲν τὸν ἀναγνωρίζει, στὴν πραγματικότητα «ὄλοι ἀναγνωρίζουν» ὄχι «τὸ ἔργο του», ἀλλὰ τὴν προβολὴ τοῦ ἔργου του...]

Τέλος, μὴ ξεχνῶμε: τὸ δημόσιο πρόσωπον, ἐλεγχόμενον, δὲν δικαιούται νά... ἀπαξιῶι: ἂν τοῦ ἀναγνωρίσουμε δικαίωμα τὸ νά μὴ υπερασπίζεται τὰ ἔργα καὶ πολιτεία του ἐναντί... «μὴ σοβαρῶν» τάχα προσώπων (ἀπὸ «κάθε βλάκα»), τὸ πρῶτο ποὺ θὰ κάνει κάθε φορά ποὺ ἐλέγχεται θὰ ᾿ναι νά... διορίζει «μὴ σοβαρὸ πρόσωπο» (βλάκα!) οἰονόηποτε ἐλέγχει τὰ ἔργα καὶ τὴν πολιτεία του — πρᾶγμα πολὺ εὐκόλο, καθὼς ἔχει μονοπωλημένη τὴν δημοσιότητα...

3) Ἡτοι ἡ μέσῳ (καὶ) Δημοσίῳ Ταμείῳ ἐξαπάτησις κι ἐκβίασις τοῦ λαοῦ: δικαίως, ἀφοῦ ὑποτίθεται πὼς «τὸ κράτος» πληρώνει τὸν ἄξιο, πολῦτιμο, σοφότερο, θετικότερο, πλέον λυσίτελῃ καὶ τελεσφόρῳ λόγον — κύριε ἀναγνώστη, μπορεῖ νά μὴ ὑπολήψτεσθε τὸν λόγον τοῦ κ. Βρεττάκου, ἀλλὰ τὸν πληρώνετε διακοσίας κατὰ μῆνα, θέλετε δὲν θέλετε!...

4) Ὑπάρχει ἔμπορος σήμερα, ποὺ, ἐνῶ μπορεῖ (δὲν ἐμποδίζεται...) νά κερδίσει ἑκατὸ χιλιάρικα ἀπὸ κουτὶ σπέρτα, δὲν θὰ τὸ κάνει: Θὰ τὸ κάνει — καὶ μάλιστα ὀρκιζόμενος στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν του, πὼς σὰς τὸ δίνει μὲ... ζημία, ἀλλὰ γιὰ... σὰς κομμάτια νά γίνει...

Μιλᾷς γιὰ τὸ «παραεμπόριο»...

Βραχάσου, παράβλημα. Ἦκου... παραεξουσία [στὸ πρῶτου ἐνδιαφέροντος «πολιτικὸ» ἄρθρο μὲ τίτλον «Πολιτικὴ συνωμοσία κατὰ τοῦ ΠΑΣΟΚ» («Βῆμα τῆς Κυριακῆς», 17 Ἰουλίου) μέτρησα τὴν ἀναίδεια ἔξι (6)... «παραεξουσιῶν» τέτοιος ποὺ εἶναι ὁ Ἑλληνικὸς λαός, καλὰ τοῦ κάνετε οἱ παραδημοσιογράφοι...], παραπολιτικὴ, παραοικονομία, παραεμπόριο, παραπαιδεία, ἀκόμα καί... παραξενοδοχία (χάρμα δὲν εἶναι βραστοδιάβολος;!!!) Μὰ τί λοιπόν; Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ κουβαλοῦν αὐτὲς τίς δεσποινίδες μὲ τὸ ξεγυρισμένο ἔιτζ; Οἱ λαντζέρηδες, οἱ ἐμποροῦπάλληλοι, οἱ περιπετῶδες: Ὅχι οἱ ἴδιοι οἱ (παρα)ἐξουσιαστές, (παρα)πολιτικοί, (παρα)οικονομολόγοι, (παρα)δημοσιογράφοι (τῆς ἀμόρφωτης καὶ ἡλίθιας παραδημοσιογραφίας — ὡς γνωστόν, τῇ γράφουν οἱ... δασοφύλακες...) ποὺ μασκαρεύονται;... Πίσω ἀπ' τοὺς παραβρώμικους, οἱ ἴδιοι οἱ βρώμικοι δὲν εἶναι ποὺ παίζουν κρυφτούλι — καὶ ποὶ ἐμεῖς, ἐκδικούμενοι γιὰ λογαριασμό τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἔχουμε γραμμένους σὲ ὅσα φρῦδις-μύδια-στρεῖδια-σαβρίδια-κρεμμύδια-φίδια-ἀπίδια (δὲν παραλείψαμε τίποτε, θαρρῶ...) μπορέσαμε νά διαθέσουμε...

5) Ἡ διεθνὴς τῆς ἐτεραφροδισίας (ὁμοφυλοφιλίας) αὐθαίρετα μέχρι γελοιότητος βγάξει ἐτεραφροδισιακοὺς («ἀδελφές») ὄλους τοὺς μεγάλους τοῦ ἀρχαίου κόσμου (ὁ Σωκράτης, ἐκτός ποὺ φοροῦ-

σε μπεϊμπυ-ντό, είχε κάμει πλαστική στήν... Καζαμπλάνκα). Τώρα, πώς γίνεται απ' τούς σημερινούς μεγάλους, πού είναι πιό κοντά μας, λουγοχάριν απ' όλους τούς αξιόλογους αθλητάς, ποδοσφαιριστάς, ρέκορντμαν, νά μή είναι θηλυπρεπής ούτε ένας (στά γήπεδα τούς συνοδεύουν οί γκόμενες — όχι οί «άδελφές» τους!) είναι άλλος πίλος! Τό ξαναλέω: Τό κόστος τής έτεροφροδισίας είναι πολύ ύψηλόν, ό άγώνας τοῦ έτεροφροδισιακού πρὸς έξασφάλισιν τῶν ήμερήσιων περιπτώξεων του είναι τόσοσόν μέγας, πού δέν του περισσεύει χρόνος καί δύναμις γιά μεγαλωσύνη... Έξ άλλου οί ζωγραφίζοντες στύοντες έσατζήδες καί ναῦτες δέν έχουν καμμιά σχέση μέ τή... μεγαλωσύνη (άκου πράματα!) — ά-πλῶς τούς διορίζει «μεγάλους» ή διεθνής τοῦ άδελφάτου! Αυτά είναι άρκετά καί χωρίς νά θυμηθοῦμε τά γυναικεία καμώματα καί τσιρίγματα τῶν έτεροφροδισιακῶν μπροστά καί στήν πλέον μικρή δυσχέρειαν... Πώς μπορεί νά 'ναι... 'Αχιλλέας ό θηλυπρεπής; Πότε άντέδρασε έπιτυχῶς στόν κακόποιο παρτέρ του, πότε μπόρεσε νά τόν νικήσει, νά καταβάλει τόν ένεργητικό — πού, προσοχή, δέν είναι έτεροφροδισιακός, δέν «πήγε» έπειδή του άρεσε, μά έπειδή πληρώθηκε, έπειδή εξεμίσθωσε τόν άνδρισμό του σ' αὐτόν πού τόν χρειαζόνταν...

Ἡ άπορία

Κάθε μηχανή, γιά νά δουλέψη, έχει ανάγκη από λάδι. Τό ίδιο συμβαίνει καί μέ τήν κρατική μηχανή. Έτσι τουλάχιστον άφησαν, προσφάτως, νά ένοσηθῇ συμπολιτευόμενες καί άντιπολιτευόμενες έφημερίδες. Όμως τό πρόβλημα δέν είναι αυτό. Στό κάτω κάτω αυτά συμβαίνουν από συστάσεως τοῦ 'Ελληνικοῦ κράτους καί λίγο-πολύ τά συνηθίσαμε. Άλλά γιατί ένοχλούμεθα, έπειδή κάποιος παχύς κύριος, ό όποιος, άφού άγόρασε τό σύμπαν, από τόν θρύλο μέχρι καί τήν κρατική μας αξιοπιστία, έλαβε σάν έπιβράβευση καί τό Αίγαίο γιά νά παίξει ή γιά νά άναμορφώσει, όταν πρό πολλοῦ έχουμε έκχωρήσει τούς έαυτούς μας «σύμμαχους» τοῦ προαιώνιου έχοῦ τοῦ μας, πού όλο καί κάτι ψιλοβλέψεις διατηρεῖ γιά τήν χώρα μας; Ἡ άναμόρφωση ή έστω ή καταβρόχθισή του από τόν «μεγαλοαπατεῶνα» μάς θορύβησε;

Άλλά άς μήν υπερβάλλουμε — οί έλληνοτουρκικές σχέσεις σιγά-σιγά άποκαθίστανται. Καί στήν άποκατάστασή τους μάς έδωσαν ένα Νταβός: Οί έπόμενες παραβιάσεις Θαλάσσιου καί έναέριου χώρου, από τούς γείτονές μας, φαντάζομαι ότι θά γίνονται πιά όχι στή Μυτιλήνη αλλά στο Σαρωνικό.

Σενάριο από film-noir, κάπως πολυπαιγμένο είναι ή αλήθεια, αλλά άς μή παραπλανιόμαστε: έχει πολύ suspense, άφού περιέχει όλίγον άνασχηματισμόν, μεγάλες ποσότητες άποστασιολογίας, γερεές δόσεις flash-back από τήν προδικτατορική έποχή καί πολύ γέλιο. Τελικά τό μόνο πού μένει είναι ή έντύπωση ότι μερικοί άνθρωποι ζοῦν καί τρέφονται άποκλειστικά από τίς άναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Όπως π.χ. ό άρθρογράφος τής έφημερίδας «Έπιοῦσα», πού άποκαλύπτει παντοῦ συνιμότητες, ραδιούργους καί άποστάτες. Έτσι σ' ένα μεσαιωνικοῦ ὕψους πρωτοσέλιδο άπειλοῦσε νά τούς άνασκολοπίσει συλλήβδην.

Τελικά, βέβαια, ή κρίση ξεπεράστηκε. Κυβέρνηση καί Αξιωματική Αντιπολίτευση επανήλθαν στά ίδια καί ή ζωή συνεχίζεται. Άλλά ή άπορία μένει: γιατί τάχα τό Κόμμα τοῦ Λαοῦ δέν ένεργοποιεῖται μπροστά σ' όλην αὐτή τήν πολιτική εὐωδία; Όποιος άπαντήσσει κερδίζει «χρυσούν ώρολόγιον».

Γιῶργος Πετρόπουλος

ΑΚΡΟΒΟΛΙΣΜΟΙ

“Ένα όραμα ζητάει έρμηνεία

Έμπρός μας ξαπλωνόταν μιὰ αλλούβια στέππα καί πίσω μακρυνά άχνοφέγγαν βουνά με χιόνια στις κορφές τους. Δυο ποτάμια, πού σαν γυάλινη γραμμή κατεβαίνουν στην ξερή γή, σχηματίζουν ανάμεσά τους μιὰ νησίδα, ...ένω τὰ νερά τους συνεχίζουν νά βγαίνουν έξω άπ’ τόν όρίζοντα του τοπίου.

Στή νησίδα επάνω ένα γκρίζο τσιμεντένιο φρούριο. Έ έκτασή του σκεπάζει ένα μεγάλο χώρο του νησιού... Στα όχυρά, πού περιτριγυρίζουν σαν χελώνες άπό σίδερο τὰ τείχια του κάστρου, ύψώνονται λάβαρα καί παντιέρες...

Είναι κάτι άνεμηνέυτο αυτό... Γιατί είναι σημαίες όλων των λαών της γής, όλων των θρησκειών, όλων των πολιτικών κομμάτων, των βιομηχανιών, των εταιρειών πετρελαίων, όλων, μεταφορών, άθλητικών ομάδων, έμπορίου, αίρέσεων, συνδικαλισμών, εκφυλισμών καί άλλων ών ούκ έστιν άριθμός σημαντικών ή άσήμαντων... Κι’ όλα αυτά ν’ άνεμίζουν κατὰ ένα τρόπο περίεργο πρὸς όλες τις κατευθύνσεις, ένω κανένας άνεμος δέν φυσά... ‘Ο ούρανός είναι γκρίζος καί ό ήλιος χλωμός καί σταχτύς...

Καί νά τώρα τὸ άπρόσμενο, τὸ μοναδικό όραμα, πού ζητάει την έρμηνεία, δηλ., τή λογική. Χιλιάδες άνθρωποι άπ’ τὰ όμιχλώδη βάθη των βουνών σαν σύννεφο σκόνης έρχονται πρὸς τὸ Κάστρο των σημαιών καί λαβάρων.

‘Η στέππα άναδεύεται, ένω μιὰ μυρουδιά ιδρώτα καί αίματος άνακατεύεται με τόν άέρα της γής. “Έχουν ήδη πλησιάσει οί πρώτοι, ένω πίσω τους συνεχώς προχωρούν καί άλλοι... άπό παντού.

“Αν συνεχισθῇ αύτή ή πορεία, σε λίγο όλοι έμείς, πού τους βλέπουμε βουβοί, νά έρχονται, θα παρασυρθούμε... κομπάρσοι γελοίοι, άπ’ την άμοιβάδα πού συνεχώς απλώνεται...

Πανὼ ύψώνουν τὰ χέρια...

“Ένα σύνθημα κυριαρχεί...

“Θάνατος, στους έξουσιαστές καί στα τσανάκια τους πού θανάτωσαν τή ζωή του πλανήτη! Θάνατος στο Κάστρο!»,.

Σπρωχμένοι άπ’ τὸ πλήθος πλησιάσαμε· καί είδαμε ν’ άνεβαίνει καί νά περνά πάνω άπ’ τὸ τείχος του Κάστρου μιὰ τεράστια σιδερένια πλατφόρμα εκτόξευσης, πού κρατούσε δεμένο πυρηνικό έκτρωμα με κεφάλι μακρουλό σαν αύγὸ μυτερό, πού εκκλινει μέσα στο τσόφλι του έγκέφαλους φιδιδών.

Τὸ πλήθος τaráχθηκε, σαν νά δέχτηκε ήλεκτρικό σπασμό καί στάθηκε άναυδο.

‘Η άσυνάρτητη όχλοβοή κόπασε.

‘Απ’ τὸ Κάστρο τώρα ήρθε φωνή μεγάλη, άχὸς χιλιάδων μεγαφώνων:

“Ένα βήμα άκόμη άν κάνετε, άθλιοι, θα ρίξουμε πάνω σας την όργή του πυραύλου!»..

Καί τότε έγινε κάτι άπερίγραπτο, κάτι άνατριχιαστικής ήδονής! ‘Από κάποιο τμήμα, σαν σβάλος μαύρος, μέσ’ στην άμοιβάδα ξεκίνησε μιὰ φωνή πού τρεμό-

παιζε ἀπ' τὸ πλατάγισμα τῆς γλώσσας πάνω στ' ἀνθρώπινα χεῖλια, κάτι σὰν μυριάδες κουδουνάκια ποὺ ὀλοένα μεγάλωναν. Καὶ τότε ξέσπασε ἓνα γέλιο, ποὺ ἔγινε καγχασμός, φοβερὸς στρόβιλος, π' ἄρχισε νὰ ταράζει μὲ τὶς δονήσεις του τὴν πλατφόρμα καὶ τὸ τέρας μὲ τὸ αὐγουλένιο κεφάλι...

Καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κάστρου «ἀπέβαλον τὴν κόπρον αὐτῶν ἐκ τοῦ φόβου αὐτῶν».

Τότε... τότε μόνο κατάλαβαν, ὅτι τὸ πλῆθος τῶν σκλάβων ἦταν τόσο κοντά, κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους, ὥστε τὸ τέρας μὲ τὸ αὐγουλένιο κεφάλι θὰ σκότωνε καὶ τοὺς ἴδιους, ἂν τὴν ἀπειλὴ τὴν ἔκαναν πράξη.

Καὶ ὁ φόβος ἔγινε πρόταση συμβιβασμοῦ... Ἄλλὰ οἱ λαοὶ ἐκάγχαζαν καὶ ὁ στρόβιλος περιέστρεφε τὸν συμβιβασμὸ μὲ τόση δύναμη, ποὺ τὸν ξεγύμνωνε καὶ φαίνονταν τὸ τρύπιον κῶλον του.

Καὶ τότε ἄρχισε ὁ χορὸς. Οἱ ἄνθρωποι συνέχισαν νὰ καγχάζουν καὶ νὰ χορεύουν. Οἱ ἀπάνθρωποι τοῦ Κάστρου ἀπ' τὰ τεῖχη ἰκέτευαν. Ὁ φόβος, ποὺ χιλιάδες χρόνια ἔσπερναν στὶς ψυχές τῶν σκλάβων, βρισκόταν αἰωρούμενος πάνω ἀπ' τὰ φιδίσια κεφάλια τους.

Κι' ἄρχισαν νὰ τρῶνε στὴν ἀπελπισία τους τὶς οὐρές τους... δηλαδὴ τοὺς παρακατιανούς, τοὺς παρατρεχάμενους, τοὺς πληρωμένους στυλοβάτες τῆς ἐξουσίας τους...

Κι' ἀφοῦ τοὺς θανάτωναν, τοὺς πέταγαν ἀπ' τὰ τεῖχη κάτω, γιὰ νὰ ἐξευμενίσουν τοὺς λαούς, αὐτοὺς ποὺ κάγχαζαν...

Ἄλλὰ τὸ γέλιο συνεχίζονταν, ὅπως καὶ τὰ φίδια συνέχιζαν τὸ φάγωμα τῆς οὐρᾶς τους, ἕως ὅτου φτάσανε στὴν ἴδια τὴν κεφαλὴ καὶ σταμάτησαν νὰ σαλεύουν κ' ἔμειναν νὰ κυττοῦν... Καὶ τότε κάποιος ἄρπαξε τὴ διχαλωτὴ γλῶσσα τοῦ παραπλανητικοῦ λόγου καὶ τὴν ξερρίζωσε· καὶ ὅλες οἱ κεφαλές τὸν μιμήθηκαν...

Τώρα ὁ παραπλανητικὸς λόγος χωρὶς γλῶσσες ἔγινε ἓνα ἀσυνάρτητο γουρ-γουρητὸ ἐμετοῦ... Καὶ ξέρασαν τὰ μυαλὰ τῆς τρέλλας χιλιετιῶν καὶ ψόφησαν...

Καὶ τότε τὸ πλῆθος ρυθμικὰ ἄρχισε νὰ ψάλλει:

«Ὅταν ὁ λόγος τῶν ἐξουσιᾶν ἐχόντων φαῦλος καὶ ἀσυνάρτητος καὶ μηδεμίαν ἀκολουθίαν ἔχων, διὰ τοῦ γέλωτος ἢ συντριβῇ τῆς ἀπάτης».

Καὶ τὸ πλῆθος ἐκάγχασε. «Οὐ πλέον φόβος».

Ἐρινὺς

ΣΤΑΥΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

Τὰ πάθια

Τὰ πρόσωπα εἶναι θάλασσες,
ἄλλοτε πάλι ποταμοὶ κάτω ἀπὸ σύννεφα.
Στὰ ξεχασμένα πλοῖα τῶν βυθῶν τους
ψάχνω νὰ βρῶ ὅ,τι ἐχάθη.
Καὶ τὰ κοιτῶ,
καὶ τὰ κοιτῶ...
Πάντα μιὰ ἄρνηση θωρῶ
καὶ τὸ μηδὲν ποὺ ἐπεξετάθη.

“Εμβλημα τοῦ Θεοσοφισμοῦ: Διακρίνονται: α) ὁ οὐροβόρος ὄφης ποὺ τρώει τὸν ἥλιο τῆς Σβάστικας (Ών), β) τὸ φωτεινὸ Δέλτα σὲ σύμπλεξή του μὲ τὸ ἰσχυρότερο μαῦρο Δέλτα (σφραγίδα ἢ ἄστρο τοῦ Σολομῶντα), γ) ὁ σταυρὸς τῆς Ζωῆς μέσα στὴ σφραγίδα ANKX ἢ κλειδί τοῦ θανάτου (παραλλαγή τοῦ πεντάκτινου ἀστέρα ἢ ἄστρου τοῦ Λαυῖδ). Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες παραλλαγές τῶν συμβόλων αὐτῶν.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Κ. ΓΑΤΣΙΑΣ

Ἡ «ἀποκρυπτογράφηση» ὠρισμένων γνωστῶν μυστικιστικῶν συμβόλων

Ἄμα ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸ Τέμπλο, συνήθως πάνω ἀπὸ τὴν Ὡραία Πύλη ὁποιασδήποτε Ἐκκλησίας, θὰ δοῦμε ἀνάγλυφο ἢ ἰχνογραφημένο ἓνα ἰσοσκελὲς τρίγωνο ποὺ ἔχει τὴν κορυφή του πρὸς τὰ πάνω. Οἱ τρεῖς ἴσες πλευρὲς τοῦ τριγώνου αὐτοῦ συμβολίζουν τὰ τρία ὁμοούσια πρόσωπα τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐνότητα δηλαδὴ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδας σὲ ἓνα «ὄλο», ποὺ τὸ «ὄλο» αὐτὸ συμβολίζεται ἄριστα μὲ τὸ ἰσόπλευρο τρίγωνο. Συνηθίζεται ἐπὶ πλέον, μέσα στὸ τρίγωνο νὰ σχεδιάζεται ἓνα μάτι. Τὸ μάτι αὐτὸ συμβολίζει τὸν θεϊκὸ ὀφθαλμό, ὁ ὁποῖος βλέπει τὰ πάντα. Εἶναι ὁ λεγόμενος «παντεπόπτης ὀφθαλμός». Γι’ αὐτὸ καὶ ὑπάρχει συχνὰ γραμμένο μέσα στὸ τρίγωνο, γύρω γύρω ἀπ’ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ ποὺ προαναφέραμε, ὁ στίχος: «Ἔτσι δίκης ὀφθαλμός ὅς τὰ πάνθ’ ὄρᾳ».

Ἀλλὰ καὶ στὸν Ἐλευθεροτεκτονισμό ὁ Παντεπόπτης Ὄφθαλμός (*All Seeing Eye*) θεωρεῖται «σημαντικὸν σύμβολον τοῦ ὑπερτάτου ὄντος» (δῆς: «Τὸ μαῦρο λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς μασονίας», Ἐπιμέλεια - Σχόλια Β.Α. Λαμπροπούλου, Β’ τόμος σελ. 309, Ἀθήνα, 1978). Τοῦτο τὸ «σημαντικὸν» σύμβολο, λένε οἱ Τέκτονες ὅτι τὸ παρέλαβαν ἀπ’ τὴν ἀρχαιότητα. Εἶναι γεγονὸς ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι καὶ αἱ

Ἑβραῖοι χρησιμοποιοῦσαν διάφορα μέρη τοῦ σώματος συμβολικά. Ὅπως τὰ δάχτυλα γιὰ σύμβολο πίστεως, τὸν βραχίονα γιὰ σύμβολο δύναμης, τὰ πόδια γιὰ σύμβολο γρηγοράδας κ.ο.κ. Τὸ ἀνοιχτὸ μάτι χρησιμοποιοῦνταν εἰδικότερὰ σὰν σύμβολο τῆς θεϊκῆς παρακολούθησης καὶ τῆς θεϊκῆς φροντίδας γιὰ τὸ Σύμπαν. Εἶναι περίεργο τὸ γεγονὸς ὅτι συνήθως γίνεται στὰ ἀρχαῖα γραπτὰ λόγος ἢ ἀπεικονίζεται πάνω σὲ μνημεῖα τὸ «μάτι τοῦ Θεοῦ» κι ὄχι «τὰ μάτια τοῦ Θεοῦ». Δηλαδή τὸ ἓνα μάτι καὶ ὄχι τὰ δύο μάτια, ποὺ προφανῶς θὰ μᾶς φαίνονταν πιὸ φυσιολογικό. Γιὰ παράδειγμα, ὁ Δαυὶδ στὸν 33.16 ψαλμὸ τοῦ ἀναφέρεται στὸν: «ὄφθαλμόν Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὅτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Μπαίνω στὸν πειρασμὸ νὰ ἐννοήσω ἐδῶ, ὅτι ὁ Δαυὶδ ἀναφέρεται σὲ ἓνα μάτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς κυττάζει μιὰ κατηγορία ἀνθρώπων — σύμφωνα μὲ τὸν στίχο — τοὺς «δικαίους». Καὶ πράγματι, ὅταν σ' ἄλλο σημεῖο ἀναφέρονται καὶ οἱ κακοὶ μαζί μὲ τοὺς «ἀγαθοὺς», γίνεται λόγος καὶ γιὰ τὰ δύο μάτια τοῦ Θεοῦ, λὲς καὶ κυττάζει ὁ Θεὸς μὲ τὸ ἓνα τοὺς ἀγαθοὺς καὶ μὲ τὸ ἄλλο τοὺς κακοὺς: Εἶναι χαρακτηριστικὸς ἐν προκειμένῳ ὁ στίχος 15.3 στὶς Παροιμίες τοῦ Σολομῶντα: «ἐν παντὶ τόπῳ ὀφθαλμοὶ Κυρίου σκοπεύουσι κακοὺς τε καὶ ἀγαθοὺς».

Ἡ ἐξέχουσα σημασία τούτης τῆς παρατήρησης θὰ γίνῃ κατανοητὴ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη πολὺ ἀργότερα, ἀφοῦ δηλαδὴ προηγηθῇ μιὰ σειρά σχετικῶν ἄρθρων καὶ συνηθίσῃ κάπως «τὸ μάτι μας» (ποὺ λέει κι ὁ λαὸς συμβολικά) στὴν ἀποκρυπτογράφηση τῶν συμβόλων. Τούτῃ τὴν ἱκανότητα τὴν εὐχομαι ὁλόψυχα σ' ὅλους τοὺς συν-ερευνητὲς ἀναγνώστες, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τὴν ἀποκτήσετε. Ὡστόσο τώρα, ἄς ποῦμε μερικὰ ἀκόμα γιὰ τὸ Θεϊκὸ μάτι.

Οἱ Αἰγύπτιοι παράσταναν τὸν κύριο θεὸ τους, τὸν Ὅσιρι, μὲ τὸ σύμβολο ἐνὸς ἀνοιχτοῦ ὀφθαλμοῦ. Τοῦτο τὸ ἱερογλυφικὸν σύμβολο τὸ τοποθετοῦσαν σὲ ὅλους τοὺς ναοὺς τους, καθὼς τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ Ὅσιρι γράφονταν στὴν ἱερογλυφικὴ γραφὴ μ' ἓνα μάτι συνδυασμένο μ' ἓναν θρόνο, πάνω στὸν ὁποῖο συχνὰ προστίθετο κάποια μικρὴ θεϊκὴ μορφή.

Ὁ Ὅσιρις λοιπὸν παριστάνονταν μὲ ἓνα μάτι (κι ὄχι μὲ δύο), ἐπειδὴ ὑπῆρχε κάποιος λόγος. Ὁ λόγος ἦταν ὁ ἐξῆς: (Εὐαγγέλου Δ. Σδράκα, *Ἑγχειρίδιον Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων*, Θεσσαλονίκη 1966, σελ. 73): Ὁ Ὅσιρις ἦταν γιγιὸς τοῦ Κέμπ, τοῦ Θεοῦ τῆς Γῆς καὶ τῆς Νούτ τῆς Θεᾶς τοῦ Οὐρανοῦ. Ὁ Σέμπ, ὁ κακὸς ἀδερφός του, ποὺ ἦταν γνωστὸς στοὺς Ἕλληνες μὲ τὸ ὄνομα «Τυφών», τὸν ἐφόνευσε μ' ἓνα πανοῦργο τρόπο. Ὁ Σέμπ τὸν ἔβαλε μέσα σ' ἓνα κιβώτιο (κιβωτὸν) καὶ τὸν ἔρριξε στὴ θάλασσα. Τὸ κιβώτιο μὲ τὸν νεκρὸ Ὅσιρι τὸ ξέβρασε ἡ θάλασσα στὴ Βύβλο τῆς Φοινίκης, ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται ἡ σημερινὴ Βηρυττός (J. Vandier, *La religion Egyptienne*, σελ. 51). Ποιὸς ἦταν ὁ Ὅσιρις ποὺ σκοτώθηκε ἀπ' τὸν Σέμπ, τὸν κακὸ ἀδερφό του; Ὁ Ὅσιρις ἦταν ὁ θεὸς τῆς βλάστησης, κυρίαρχος τοῦ θανάτου, ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. (Δὲς συναρπαστικὰς πληροφορίες ποὺ ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος στὸ ἔργο του «Περὶ Ὅσιριδος καὶ Ἰσιδος». Καθὼς: H. Kees, *Aegypten* καὶ J.G. Frazer, *Atys et Osiris*, Paris, 1926). Ἦταν ἀκόμα ὁ Ὅσιρις ἄντρας τῆς ἀδελφῆς του Ἰσιδας, μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἀποκτήσει ἓνα γιγιό, τὸν Ὄρο. [Παρακαλῶ νὰ δοθῇ προσοχὴ στὸ ὄνομα «ἸΩρος» ποὺ γράφεται μὲ δασεῖα ('). Κατ' ἐμὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ «ἸΩρος» ἔχει ἁμεση ἐτυμολογικὴ συνάφεια μὲ τὴν πανάρχαια Ἑλληνικὴ λέξι «ὀρῶ-δρασις»]. Ὁ Ὄρος λοιπὸν μονομάχησε μὲ τὸν κακὸ θεὸ του, τὸν Σέμπ, καὶ τὸν τραυμά-

τισε θανάσιμα. Πάνω στη μονομαχία ὅμως ἔχασε ὁ ἴδιος τὸ ἕνα του μάτι. Τοῦ βγήκε δηλαδή τὸ μάτι. Αὐτὸ τὸ βγαλμένο μάτι τὸ ἔδωσε, γιὰ νὰ τὸ φάη, ὁ νεκρὸς πατέρας του Ὁσιρις. Καὶ πράγματι ὁ Ὁσιρις τρώγοντας τὸ βγαλμένο μάτι τοῦ γιου τοῦ Ὄρου, ἀναστήθηκε καὶ ἐπανῆλθε στὴ ζωὴ. (Παρακαλῶ, στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ θυμηθῇ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Ὁσιρις ἦταν — μεταξὺ ἄλλων — στὴν πρώτη του ιδιότητα, ὅπως εἶπαμε, θεὸς «τῆς βλαστήσεως». Ἀς συνδεθῇ ἡ ιδιότητά του αὐτὴ μὲ τὰ «μάτια» τῶν φυτῶν ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὸ «μπόλιασμα»). Μὲ τὴν ἀνάστασή του ὁ Ὁσιρις κατέστη ἄρχων τοῦ Ἀἰδου, ἐνῶ ὁ γιὸς τοῦ Ὄρου ἄρχων τοῦ Κόσμου. Ἀπ' τὸ σπέρμα τοῦ Ὄρου κατάγονταν ὅλοι οἱ Φαραῶ καὶ λογίζονταν μάλιστα ὁ καθένας τους ἀπλῆ ἐνσάρκωση τοῦ Ὄρου. Ὅσο γιὰ τὸν Σέβ ἢ Σέμπ, τὸν φονιᾶ κακὸ Θεό, τὸν Ἑλληνικὸ Τυφῶνα, τὸν ἐξισούμενο μὲ τὸν Διάβολο, τὸν βλέπουμε στὴν ἐποχὴ τῶν Ὑκσῶς (1785-1580 π.Χ.) νὰ λογιζεται σὰν ἀντίπαλος τῆς σημιτικῆς θεότητος Βάαλ (E.O. James, *The Ancient Gods*, σελ. 72).

Ὁ μῦθος τοῦ Ὁσίριδος ἔχει πολλαπλὴ σημασία. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ μάτι τοῦ Ὄρου καὶ τὴν προσφορὰ τοῦ ματιοῦ στὸν Ὁσιρι ἐγιναν ὁ ἱερὸς συμβολισμὸς τοῦ δώρου καὶ τῆς θυσίας καὶ χρησίμευαν σὰν ἀνεξάντλητο ὑλικὸ στὴ θρησκευτικὴ φιλολογία τῶν Αἰγυπτίων (*Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, λέξεις *Aegypten*, σελ. 98). Γενικότερα ὁ Ὁσιρις συμβόλιζε τὸν ἀγῶνα μεταξὺ φωτὸς καὶ σκότους, Νείλου καὶ ἐρήμου, μαρasmus καὶ βλάστησης, ζωῆς καὶ θανάτου. Κάθε χρόνο ὁ γιορτασμὸς τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀνάστασης τοῦ Ὁσίριδος, ποὺ γίνονταν μὲ πολὺ πόνο, συμβόλιζε τὶς μεγάλες ἐναλλαγὲς τῆς φύσεως ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ὁ Ὁσιρις ἦταν ἡ ἐνσάρκωση τοῦ ἥρωα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ σύμβολο τῆς ἀνάστασης ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὴν ἀνάσταση μάλιστα αὐτὴ οἱ Αὑγύπτιοι θεωροῦσαν ὅτι τὴν πετύχαιναν μὲ μιὰ ἐξαιρετικὴ ταρίχευση καὶ ταφή. Βλέπουμε λοιπόν, ὅτι ὁ Ὁσιρις εἶχε τὴ θέση τὴν ἀνάλογη ποὺ ἔδινε ἡ Βαβυλωνία στὸν Ταμμούζ, ἡ Συρία στὸν Ἀττι καὶ Ἀδωνι, ἐνῶ στίς μυστηριακὲς θρησκείες τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς ἡ λατρεία του γενικεύτηκε καὶ διαδόθηκε σ' ὁλόκληρο τὸν Μεσογειακὸ χῶρο. Ἦταν ὁ ἐθνικὸς Θεὸς τῆς Αἰγύπτου, γιὰ τὸν ὁποῖο γράφει ἕνα τελετουργικὸ κείμενο: «Εἶσαι ὁ κύριος τῆς ἀλήθειας, ποὺ μισεῖς τὶς ἁμαρτίες καὶ καταργεῖς τὸν ἁμαρτωλό. Σὲ σένα ἀνήκει ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος».

Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἄς σημειωθῇ τέλος ὅτι οἱ Ἕλληνες ταύτιζαν τὸν Ὁσιρι μὲ τὸν Διόνυσο («Βιβλιοθήκη τῶν Ἑλλήνων», Λεξικὸν «Σουίδα», τ.Ε' σελ. 789: «Ὁσιρις. τοῦτον οἱ μὲν λέγουσιν εἶναι τὸν Διόνυσον, οἱ δὲ ἄλλον· ὃν ὑπὸ Τυφῶνος δαίμονος ἐσπαράχθαι, καὶ μέγα πένθος γενέσθαι τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τοῦ σπαραγμοῦ μνήμην ποιεῖσθαι ἐπὶ πάντα τὸν χρόνον». Ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάσταση τοῦ Διόνυσου, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ἀσφαλῶς ἔχουν πολλὰς ἀναλογίες μὲ τὸ ἀρχαιοαιγυπτιακὸ «Πάσχα», στὸ ὁποῖο βασικός πρωταγωνιστὴς θεωροῦνταν ὁ Ὁσιρις.

Ἀς ποῦμε τώρα καὶ λίγα γιὰ τὴν Μεγάλῃ Θεᾷ, τὴν σύζυγο καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ὁσιρι, τὴν Ἰσιδα. Τὸ ὄνομά της τὸ ἴδιο κατ' ἀρχὴν παράγεται ἀπ' τὸ ῥῆμα «οἶδα» «Εὐαγγ. Σδράκα, Ἑγγ. Ἰστ. τῶν Θρησκευμάτων», σελ. 75. -- Λ. Φιλιππίδου: *Περὶ Ἰσιδος καὶ Ὁσίριδος*, Ἀθήναι 1955 σελ. 39 καὶ σελ. 211). Εἶναι προσωποποίηση τῆς Θεᾶς τῆς Σοφίας καὶ σύμβολο ιδεώδους συζύγου καὶ μη-

τρός. Παριστάνεται έχοντας στην άγκαλιά της τὸ γυιό της Ὡρο, ὅπως κρατάει ἡ Παναγία τὸ νεογέννητο Χριστό. Ἡ θεὰ Ἴσις εἶχε μεγάλο πλῆθος ἀπὸ ἐπώνυμα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ Παναγία. Ἔτσι ταυτίστηκε στὴν ἀρχαιότητα μὲ τὴν Δήμητρα, τὴν Ἀφροδίτη, τὴν Σεμέλη, τὴν Ἀστάρτη, τὴν Ἀναΐτη κ.ο.κ. Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Λ. Φιλιππίδης τὴν χαρακτηρίζει: «*μυριώνυμος καὶ μυριοπρόσωπος, ἀλλὰ μία*» (Λ. Φιλιππίδης, «*Ἱστορία τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξ ἀπόψεως παγκοσμίου καὶ πανθρησκειακῆς*», σελ. 661).

Ἴσως εἶναι λίγο κουραστικά γιὰ τὸν ἀναγνώστη ὅλα αὐτά. Ὡστόσο εἶναι ἀπαραίτητα, γιὰτὶ μᾶς βοηθοῦν νὰ προχωρήσουμε βαθύτερα στὴν προσπάθειά μας τῆς ἐρμηνείας τῶν συμβόλων. Οἱ πληροφορίες αὐτὲς θὰ μᾶς φανοῦν πολὺ χρήσιμες, ὅταν θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν γυναικεία ἐγχώρια θεότητα τῆς Κρήτης (τὴν θεὰ τῶν φιδιῶν, τὴν *Πότνια Θερῶν*), τῆς Σπάρτης (*Ἀρτεμις Ὀρθία*), τῆς Δωδώνης (*Διώνη*), τοῦ Λατίου (*Juno*), τῆς Χαναάν (*Ἀσθήρα*) κ.ο.κ. Ὅλες οἱ Θεὲς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὄλων τῶν λαῶν, ὄλων τῶν θρησκειῶν καὶ ὄλων τῶν τόπων στὴν πραγματικότητα εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο. Ἄν τὸ ξέρομε αὐτό, τότε μποροῦμε νὰ καταλάβουμε, π.χ. γιὰτὶ ἡ Ἀσιερᾶ ἢ Ἀσθήρα ὀνομάζονταν ἐπίσης Βαλαάτ ἢ Βέλτις ἢ Ἀσχέρα Ἰάμ ἢ Ἀσταρώθ ἢ Ἀσιετορέθ ἢ Ἀστερία ἢ Ἀσώρ ἢ Θεὰ τῆς Συρίας ἢ Ἀστάρτη ἢ Ἰσάρ. Κι ὅλες οἱ προαναφερθεῖσες ὀνομασίες, καθὼς κι ἑκατομμύρια ἄλλες ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ προστεθοῦν, δὲν εἶναι παρὰ ἡ μυριώνυμος καὶ μυριοπρόσωπος Ἴσις, ποὺ στοὺς Σουμέριους θὰ τὴν βροῦμε ὡς Ἴνιν, ἐκπρόσωπο κι αὐτὴ τοῦ Θήλεος παθητικοῦ στοιχείου. Ἐνα πολὺ καλὸ λεξικὸ τῶν θρησκειῶν πολὺ σοφὰ χαρακτηρίζει τὴν Ἰσάρ «*πανθεά*» ποὺ συνεχῶς ὅλο καὶ περισσότερο γινόταν ἡ παγκόσμια γυναικεία θεότητα, μητέρα τῶν ὄντων, κυρία τῶν στοιχείων, πρωταρχὴ τοῦ χρόνου (*Worterbuch der religionen*, σελ. 266: «...*Meher und mehr zur universalgottin aus, die als "Panthea" so gut wie alle weibl. Gottheiten in sich absorbierte und die verschiedensten funktionen in sich vereinigte Z.B. Als hafebgittin von Alexandria den Schutz der Schifffahrt. "Die mutter der dinge", "die herrin der elemente", der "uranfang der zeit"...*»).

Τοῦτῃ ἡ «*παν-Θεά*» λοιπὸν Ἴσις εἶναι τὸ ἕτερον ἥμισυ καὶ ἡ ἀδελφὴ ψυχὴ τοῦ Ὀσίριδος, ὁ ὁποῖος, εἴπαμε, ὅτι συμβολίζεται μὲ τὸ μάτι. Προηγουμένως εἴπαμε, ὅτι τὸ μάτι τοῦ Ὀσίρι εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ, ποὺ κλεισμένο μέσα σ' ἓνα τρίγωνο κοσμεῖ τὸ τέμπλο τῶν ἐκκλησιῶν. Εἶναι δυνατόν μερικὲς φορὲς ἀντὶ γιὰ τὸν «*παντεπόπτη ὀφθαλμό*» ἢ «*μάτι τοῦ Ὀσίρι*» μέσα στὸ τρίγωνο (ποὺ ἔχει τὴν κορυφὴ του πάντα πρὸς τὰ πάνω) νὰ ὑπάρχει κάποιο ἄλλο ὑποκατάστατο, ποὺ ὥστόσο φανερῶνει αὐτὸ ποὺ συμβολίζει τὸ μάτι. Ἔτσι τὸ πιδ συχνὸ ὑποκατάστατο τοῦ ματιοῦ εἶναι τὸ Ἱερὸν Τετραγράμματον, τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ «*JHFH*» ἢ, ἀκόμα, οἱ λέξεις *ΘΕΟΣ, DEUS* (δηλ. «*Δεὺς*»-«*Ζεὺς*») κ.ο.κ. (Δές, προηγούμενο ἀρθρο μου «*Ὁ Γιαχβὲ τῶν Ἑβραίων εἶναι ὁ Ζεὺς τῶν Ἑλλήνων*», «*Δαυλὸς*», τ. 80-81). Ἀξίζει μάλιστα ἐδῶ νὰ ἀναφέρω ἓνα περιστατικό. Ὁ πατέρας μου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἱερεὺς, εἶχε ἀκουστὰ ὅτι «*τὸ τρίγωνο μὲ τὸ μάτι μέσα του εἶναι "μασονικὸ" σύμβολο, ποὺ ἀπ' τὴν ἀρχαία ἐποχὴ διάφοροι μασόνοι καλλιτέχνες τὸ "πέρασαν" στὴν χριστιανικὴ τέχνη*». Ἡ ἀποψη αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι λάθος· καὶ μᾶλλον ἔχει δίκαιο ὁ Λαμπρόπουλος νὰ ὑποστηρίξη (δές, *Τὸ Μαῦρο Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μασονίας*, τ. Α' σελ. 346), ὅτι

τὸ σχῆμα αὐτὸ «στὴν ἐκκλησιαστικὴ εἰκονογραφία ἔχει μπεῖ ὄχι ἀπὸ τὴν παράδοση ἀλλὰ ἀπὸ μασόνους ἀρχιτέκτονες ἢ Ρώσσους καλλιτέχνες, ποὺ ἦσαν ἐηρεασμένοι ἀπὸ τεκτονικὰ μυστηριακὰ σχέδια». Ὁ πατέρας μου λοιπὸν δὲν ἤθελε τὸ «ἀντίχριστο-μασόνικο σύμβολο τοῦ σατανᾶ» νὰ μπεῖ στὴν ἱστορία κάποιου ναοῦ ποὺ ἀγιογραφοῦνταν πρὸ μηνῶν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὑπέδειξε στὸν ἀγιογράφο «ἀντὶ γιὰ τὸ μάτι τοῦ σανατᾶ, νὰ βάλῃ μέσα στὸ τρίγωνο τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ...». Φαντάζομαι ὅτι τέτοιου εἴδους ἐπεμβάσεις καὶ παραλλαγές προφανῶς θὰ ἔχουν γίνῃ διάφορες καὶ ποικίλες, σ' ὅτι ἀφορᾷ στὸν «παντεπόπτη ὀφθαλμό».

Ἀλλὰ μιᾶς καὶ κάναμε λόγο γιὰ τοὺς Τέκτονες, ἃς συνεχίσουμε μ' αὐτοὺς. Ὡς δοῦμε πῶς ἀκριβῶς θεωροῦν καὶ κεῖνοι τὸ θέμα μας. Οἱ Τέκτονες ὀνομάζουν τὸ τρίγωνο μὲ τὸ μάτι μέσα του, τὸ ὁποῖο συναντοῦμε στὶς ἐκκλησίες, «*Δέλτα φωτεινόν*» (Δές, *Τὸ Μαῦρο Λεξικὸ τῆς Ἑλλ. Μασ. τ. Α'*, 292). Νὰ δοῦμε ὅμως μερικὰ πράγματα πρῶτα γιὰ τὸ ἀπλὸ «Δέλτα», τὸ τρίγωνο, καὶ κατόπιν νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ «φωτεινὸ Δέλτα». Εἶναι φυσικὸ ἐξ ἄλλου, ὅπως θὰ δοῦμε, νὰ ὑπάρχῃ καὶ «σκοτεινὸ δέλτα» ἂν ὑπάρχῃ «φωτεινόν». Ἐνα-ἕνα λοιπὸν τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά τους.

Στοὺς Θεοσόφους ἢ Θεοσοφιστὲς (σημείωσε, ὅτι ἡ λέξη «*Θεοσοφιστής*» δὲν προέρχεται ἀπ' τὶς λέξεις «*Θεός*» καὶ «*σοφία*», ἀλλὰ ἀναλύεται ὡς «*Θεός-Ὀφισ-τής*» καὶ ὑπαινίσσεται τὸν λάτρη τοῦ Θεοῦ Ὀφεως), τὸν Θεὸ-ὄφι, αὐτὸν στὸ κυκλικὸ σχῆμα τοῦ οὐροβόρου ὄφεως, τοῦ φιδιοῦ ποὺ τρώει τὴν οὐρά του, τὸν βλέπουμε νὰ κοσμεῖ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔμβλημα τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρείας. Πιὸ σωστά στὸ θεοσοφικὸ ἔμβλημα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ἡ οὐρά του ἐκεῖνο ποὺ τρώει ὁ Ὀφίς. Εἶναι ὁ Θεός, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα στὰ Σανσκριτικά «*Aum*» (ὦμ, δηλ. ὦν), σημειούμενο μέσα σ' ἕναν κύκλο ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὸ σημεῖο τῆς ἐπαφῆς τῆς οὐρᾶς καὶ τοῦ ἀνοιχτοῦ στόματος τοῦ οὐροβόρου ὄφεως, μπορούμε νὰ τὸ δοῦμε στὸ θεοσοφικὸ ἔμβλημα. Ἐνδέχεται δὲ ἐντὸς τοῦ κύκλου νὰ εἶναι τὸ Τετράγραμμα, ἢ Σβάστικα, ὁ δεξιόστροφος ἀγκυλωτὸς Σταυρὸς καὶ ἄνωθεν τοῦ κύκλου νὰ γράφεται τὸ *Aum*, δηλωτικὸ ἀσφαλῶς τοῦ «ἡλιακοῦ» καὶ «μαγικοῦ» συμβόλου τῆς Σβάστικας. Ἀκόμη μέσα στὸν μεγάλον κύκλον, ποὺ σχηματίζει τὸ οὐροβόρον φίδι, βλέπουμε δύο οὐ τρίγωνα. Ἐνα τρίγωνο λευκὸ (τὸ τρίγωνο πρὸς τὰ πάνω) καὶ ἕνα τρίγωνο μαῦρο (τὸ τρίγωνο μὲ τὴν κορυφή του πρὸς τὰ κάτω). Τὰ τρίγωνα αὐτὰ εἶναι τὸ ἕνα μέσα στὸ ἄλλο, ἔχουμε δηλαδή «σύμπλεγμα τριγώνων», εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζεται ἐξάκτινο ἀστέρι. Αὐτὸ τὸ ἀστέρι ποὺ ἀπεικονίζει τὴ σημαία τοῦ σύγχρονου κράτους τοῦ Ἰσραήλ. Εἶναι γνωστὸ ἀκόμα ὅτι αὐτὸ τὸ «καβαλιστικὸν σύμβολον» λέγεται «ἄστρο τοῦ Σολομώντα». Κι ὁ Σολομῶντας εἶναι ὁ πατέρας τῆς *Σολομωνικῆς* «ἐπιστήμης», δηλαδή ὁ ἐκφραστὴς καὶ χρήστης τῆς μαγείας. Γιὰ νὰ ὁλοκληρώσουμε κάπως, ἃς ποῦμε ὅτι μέσα στὸ σύμπλεγμα τῶν τριγώνων, μέσα στὸ ἐξάκτινον ἄστρο τοῦ Σολομῶντα, ὑπάρχει ὁ Κρουῖξ Ἀνσάτα, ὁ μαγικὸς αἰγυπτιακὸς σταυρὸς τῆς «ζωῆς», ὁ λεγόμενος «σταυρὸς τῆς Ἰσιδας», ποὺ εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸ λεγόμενον «κλειδί τοῦ θανάτου» ἢ κλειδί τοῦ Ὁσιρι. Γιὰ τὴν σημασία τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πῇ πολλά. Τὸ πιὸ βασικὸ ὅμως εἶναι ὅτι ὁ Κρουῖξ Ἀνσάτα ἐρμηνεύεται θεοσοφικὰ μὲ τὸν «*πεντάκτινον φωτοβόλον ἀστέρα*», τὸ γνωστὸ «ἀστέρι τοῦ Δαυὶδ», ποὺ στὴν πραγματικότητα ἀποτελεῖ σύμπλεγμα δυὸ πε-

ντάκτινων ἀστέρων, τοῦ ἐνὸς φωτεινοῦ καὶ τοῦ ἄλλου σκοτεινοῦ (Θεὸς καὶ Διάβολος). Τὸ σύμπλεγμα δὲ τῶν δυὸ πεντάκτινων ἀστέρων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ παράσταση τῶν 10 «σεφиров», ποὺ ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενο «καβαλιστικὸ δένδρο». Τὸ δὲ καβαλιστικὸ δένδρο μὲ τὴν σειρὰ του ἀναπαριστᾷ τις 10 «ἀπόρροιες», τις 10 δηλαδὴ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία, γιὰ νὰ μὴν μακρηγοροῦμε, εἶναι ὅτι μέσα στὸ τρίγωνο (μὲ τὴν κορυφὴ πρὸς τὰ πάνω), τὴν πυραμίδα, ἢ, ἂν θέλετε ἄλλιῶς, μέσα στὸ ἐξάκτινο ἄστρο τοῦ Σολομώντα, βασικὸ ἔμβλημα τῶν Θεοσοφιστῶν, ἀπαντᾶται ὁ Κροῦξ Ἑνσάτα. Στὴ θέση δηλαδὴ ποὺ προηγουμένως εἶδαμε νὰ χαράσσεται ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμός, τὸ δόνομα τοῦ Θεοῦ, τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ κτλ., συναντοῦμε στὸ «φωτεινὸ Δέλτα» τῶν Θεοσοφιστῶν τὸν σταυρὸ τῆς ζωῆς ἢ τὸ κλειδί τοῦ θανάτου· βλέπουμε ὅτι τὸ κεφαλαῖο Δ, ὡς τρίγωνο, εἶναι ἐπίσης ἡ συμβολικὴ παράσταση τῆς Τριάδας ἢ τῆς Τριαδικῆς Μονάδας. Ἡ Τριάς συναντιέται ἐπίσης ὡς *Τριμούρτη* (Τρί-μορφον, τρεῖς μοῦρες, τρία πρόσωπα: Βράχμα-Βισνοῦ-Σίβα) στοὺς Ἰνδοῦιστές, ὡς *Trinitas* στοὺς Λατίνους κ.ο.κ. Παριστᾷ τὴν τριπλῇ ἀόρατη δύναμη, ποὺ τὴν συνιστοῦν ἡ Βούληση, ἡ Νόηση καὶ ἡ Ἀγάπη. Οἱ Θεοσοφιστὲς θέλουν ἐπίσης ἐδῶ νὰ ποῦνε ὅτι ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὴν ἐξελικτικὴ διαδικασία (Θέση-Ἀντίθεση-Σύνθεση ἢ τὸ θετικὸ στοιχεῖο, τὸ ἀρνητικὸ στοιχεῖο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνώσεώς τους). Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατόν φυσικὰ νὰ ἔχουν ἴδια μεγέθη, διότι τότε ἴση ποσότητα θετικοῦ στοιχείου συνδυασμένη μὲ ἴση ποσότητα ἀρνητικοῦ στοιχείου δίνουν ἀποτέλεσμα «0» (μηδέν). Κάποιο ἀπ' τὰ δυὸ, τὸ θετικὸ ἢ τὸ ἀρνητικὸ, «ὑπερισχύει». Αὐτὸ οἱ Θεοσοφιστὲς δὲν τὸ λένε στοὺς ἀμύητους καὶ τοὺς «βέβηλους», δηλαδὴ *ποῖο ὑπερισχύει*, τὸ ἀρνητικὸ ἢ τὸ θετικὸ. Παρακαλῶ, νὰ θυμᾶστε αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, διότι θὰ ἀπαντηθῇ ἀργότερα ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀποφύγουμε τὰ ἐρωτήματα, ὅταν κάνουμε ἀποσυμβολισμό τόσο ἰσχυρῶν καὶ μυστικῶν ἀποκρυφιστικῶν συμβόλων, ποὺ οἱ μῦστες περνᾶνε χρόνια καὶ χρόνια μέσα στὶς Στοές, τὰ περιστύλια, τὶς Ἀψίδες, τοὺς Ἀρειοὺς Πάγους, τὰ Καπιτώλια, τὰ φιλοσοφικὰ ἐργαστήρια, γιὰ νὰ τοὺς «διδάξουν» κι ὄχι νὰ ἐρευνήσουν τὴν «μυστικὴ ἔννοια τῶν Συμβόλων» οἱ «Μεγάλοι Δάσκαλοι».

Τὸ Δέλτα αὐτὸ τὸ βάζουν οἱ Τέκτονες στὶς ὑπογραφές τους μὲ τὸ σχῆμα τῶν 3 τελειῶν (∴). Τὸ βάζουν σὲ κάθε ἔγγραφο ποὺ ἐξέρχεται ἀπ' τὴ Στ.∴ (δηλ. Στοά). Τὸ βάζουν στὰ ἀρχικὰ, π.χ. ἀδ.∴ (ἀδελφός) ἢ Μ.∴ Α.∴ Τ.∴ Σ.∴ (Μέγας Ἀρχιτέκτονας τοῦ Σύμπαντος), ἀλλὰ δὲν μᾶς λένε ποιὸς εἶναι.

Εἶδαμε λοιπόν, ὅτι τὸ Δέλτα εἰκονίζεται μὲ ∴, τρεῖς τελείες, ποὺ δείχνουν «τὰ σημεῖα τῶν τομῶν τῶν πλευρῶν τοῦ τριγώνου» κατὰ τοὺς Θεοσοφιστὲς καὶ τοὺς Τέκτονες. Μᾶς λέν ἀκόμα ὅτι τοῦτο «εἶναι σύμβολον τοῦ τετραγραμμάτου *IEBE*» καὶ ἐν συνεχείᾳ παραδέχονται κι αὐτοὶ ὅτι «ὡς τοιοῦτον συναντᾶται εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν Περσῶν, εἰς τὴν χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλευθεροτεκτονικὴν γραφὴν». Τὸ τρίγωνο αὐτὸ εἶναι ἐπὶ πλέον, πάντα σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τῶν Τεκτόνων, «τὸ κόσμημα ἐνός Ἀρχηγείου Ἱπποτῶν Ναϊτῶν». Δὲν ἀναφέρεται (στὸ οἰκεῖο ἄρθρο τῆς Μασσονικῆς Ἐγκυκλοπαίδειας) ὅτι τὸ τρίγωνο αὐτὸ κοσμεῖ καὶ τὰ παράσημά τους.

Ξεμπερδέψαμε κάπως μὲ τὸ Δέλτα. Ἄς πάρουμε τώρα τὸ «Δέλτα Φωτεινόν». Τὰ λένε τόσο καλὰ στὴν ἐγκυκλοπαίδειά τους οἱ Ἑλευθεροτέκτονες, ποὺ μεταφέ-

ρω ἐδῶ ὁλόκληρο τὸ ἄρθρο τους: «ΔΕΛΤΑ ΦΩΤΕΙΝΟΝ· τρίγωνον ἰσοσκελές, φωτιζόμενον ἐσωτερικῶς διὰ κιτρίνου χρώματος καὶ περιβαλλόμενον ὑπ' ἀκτίνων, ἐν τῷ ὁποίῳ ζωγραφεῖται ἡ ὁ ἀκοίμητος καὶ παντεπόπτης ὀφθαλμός ἡ ὠριμένα ἐβραϊκὰ γράμματα. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ παντεπόπτης ὀφθαλμός συμβολίζει, πλὴν τῆς ἠθικῆς ἐννοίας, αὐτὴν ταύτην τὴν δημιουργικὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ τῆς ἱερογλυφικῆς ὁμοιότητος τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸ ἀλχημιστικὸν σύμβολον τοῦ ἡλίου (ἐνα κύκλον δηλ. μὲ μίαν στιγμὴν ἐν τῷ κέντρῳ του). Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἀναγράφεται εἴτε τὸ τετραγράμματον ὄνομα τῆς θεότητος IE-BE, ὁπότε συμβολίζονται οἱ νόμοι, δυνάμει τῶν ὁποίων δημιουργεῖται ὁ κόσμος, εἴτε τρία Ἰόδ, ἀντιστοιχοῦνται πρὸς τὸν αἰώνιον χρόνον (παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον), τὸ διάστημα (πλάτος, ὕψος) καὶ πρὸς τὴν ὕλην. Κατὰ τὸν Ὁσβ. Βίρθ ἐν ἐκ τῶν πλέον θαυμαστῶν κυρίων συμβόλων τοῦ Ἑλευθεροτεκτ., ὑπενθυμίζον τὴν τριάδα, εἶναι τὸ μετὰ κύκλου νεφῶν φωτεινὸν δέλτα...» κ.ἄ. ἐνδιαφέροντα λέγονται ἀναλυτικὰ γιὰ τὸ σύμβολο αὐτό, μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ ψάξῃ νὰ τὰ βρῇ καὶ νὰ τὰ μελετήσῃ. Σημειῶνω τέλος, πῶς, ἂν ᾄτε τρίγωνο πού νᾶχη μέσα του ἀντὶ γιὰ τὰ προηγούμενα σύμβολα τὸ G ἢ Γ, νὰ ξέρετε ὅτι πρόκειται γιὰ πολλαπλῆς σημασίας θέμα: Γ-ἡ, Γ-ιεχοβά, Γκ-αματριά (Γ-εωμετρία), Γ-καχάλα (ἡ λεγόμενη ἄλλως Καχάλ= Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Σατανᾶ) κ.λπ.

Εἶδαμε λοιπὸν ὅτι λίγο-πολύ τὸ τρίγωνο μὲ τὴν κορυφή του πρὸς τὰ πάνω, στοὺς Τέκτονες, συμβολίζει τὸν Θεό. Ἀντιθέτως, τὸ τρίγωνο πού ἔχει τὴν κορυφή του πρὸς τὰ κάτω, νὰ ξέρετε ὅπου τὸ δεῖτε (γιὰ παράδειγμα στὴν XEN ἢ τὴν XAN: Χριστιανικὴ Ἑνωσις Νέων), ὅτι πρόκειται ξεκάθαρα γιὰ τὸ Τρίγωνο τοῦ Διαβόλου. Μπορεῖ νὰ τὸ συναντήσετε πολλὰ φορές σὰν ἔμβλημα στὰ συνδικαῖα πού κερδοσκοποῦν πουλῶντας ταινίες βίντεο ἢ ἐταιρεῖες πού βγάζουν δίσκους μουσικῆς κτλ. Στὴ σημαία τοῦ Ἰσραὴλ τὰ δυὸ τρίγωνα πού μπλέκονται τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο φτιάχνοντας τὸ ἐξάκτινο ἀστέρι τοῦ Σολομῶνα δείχνουν τὴν ταύτιση Θεοῦ καὶ Διαβόλου πού κάναν οἱ Ἑβραῖοι. Αὐτὸ δὲν εἶναι καθόλου μυστικό. Μᾶς τὸ ἀποκάλυψε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. (Ἰωάν. 8.44).

ΣΠΥΡΟΣ ΚΟΚΚΙΝΑΚΗΣ

Βιβλιοθήρας

Τὸ μέτρημα τῆς ὥρας πού χάνεται.

Ὁ τυφλὸς μὲ τὸ λαβωμένο χέρι.

Ἡ σιγουριά ἢ τὸ πανικόβλητο τῆς νύχτας.

Νὰ ψηλώνεις, νὰ ψηλώνεις τόσο πού νὰ φτάσεις τὸ καλοκαίρι,

πού κλείνει τὸ θόρυβο μέσα στὸ κύμα καὶ τὸ σάστισμα

μιᾶς ἀθόρυβης συμφωνίας

καὶ μιᾶς βεβαιότητος γιὰ τὴν ὑπομονή.

Τὸ μέτρημα ἦταν σκληρὸ καὶ ἀδύλωτο

καὶ ἡ σάλπιγγα τρέλλαινε τὸν ἀέρα,

ἐνῶ τὰ πουλιὰ πέθαιναν ἀβοήθητα τὴ νύχτα ἐκείνη

πού ἀναζητοῦσε ὁ ἐπίγειος δύο-τρία σπάνια βιβλία.

COLIN RENFREW

Ἡ πρώτη γλωσσικὴ διασπορὰ στὴν Εὐρώπη

[Μέρος Β*]

Τὸ ζήτημα τῆς χρονολογήσεως

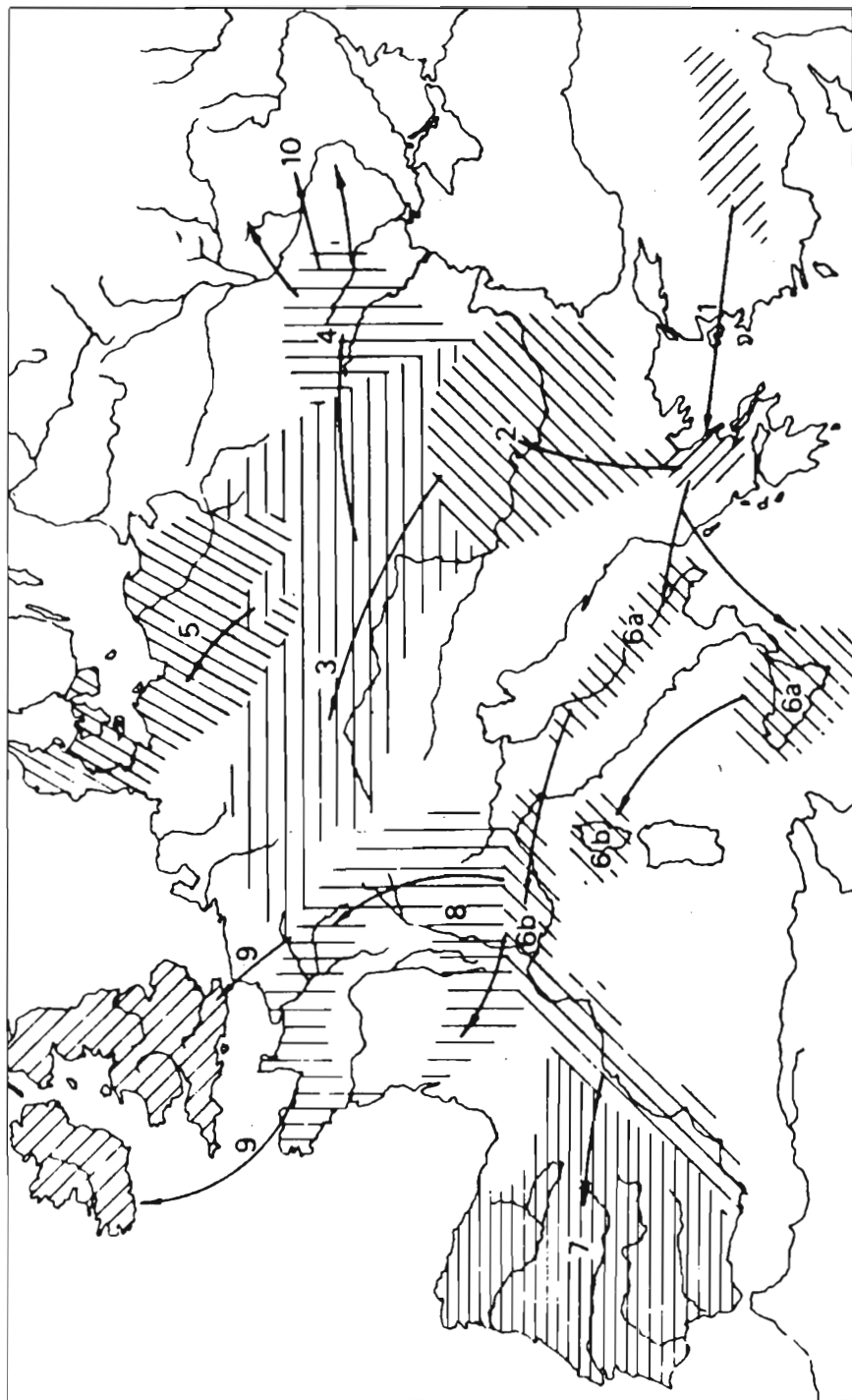
Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ ἐποχὴ τῆς διασπορᾶς τῶν ἀγροτῶν τῶν ὀμιλούντων τὴν πρώτην ἰνδο-εὐρωπαϊκὴν γλῶσσα εἶναι πολὺ παλαιότερα, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν μας, ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁποίαν προτείνουν οἱ περισσότεροι εἰδήμονες. Εἶναι ἀκατανόητο τὸ πῶς οἱ περισσότεροι γλωσσολόγοι κατάφεραν νὰ προτείνουν ὡς ἐποχὴ διασπορᾶς τῆς ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς τὴν τρίτην χιλιετίαν π.Χ. ἢ λίγο ἀργότερα (παρ' ὅτι ἡ χρονολόγησί τους ἔχει μετατεθῇ κατὰ μερικοὺς αἰῶνες πρὸς τὰ πίσω ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νέων στοιχείων, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ μέθοδος τοῦ ραδιενεργοῦ ἄνθρακος). Εἶναι εὐκολώτερο νὰ περιγράψουμε πῶς οἱ ἐνθουσιώδεις ὁπαδοὶ τῆς γλωσσοχρονολογήσεως ἔφθασαν σὲ μία σχετικὰ νέα ἐποχὴ.

Ἡ ἀνάλυση τῆς σχετικῆς φιλολογίας δείχνει ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ 2.500 π.Χ., ποὺ συχνὰ ὀρίζεται γιὰ τὴν διασπορά, στηρίζεται σὲ «κυκλικὴ λογικὴ». Οἱ ἀρχαιολόγοι συχνὰ τὸ ἀναφέρουν αὐτὸ ὡς στηριζόμενο σὲ γλωσσολογικὴ ἀπόδειξη, καὶ πράγματι ἀναφέρονται σὲ γλωσσολόγους, οἱ ὁποῖοι δίδουν αὐτὴν τὴν ἐντύπωση. Τὸ γλωσσολογικὸ ἐπιχείρημα φαίνεται διττό. Κατὰ πρῶτον ἡ ἀπουσία κοινῶν λέξεων γιὰ τὸν σίδηρο καὶ τὸν ὀρείχαλκο μεταξὺ τῶν περισσότερων ἰνδο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν θεωρεῖται ὡς ἐνδειξη, ὅτι αὐτὲς δὲν ἀνήκαν στὸ πρωτο-λεξικὸ καὶ συνεπῶς δὲν ἦσαν γνωστὲς στὴν ἀρχικὴ κοιτίδα. Καὶ ὑποδεικνύουν τὸ λατινικὸν *aes*, τὸ γερμανικὸν *aīr* καὶ τὸ σανσκριτικὸν *ayas* κ.τ.λ., τὰ ὁποῖα σημαίνουν κατὰ περίπτωσιν τὸν χαλκὸ ἢ τὸν ὀρείχαλκο ἢ τὸ μετάλλευμα ἢ τὸ μέταλλο, ὡς ἐνδειξη ὅτι κάποιο εἶδος μεταλλουργίας ἦτο ἤδη ὑπὸ ἀνάπτυξιν στὴν ἀρχικὴ κοιτίδα πρὶν ἀπὸ τὴν διασπορά. Κατὰ συνέπειαν, καταλήγουν, ἡ διασπορὰ ἔλαβε χώραν πρὸς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς περιόδου ἢ κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς χαλκῆς περιόδου. Αὐτὸ παραβλέπει τὸ γεγονὸς, ὅτι ἀκόμη καὶ ὁ νεολιθικὸς πληθυσμὸς τῆς Εὐρώπης θὰ πρέπει νὰ ἦταν ἐξοικειωμένος, σὲ πολλὰς περιοχάς, μὲ τὸν ἐντόπιον χαλκὸ καὶ σὲ ἄλλες μὲ τὸν χαλκὸ καὶ τὰ ἄλλα μεταλλεύματα, τὰ ὁποῖα συχνὰ εἶχαν ζωηρόχρωμη ἢ μεταλλικὴ ἐμφάνιση. Ἡ ὑπαρξὴ λέξεως γιὰ τὸ μετάλλευμα ἢ τὸν χαλκὸ δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ὑπάρξεως μεταλλουργίας χαλκοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τῶρα διαθέτουμε ἐνδείξεις ὑπάρξεως πολὺ ἀπλῆς μεταλλουργίας χαλκοῦ σὲ πολὺ πρώιμους νεολιθικοὺς οἰκισμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑγῶς Ἀνατολῆς. Συνεπῶς αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα δὲν ἀντιστρατεύεται τὴν ὑπόθεσιν μιᾶς παλαιότερας νεολιθικῆς ἐποχῆς γιὰ τὴ διασπορά.

Ἡ κυκλικότης γίνεται προφανέστερη μὲ τὸ δεύτερο ἐπιχείρημα. Αὐτὸ δέχεται τὸ ὑποτιθέμενον εὕρημα τῆς γλωσσο-παλαιοντολογίας, τὸ ὁποῖο ὁδηγεῖ σὲ μία κοιτίδα στὴ νότια Ρωσία ἢ στὴν κεντρικὴ Εὐρώπην, καθὼς καὶ τὸ 2500 π.Χ. ὡς ἐποχὴ τῆς διασπορᾶς. Ἡ χρονολογία αὕτη δὲν βασίζεται σὲ κανένα καθαρὸ γλωσσολογικὸ ἐπιχείρημα· δὲν εἶναι κανὲν γλωσσολογικὸ ἐπιχείρημα*! Εἶναι συμπέρασμα βασιζόμενο στὴν ὁμοφωνία. Ἐν τού-

* Τὸ α' μέρος τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἀπὸ τὸ πρόσφατο βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ κ. Colin Renfrew "Archaeology and Language" δημοσιεύθηκε στὸ προηγούμενον 84 τεῦχος τοῦ «Δ».

* Ὁ τὴν θεωρίαν αὕτη ἀσπάζονται καὶ διδάσκουν Ἕλληνες καθηγητὲς τῆς Γλωσσολογίας (σημ. «Δ»).

Χάρτης που δημοσιεύει στο έργο του (σ. 160) ο C. Renfrew, για να δείξει (με βέλη) την πορεία που ακολούθησε η «πρόγονος» γλώσσα των σημερινών γλωσσών, για να εξαπλωθεί από την γενέθλιο γη της (Ελλάδα και προς το Αιγαίο περιοχή της Μικράς Ασίας) σ' ολόκληρη τη γηραιά ήπειρο ("Archaeology and Language", σελ. 160).

τοίς θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀρχαιολόγους ὡς γλωσσολογικὸ ἐπιχείρημα καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ αὐτοὺς γιὰ νὰ στηρίξη αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ὁμοφωνία. Συνεπῶς ὑπάρχει πλήρης κυκλικότης. Καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ ὁμοφωνία εἶναι λάθος.

Ἡ ταυτότης Μυκηναϊκῆς — Ἑλληνικῆς

Ἐνα ἄλλο, γλωσσολογικῶς πολὺ περισσότερο ἐνδιαφέρον, ἐπιχείρημα σχετίζεται μὲ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποία οἱ γλῶσσες ἀλλάζουν καὶ ἀποκλίνουν. Ἀναμφιβόλως θὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι ἕξ χιλιάδες ἔτη εἶναι πολὺ μακρὰ περίοδος γιὰ τὴν διαδικασία ἀποκλίσεως, ἡ ὁποία ὁδήγησε στὶς σύγχρονες γλῶσσες τῆς Εὐρώπης, καὶ ὅτι ἡ ἔννοια ἐνὸς πολὺ πρώτου τύπου στὴν Ἑλλάδα, ὀκτῶ χιλιάδες πεντακόσια ἔτη πρὶν, εἶναι παράλογη. Αὐτὴ ἡ ἄποψη, ὅμως, δὲν θὰ ἔλαβε ἐπαρκῶς ὑπ' ὄψιν τὰ συμπεράσματα τῆς ἀποκρυπτογραφῆσεως τῶν πινακίδων τῆς Γραμμικῆς Γραφῆς Β, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπεκαλύφθη ἡ ἑλληνικὴ Μυκηναϊκή. Τὰ Μυκηναϊκά συχνὰ γίνονται ἀντίληπτά, ὡς ἔαν νὰ ἦσαν κλασσικὰ ἑλληνικά. Ὑπάρχουν λίγες φράσεις, ὅπου ἡ ὁμοιότης εἶναι τόσο, ὥστε ἡ μεταγλώττιση αὐτῶν τῶν τμημάτων ἀρχίζει νὰ ἔχη νόημα καὶ στὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν. Εἶναι γεγονός, ὅτι ὑπάρχουν πολλὰς ἄλλες περιπτώσεις, ὅπου ἡ Μυκηναϊκὴ ἑλληνικὴ δὲν γίνεται καθόλου κατανοητὴ, οὔτε καὶ μὲ τὴν βοήθεια τῶν κλασσικῶν ἑλληνικῶν. Ἀλλὰ ὑπάρχουν μερικὲς φράσεις, ἡλικίας 3.300 ἐτῶν, ποὺ ἀκόμη ἀναγνωρίζονται ὡς ἑλληνικά. Μπορεῖ λογικὰ νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι τὰ Μυκηναϊκά ἑλληνικά στέκονται πλησιέστερα πρὸς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ἀπὸ ὅσο στὴν λατινικὴν. Τὰ Μυκηναϊκά ἑλληνικά καὶ τὰ λατινικά θὰ πρέπει νὰ ἔκαναν μακρὸ δρόμο μέσω τῶν διαδικασιῶν ἀποκλίσεως ἀπὸ τὴν πρώτη «διασπορά». Ἐτσι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὀπτικὴ γωνία ἡ προτεινομένη παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἀπολύτως εὐλογη.

Τὴν γλωσσοχρονολόγηση, μὲ τὶς μᾶλλον ἀμφίβολες ἀπαιτήσεις γιὰ χρονολογήσεις ἀκριβείας, θὰ ἔπρεπε νὰ μεταχειριζόμεθα μὲ προσοχή, ἀλλὰ ἡ συναφὴς πρὸς αὐτὴν προσέγγιση διὰ τῆς λεξικοστατιστικῆς στηρίζεται σὲ πολὺ εὐρύτερες βάσεις. Ἄν θελήσουμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τοὺς διατιθεμένους πίνακες ὡς μέτρον τῆς σχέσεως ἢ τῆς ὁμοιότητος μεταξὺ ζευγῶν γλωσσῶν, ὅπως μετροῦνται ἀπὸ τὰ λεξικά των, μπορούμε νὰ ἔχουμε μία χρησιμότερη εἰκόνα. Ὁ λόγος εἶναι ἀπλῶς ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κλάδους ἔχουν ἀποκλίνει τόσο πολὺ μεταξὺ των, ὥστε τὸ ἀριθμητικὸ ποσοστὸ τῶν ὁμοιοτήτων μεταξὺ των συχνὰ δὲν ὑπερβαίνει τὸ 8%, ποσοστὸ ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχη καὶ κατὰ τύχην μεταξὺ ἐντελῶς διαφορετικῶν γλωσσῶν. Μὲ τὶς πολὺ παλαιὰς ἀποκλίσεις τῶν γλωσσῶν, οἱ ὁποῖες ὑποστηρίζονται στὴν παρούσα θεωρία, ποὺ πηγαίνουν περίπου ὀκτῶ χιλιάδες ἔτη παλαιότερα ἀπὸ τὶς ἐπικρατοῦσες θεωρίες, ἀρχίζουμε νὰ προσεγγίζουμε τὸ λογικὸ ὄριο τῶν 11.700 ἐτῶν. Κατὰ τὸν Swadesh, ὅταν δύο γλῶσσες ἔχουν ἀποκλίνει ἀπὸ μία κοινὴ προγονικὴ γλῶσσα πρὶν ἀπὸ τὸσον καιρὸ, ἡ ἀπώλεια λέξεων ἀπὸ αὐτὲς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε τὸ 8% τῶν ὁμοιοτήτων, τὸ ὁποῖο προβλέπει ἡ μέθοδός του, στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὸ ποσοστὸ τὸ ὁποῖο ἀναμένεται γιὰ τυχαῖες ὁμοιότητες.

Πρὶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἢ Μικρὰ Ἀσία

Ἐλάχιστα μπορούμε νὰ ἀμφιβάλλουμε ὅτι τὰ κύρια ἐξημερωμένα φυτὰ, ὅπως καὶ μερικά ζῶα, ἤλθαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία. Πιθανῶς τὰ ἔφεραν μετανάστες ἀγρότες, οἱ ὁποῖοι ταξίδευσαν στὸ Αἰγαῖο πέλαγος μὲ μικρὰς βάρκες. Δὲν χρειάζεται νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ὀργανωμένη μετανάστευση. Ὑπάρχουν πολλὰς μαρτυρίες, ὅτι ἤδη σὲ προγεωργικὲς ἐποχὰς οἱ κάτοικοι τῆς νότιας Ἑλλάδος ἐναυσιπλόησαν. Αὐτὸ μᾶς μαρτυροῦν τὰ εὐρήματα ὀψιδιανοῦ, τὰ ὁποῖα βάσει ἀναλύσεως προκύπτει ὅτι ἤλθαν

ἀπὸ τὴν Μῆλο, καὶ τὰ ὅποια εὐρέθησαν σὲ παλαιῆς ἐλληνικὲς θέσεις καὶ εἰδικότερα σὲ μεσολιθικὰ καὶ κατώτερα παλαιολιθικὰ ἐπίπεδα τοῦ Σπηλαίου Φράχθι τῆς Πελοποννήσου. Θὰ πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν αἰγαιακῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐταξίδευαν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκόμῃ ἀπολύτως ἐξακριβωμένο. Στὴν περίπτωση τῆς Κρήτης μπορούμε νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι οἱ τεχνικὲς τῆς γεωργίας πράγματι εἰσῆχθησαν ἀπὸ νέους ἐποίκους, διότι πρὸς τὸ παρὸν ὑπάρχουν πολὺ λίγες ἐνδείξεις ὑπάρξεως ἐκεῖ ἀνθρώπου κυνηγοῦ-τροφοσυλλέκτου ἐνωρίτερον. Δὲν εἶναι ἀκόμῃ ἀκριβῶς γνωστὸ ἀπὸ ποῦ ἦλθαν αὐτὲς οἱ μικρὲς ὁμάδες μεταναστῶν, ἀλλὰ ὑποθέτουμε ὅτι ἦταν ἀπὸ παλαιῆς ἀγροτικὲς τοποθεσίες, ποῦ πρέπει νὰ ἀνακαλύψουμε στὶς νότιες ἀκτὲς τῆς αἰγαιακῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀσφαλῶς ἔχουμε σαφῆ ἐνδειξὴ τοῦ τρόπου ζωῆς, τὸν ὅποιον ἔφεραν μαζί των, ὅπως ἀπεκαλύφθη στὰ κατώτερα στρώματα τῆς Κνωσοῦ στὴν Κρήτη.

Οἱ περισσότεροι ἐρευνῶνται συμφωνοῦν ὅτι οἱ πρώτες γεωργικὲς πρακτικὲς τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐπίσης εἰσῆχθησαν ἀπὸ μικρὲς ὁμάδες μεταναστῶν. Ἡ διαδικασία δὲν χρειάζεται νὰ ἦταν τίποτα περισσότερο ἀπὸ μία θαλασσία ἐκδοσὴ τοῦ προτύπου τῆς κυματοειδοῦς ἀναπτύξεως. Μποροῦμε νὰ φαντασθῶμε ἀνθρώπους ἤδη συνηθισμένους νὰ ταξιδεύουν διὰ πλοίου, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἤδη διέσχισαν τὸ Αἰγαῖο γιὰ σύντομες ἐπισκέψεις, νὰ ἀποφασίζουν νὰ κάνουν μόνιμη κίνηση, γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖσθαι τὸ πλούσιο δυναμικὸ τῶν ἀγροτικῶν ἐκτάσεων τῆς Θεσσαλίας, Κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Μέχρι τώρα σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις πρωτῶν ἀγροτικῶν ἐγκαταστάσεων κατὰ μῆκος τῆς βορείας αἰγαιακῆς ἀκτῆς, αὐτῆς ποῦ σήμερα εἶναι ἡ Ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη. Ἔτσι ὅλες οἱ μαρτυρίες κατατείνουν στὴν κίνηση μέσω θαλάσσης μᾶλλον παρὰ σὲ κῦμα μετακινήσεως κατὰ μῆκος τῶν βορείων ἀκτῶν.

Δὲν γνωρίζουμε πολλὰ γιὰ τὴν γλῶσσα τῆς νεολιθικῆς Κρήτης, δεδομένου ὅτι ἡ διάδοχός της τῆς χαλκῆς ἐποχῆς, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὶς πινακίδες τῆς Μινωικῆς «Γραμμικῆς Γραφῆς Α», δὲν ἔχει ἀποκρυπτογραφηθῇ. Ἀλλὰ ἂν οἱ πρώτοι γεωργοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος ὠμίλουν ἓνα πρῶμο τύπο ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς, τὸ ἴδιο ὠμίλουν καὶ οἱ πρόγονοὶ τους τῶν πρωτῶν ἀγροτικῶν θέσεων τῆς αἰγαιακῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καμμία ἀπὸ αὐτὲς δὲν ἔχει ἀκόμῃ ἐρευνηθῇ, ἀλλὰ ἐν ὅψει τῶν πολὺ πρωτῶν ἀγροτικῶν θέσεων ἀνατολικώτερα δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπάρξει.

Πιθανῶς οἱ πρώτοι ἀγρόται τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν ἀνέπτυξαν ἐκεῖ τὴν γεωργία ἐπὶ τόπου ἀπὸ αὐτοφυῆ πρωτόγονα εἶδη, καὶ θὰ πρέπει νὰ φαντασθῶμε ὅτι τὸ κῦμα τῆς προόδου ἄρχισε ἀπὸ ἀνατολικώτερα, ἴσως στὴν πεδιάδα τοῦ Ἰκονίου ἢ καὶ ἀκόμῃ ἀνατολικώτερα.

Χιτιτική — Μυκηναϊκή

Κατὰ τὴν παρούσα θεωρία εἶναι ἀπολύτως φυσιολογικὸ ἡ χιτιτικὴ νὰ ἦταν μία ἰνδο-εὐρωπαϊκὴ γλῶσσα. Ὅπως καὶ ἡ σύγχρονή της δυτικῆς, ἡ Μυκηναϊκὴ Ἑλληνικὴ, ἦταν στὴν περιοχὴ αὐτὴ ὁ ἀπόγονος τοῦ πρῶμου Ἰνδο-Εὐρωπαίου προγόνου της τῶν πέντε χιλιάδων ἐτῶν. Οἱ ἄλλες γλῶσσες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ἡ Λυδικὴ καὶ ἡ Παλαϊκὴ, ὁμοίως θὰ προῆλθαν ἀπὸ τοὺς ἰδίους νεολιθικοὺς προγόνους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὅπως καὶ ἄλλες γλῶσσες σήμερα νεκρῆς. Ἀλλὰ ἡ παρουσία ἄλλων μὴ ἰνδο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν στὸ ἴδιο μέρος κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Χετταίων, κυρίως ἡ γλῶσσα τῶν Χάττι, δεικνύει ὅτι ἴσως δὲν ὠμίλουν ὅλοι οἱ πρῶμοι ἀγρότες τῆς περιοχῆς, ἡ ὁποία ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, μία πρώτη ἰνδο-εὐρωπαϊκὴ γλῶσσα.

Φυσικὰ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ θεωρήσουμε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ὠμίλουν ἰνδο-εὐρωπαϊκά, ὡς εἰσβολεῖς κατὰ κάποιον τρόπο, ὡς προὶν κάποιας γλωσσικῆς μετατοπίσεως. Θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὰ βόρεια τοῦ Καυκάσου ἢ ἀπὸ περιοχὲς ἀνατολικῶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος γιὰ νὰ ἀποφαν-

θοῦμε ποιοὶ ἦσαν παλαιότεροι -- οἱ Χετταῖοι ἢ οἱ Χάττι. Συχνά θεωρεῖται ὅτι οἱ Χάττι ἦσαν ἀρχαιότεροι στὴν Μικρὰ Ἀσία, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τῆς θεωρίας ὅτι οἱ Χετταῖοι ἦσαν ἐπὶ λυδές. Στὴν πραγματικότητα δὲν ὑπάρχει καμμία ἰσχυρὴ ἀπόδειξη, ἢ ὅποια νὰ στηρίξη τὴν θεωρίαν αὐτή. Εἶναι γεγονός ὅτι τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα δὲν εἶναι ἀκόμη πλήρη γιὰ τὴν Μικρὰ Ἀσία, καὶ μπορεῖ νὰ ἔχουμε πολλές ἐκπλήξεις. Τὰ γνωστά ἐπιχειρήματα περὶ ἐκτεταμένων καταστροφῶν συνδεδεμένων μὲ κινήσεις πληθυσμῶν καὶ γλωσσῶν κατὰ τὴν πρώιμη χαλκὴ ἐποχὴ δὲν εἶναι καθόλου πειστικά. Εἶναι ἀκατανόητο γεγονός ἡ δῆθεν μετακίνηση κατ' ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀνθρώπων ἀπὸ τὴ νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη, τὴ σημερινὴ Ἀνατολικὴ Θράκη, πρὸς τὴν Μικρὰ Ἀσία. Θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρήσουμε τὴν Χιτιτική ὡς γλώσσα ἰθαγενῆ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀναπτυχθεῖσα ἐκεῖ ἀπὸ κάποια ἰνδο-εὐρωπαϊκὴ βάση.

Πόσο ἀνατολικά ἐλπίζουμε νὰ ἀνιχνεύσουμε αὐτὸ τὸ πρὸς δεσμὰς κινούμενο ἐξελικτικὸ κύμα; Ἡ ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση αὐτὴ πρέπει νὰ προκύψῃ ἀπὸ τὶς γνώσεις μας περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰδίας τῆς γεωργίας. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπάρχει εὐρεία συμφωνία ὅτι ἡ θέσις-πυρῆνας μπορεῖ νὰ προσεγγισθῇ διὰ τῆς μελέτης τῆς διαδόσεως τῶν αὐτοφύων φυτῶν εἰδῶν. Ἐν ἀπουσία καλῶν χαρτῶν τῆς διαδόσεως τῶν κατὰ τὴν πρώιμη προϊστορικὴ περίοδο, σύγχρονοι χάρτες γιὰ τὰ σχετικὰ εἶδη δίδουν καλὴ ἔνδειξη. Ἡ θέσις-πυρῆνας στὶς λοφώδεις πλαγιὰς τῆς εὐφορῆς ἡμισελήνου, μπορεῖ νὰ ὑποδιαιρεθῇ σὲ τρία τμήματα. Τὸ πρῶτο σὰν Ἑγγὺς Ἀνατολὴ ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ ἀρχαῖες τοποθεσίες ὅπως ἡ Ἱερὶχά καὶ τὸ Tell Ramad. Ὁ πολιτισμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε εἶναι ὁ Νατούφιος πολιτισμός τῆς Παλαιστίνης. Τὸ δεύτερο τμῆμα, τὸ ὁποῖο ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ παλαιὰς ἀγροτικὲς τοποθεσίες, ὅπως τὸ Jarro καὶ τὸ Ali Kosh, ἀντιπροσωπεύονται ἀπὸ ὁμάδες κυνηγῶν-τροφosuλλεκτῶν, οἱ ὁποῖες σήμερα ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ σπηλαίου Karim Shahir στὸ βόρειο Ζάγρο. Τὸ τρίτο τμῆμα εἶναι στὴ νοτιοανατολικὴ Μικρὰ Ἀσία, μὲ περιοχὲς ὅπως τὸ Cayo"nu" ἐνδιαφέρουν πολὺ, εἶναι ὀλιγώτερον γνωστοί. Ἐπὶ πλέον, θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ Σοβιετικοὶ ἀρχαιολόγοι δέχονται καὶ ἓνα τέταρτο τμῆμα γιὰ τὴν ζώνη αὐτή, ἀνατολικῶς τοῦ τελευταίου, ἐκτεινόμενο στὴν Τουρκμενία. Φυσικά, ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα κέντρα πρωΐμου γεωργίας, ἄλλες θέσεις-πυρῆνες, ὅπως π.χ. ἡ Κίνα. Ἐνδιαφερόμεθα, ὅμως, ἐδῶ κυρίως γιὰ τὰ φυτικά καὶ ζωϊκὰ εἶδη, τὰ ὁποῖα συνώδευαν τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐξελικτικὸ κύμα καὶ τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν βάση τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας.

Ἡ λογικὴ τοῦ ἐπιχειρήματος, ἔτσι, μᾶς ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ πρῶτοι ἀγρότες τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς θέσεως-πυρῆνος πιθανῶς ὠμίλουν ἓνα πρῶιμο τύπο ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθῶμε καὶ γιὰ τοὺς πρῶτους ἀγρότες τῆς περιοχῆς τοῦ Ζάγρου. Ἀλλὰ στὸ νότιο τμῆμα τοῦ Ζάγρου εὐρισκόμεθα κοντὰ σὲ δύο περιοχές, τὴν Σουμερία καὶ τὸ Ἑλάμ, ὅπου σὲ πολὺ παλαιούς ιστορικοὺς χρόνους, ὅχι πολὺ μετὰ τὸ 3000 π.Χ., ἔχουμε καθαρὴ γραπτὴ μαρτυρία ὑπάρξεως δύο μὴ ἰνδο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῆς σουμεριακῆς καὶ τῆς ἐλαμιτικῆς. Στὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴ οἱ παλαιότερες γνωστὲς ἐπιγραφὲς ἀσφαλῶς μᾶς δίδουν ἐνδείξεις ἰνδο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Δὲν θὰ εἶναι σαφές, ἂν οἱ πρῶτες σημεϊτικὲς γλώσσες ὠμιλήθησαν στὴν περιοχὴ τόσον ἑνωρῖς.

Ὅλα αὐτὰ εἶναι παρακινδυνευμένες παραδοχὲς περὶ μιᾶς ἐποχῆς, γιὰ τὴν ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε καμμία γλωσσολογικὴ μαρτυρία. Ἐν τούτοις ἡ λογικὴ τῆς παρούσης θεωρίας ὑποδεικνύει τὴν ἀνατολικὴ Μικρὰ Ἀσία ὡς τμῆμα, ἂν καὶ ὅχι ἀπαραιτήτως ὅλη, τῆς πρώιμης «πατρίδος» ἀνθρώπων ὁμιλούντων ἓνα πρῶιμο τύπο τὴν ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς περὶ τὸ 7.000 π.Χ.

Συμπεράσματα

Τὰ συμπεράσματα αὐτῆς τῆς θεωρίας εἶναι φυσικὰ σημαντικώτατα τόσο γιὰ τὴν κατα-

νόηση τῶν ἰνδο-εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν προϊστορία τῆς Εὐρώπης καὶ τμήματος τῆς Ἀσίας. Γιὰ τὴν Εὐρώπη ἡ εἰκόνα ποὺ προκύπτει ἔχει πολὺ μεγαλύτερο χρονικὸ βάθος. Γενικῶς ἀρχίζουμε νὰ διαπιστώνουμε ὅτι ἡ προϊστορία τῶν διαφορῶν περιοχῶν τῆς Εὐρώπης δεικνύει, μὲ μερικές σημαντικές ἐξαιρέσεις, ἀξιοσημείωτη συνέχεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν πρώτων γεωργῶν καὶ μετὰ. Ἦδη εἶναι εὐρέως ἀποδεκτό, ὅτι ἡ παλαιὰ ἀποψη περὶ μεταναστῶν κατασκευαστῶν τῶν μεγαλιθικῶν μνημείων ἀπορρίπτεται ἀδιστάκτως ὑπὲρ τῆς ἐντοπίας καταγωγῆς. Ὁμοίως καὶ οἱ ρίζες τῆς μεταλλουργίας τοῦ χαλκοῦ μποροῦν τώρα νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἐντόπιες μιᾶς περιοχῆς τῆς Εὐρώπης (τῶν Βαλκανίων) καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ σκεπτόμεθα κάποια μεγάλης κλίμακος μετακίνηση πληθυσμῶν σὲ σχέση μὲ τὴν διάδοση τῆς μεταλλουργίας.

Ἐχει ὑποστηριχθεῖ ὅτι ὁ «πολιτισμὸς τῆς Κύλικος» ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα ἐνὸς δικτύου ἀλληλεπιδράσεων καὶ ἀνταλλαγῶν μᾶλλον παρὰ τῆς κινήσεως πληθυσμῶν, ὅπως τῆς «Γραμμικῆς Διακοσμήσεως». Ἡ παρούσα θεωρία ἐναρμονίζεται μὲ τὶς θεωρίες περὶ «ἐξοπλώσεως» βαθμιαία ἐξάπλωση νέων ἰδεῶν καὶ τεχνικῆς. Οἱ εἰδήμονες, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ «κοσμικὰ συστήματα», μποροῦν νὰ ἴδουν τὴν Εὐρώπη ὡς τὴν περιφέρεια ἐνὸς μεγαλύτερου κοσμικοῦ συστήματος μὲ πυρῆνα τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή. Τίποτα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀντιτίθεται στὴν συνέχεια τῆς ἱστορίας κάθε τόπου, οὔτε στὴν γλωσσικὴ του σταθερότητα, τὰ ὁποῖα ὑποστηρίζει ἡ θεωρία αὐτή.

Ἡ θεωρία, ὅμως, ἐπιβάλλει νὰ ἀνιχνεύσουμε σὲ κάθε τόπο τὶς δικές του ρίζες ἐκτὸς ἂν ἔχουμε σαφεῖς λόγους, γιὰ νὰ μὴν τὸ κάνουμε. Λέν χρειάζεται νὰ θέτουμε ὡς προϋπόθεση, ὅτι τὰ πράγματα ἄλλαξαν πολὺ μετὰ τὴν «ἀφίξη» τῶν Ἰνδο-Εὐρωπαϊῶν. Ὡς σὲ παράδειγμα αὐτῆς τῆς νέας ἐλευθερίας «νὰ σκεπτόμεθα τοπικά», ἀξίζει νὰ ἐπιστρέψουμε στὸ παλαιὸ πρόβλημα «τῆς ἀφίξεως τῶν Ἑλλήνων».

Ποιοὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες;

Ὅπως γνωρίζουμε, μέχρι νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ πινακίδες τῆς Γραφῆς Β ἦσαν γραμμένες σὲ ἓνα πρώιμο τύπο Ἑλληνικῆς, συχνὰ ἐθεωρεῖτο ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσέβαλαν στὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ τέλους τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὰ ἔργα παλαιῶν ἱστορικῶν, ὅπως ὁ Θουκυδίδης, μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν ὡς ὑποστηρίζοντα (ἂν καὶ στὴν πραγματικότητα δὲν τὸ ἔκαναν) μία θωρηκὴ εἰσβολὴ ἀπὸ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀκολουθηθεῖσα ἀπὸ διαδοχικὰ κύματα εἰσβολέων, οἱ ὅποιοι ἀργότερα ἦσαν ὑπαῖτιοι τῶν ποικίλων διαλέκτων τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Ἦδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκρυπτογράφηση ὑπῆρχαν πολλοί, οἱ ὅποιοι ἀνεγνώριζαν στοιχεῖα συνεχείας ἀπὸ τοὺς μυκηναϊκοὺς πρὸς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, καὶ γι' αὐτὸ ἀναζητοῦσαν στοιχεῖα παλαιότερας εἰσβολῆς. Συνήθως τὴν τοποθετοῦσαν στὴν ἀρχὴ τῆς μέσης χαλκῆς ἐποχῆς, ὅταν ἐνεφανίσθησαν τὰ τεφρὰ μινυακὰ ἀντικείμενα, τὰ κατασκευασμένα στὸν τροχό. Ὁ Childe ἦταν ἀπὸ τοὺς πρώτους, οἱ ὅποιοι σχολίασαν τὴν πιθανὴ σπουδαιότητά τους, ἐνῶ τώρα ἀπορρίπτεται ἡ σπουδαιότης ἐνὸς ἀπλοῦ τύπου ἀγγείων. Ἀντ' αὐτοῦ μερικοὶ εἰδικοί προτείνουν μία παλαιότερα, ὅταν εὐρέθῃ ἓνα σύνολο ἀγγείων σὲ ἓνα ἀριθμὸ παραθαλασσίων ἑλληνικῶν περιοχῶν, τὸ ὁποῖο πράγματι ὁμοιάζει μὲ ἀγγεῖα τῆς νοτιοδυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἐξ ἄλλου εἶναι δύσκολο νὰ εὐρεθῇ ἓνα μεγάλο σύνολο εὐρημάτων τῆς προϊστορικῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖο νὰ ὑποδηλώνῃ ἐξωτερικὴ προέλευση, ἡ ὁποία θὰ ὤφειλετο σὲ μετακίνηση πληθυσμῶν. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλὰ κενὰ στὶς γνώσεις μας περὶ αὐτῆς, φαίνεται νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ οὐσιαστικὴ συνέχεια μὲ μερικές περιστασιακὰ διαλείψεις. Ἡ οἰκονομικὴ παρακμὴ κατὰ τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς περιόδου καὶ ἡ κατάρρευση τοῦ συστήματος στὸ τέλος τῆς χαλκῆς (Μυκηναϊκῆς) περιόδου μποροῦν νὰ ἔχουν προξενήσει μερικές μετατοπίσεις συνόρων, ἀλλὰ δὲν χρειάζεται νὰ ὑποθέσουμε ριζικώτερες ἀλλαγές.

Αὐτὲς οἱ ἀρχαιολογικὲς παρατηρήσεις ἐναρμονίζονται πολὺ μὲ τὸ σύγχρονο σκεπτικὸ τῶν ἱστορικῶν-γλωσσολόγων. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀξιολογότερους, ὁ Μιχαὴλ Βέντρις, στὸ ἔργο του «*Ἀποκρυπτογράφηση τῆς Γραφῆς Β*» ἔχει γράψει:

«Ἡ ἄποψή μου εἶναι ὅτι τὸ ἐρώτημα “ἀπὸ ποῦ ἦλθαν οἱ Ἕλληνες;” εἶναι ἀνόητο. Μποροῦμε νὰ ἀρχίσουμε νὰ μιλάμε περὶ Ἑλλήνων μόνο μετὰ τὸν σχηματισμὸ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὡς ἀναγνωρισίμως συγκεκριμένου κλάδου τῆς ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς... Ἡ μελέτη τῶν τοπωνυμίων καὶ τῶν δανείων λέξεων εἶναι μᾶλλον πολυπολοκώτερη ἀπὸ ὅσο πολλοὶ νομίζουν, καὶ τὰ γεγονότα, γιὰ τὰ ὁποῖα μποροῦμε νὰ εἴμεθα βέβαιοι, εἶναι λίγα. Τὰ μόνα βέβαια ἱστορικὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν γιὰ τὴν Ἑλλάδα βάσει γλωσσολογικῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ τοῦ τύπου εἶναι τὰ ἑξῆς: Τουλάχιστον μία γλῶσσα ὠμιλήθηκε ἐκεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν Ἑλληνική. Ἡ Ἑλληνική εἶναι προϊόν ἐμβολιασμοῦ ἐνὸς ἰνδο-εὐρωπαϊκοῦ ιδιώματος ἐπὶ μὴ ἐλληνικοῦ ὑποστρώματος. Ἡ Ἑλληνική ὠμιλεῖτο στὴν Ἑλλάδα ἤδη κατὰ τὴν Μυκηναϊκὴ ἐποχὴ. Καί τελικῶς ἡ ἐξάπλωση τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀλλάξε ριζικὰ ἀπὸ τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀκολούθησαν τὴν κατάρρευση τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ».

Τώρα, εἶναι ἀλήθεια, σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνωτέρω παράγραφο ὁ Chadwick ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ διαδικασία σχηματισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας ἔλαβε χώραν *«κατὰ τὸ πρῶτο ἡμισυ τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος π.Χ.»*. Ὡστε ἡ ἀφιξη τῶν ὁμιλούντων ἰνδο-εὐρωπαϊκὰ στὴν Ἑλλάδα συμπερασματικὰ τοποθετεῖται ἀπὸ αὐτὸν γύρω ἢ λίγο πρὶν τὸ 2.000 π.Χ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι σαφές, σὲ ποῖο βαθμὸ εἶναι ἐπηρεασμένος ὁ Chadwick ἀπὸ τὶς εὐρέως κρατούσες ἀντιλήψεις περὶ «ἀφίξεως τῶν Ἰνδο-Εὐρωπαίων». Μὲ τὴν παρούσα θεωρία ἔχει διατυπωθεῖ ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Μυκηναϊκὴ Ἑλληνική πιθανῶς διέφερε ἀπὸ τὶς σύγχρονες ἰνδο-εὐρωπαϊῆς γειτόνισσες τουλάχιστον τόσο, ὅσο διαφέρει ἀπὸ τὰ σύγχρονα ἑλληνικά.

Πέραν αὐτοῦ (τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ συζητήσιμο παρ' ὅτι πολὺ σπουδαῖο) τοῦ σημείου τῆς χρονολογήσεως, οἱ γλωσσολογικὲς ἀπόψεις τοῦ Chadwick ἐναρμονίζονται πλήρως μὲ τὰ ἀρχαιολογικὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα προβάλλονται ἐδῶ. Κατὰ τὸν Sir John Myres *«Ἡ Ἑλληνικὴ εὐρίσκετο πάντα στὴν διαδικασία σχηματισμοῦ»*. Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθῇ γιὰ πολλὰς ἀπὸ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

ΕΡΙΕΤΤΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡλίανθος

*«Ἡλίανθος» γιὰ τὴν βοτανική,
«ἥλιος» στὸ στόμα τῶν ἀνθρώπων.
Κι' ἀλήθεια ἥλιος, στόλισμα καὶ φῶς
καὶ λαμπερὴ ὁμορφιὰ στὸν κῆπο.
Γενναῖος στρέφεις τὸ κεφάλι καὶ κυττάξεις
κατάματα τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθεια.
Πρακτικὴ ὅμως,
ὠφελιμιστικὴ ἐποχὴ σὲ φυλάκισε
σὲ πλαστικὲς φιάλες:
«Σπορέλαιον», γιὰ νὰ τηγανίζουμε τὰ τσίπς.
Ἐποχὴ φωτόφοβη.*

ROBERT WRIGHT*

«Ύποκειμενική πραγματικότητα»...

Μία από τις λίγες μόνιμες επιφυλάξεις μου σχετικά με την πραγματικότητα είναι, ότι δεν μπορείς να είσαι βέβαιος ότι αυτή βρίσκεται πράγματι κάπου. Μπορεί να βλέπεις το δένδρο έξω από το παράθυρό σου και να αισθάνεσαι βέβαιος ότι εκτείνεται σε τρεις διαστάσεις, αλλά δεν μπορείς να ισχυριστείς με απόλυτη βεβαιότητα ότι έτσι είναι. Το μόνο που μπορείς να ειπείς είναι, ότι σωμάτια φωτός που επικάθηνται στην επιφάνεια των ματιών σου σχηματίζουν δύο δισδιάστατα σχέδια, τα οποία δίνουν μαζί την εικόνα ενός δένδρου. Και το ίδιο συμβαίνει με την άφή, τη γεύση, την ακοή, την όσφρηση: η μόνη πληροφορία σχετικά με την τρισδιάστατη πραγματικότητα, στην οποία έχουμε άμεση πρόσβαση, είναι μία σειρά από δισδιαστάτους χάρτες επί της επιφανείας διαφόρων οργάνων. Χάρτες επάνω στο δέρμα μας, χάρτες επάνω στο αισθητήριο της γεύσεως, χάρτες μέσα στα αυτιά μας, χάρτες στην μύτη μας.

Μεταξύ των αποδείξεων, ότι αυτοί οι χάρτες πράγματι αναπαριστούν την πραγματικότητα, είναι η εκτεταμένη συμφωνία μεταξύ των. "Αν προχωρήσεις απρόσεκτα προς κάτι, που οι χάρτες στους βολβούς των οφθαλμών σου επιμένουν ότι είναι τοίχος από τουβλα, ο χάρτης στην άκρη της μύτης σου σύντομα θα ενισχύσει αυτή την πληροφορία. "Αν φᾶς κάτι που φαίνεται σαν ωμό αυγό, χάρτες μέσα στην μύτη σου, στο γευστικό όργανό σου, στο λάρυγγά σου θα επιβεβαιώσουν αυτήν την εκτίμηση. Έτσι, αν η φυσική πραγματικότητα δεν υπάρχει πράγματι εκεί, θα πρέπει να υποθέσουμε ότι κάποιος προσπαθεί επίμονα να δημιουργήσει την εντύπωση, ότι καταγιγίζει τις αισθήσεις μας με πολύπλοκα συντονισμένες πληροφορίες επί συνεχοῦς βάσεως.

Έν τούτοις, αν θέλουμε να είμεθα απόλυτοι, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την πιθανότητα ότι έτσι είναι -- ότι τα πάντα (περιλαμβανομένου και τοῦ σώματός μας, όπως το βλέπουμε) είναι μία τέλεια σχεδιασμένη και εκτελεσμένη πλάνη και ότι όλοι δεν είμαστε παρά ἐγκέφαλοι (ἢ κάποιο ἄλλο σκεπτόμενο ὄργανο) καθημενοι σε θέση, που να παρέχει εὐκολία ἐλέγχου μέσω μιᾶς ἄκρως πολύπλοκης τεχνολογίας παιγνιδιών «βίντεο».

Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ καυχηθῶ γιὰ τὴν παρτήρηση αὐτή, ἀλλὰ ὁ Καρτέσιος εἶπε πρὶν ἀπὸ τρισημῖς αἰῶνες κάτι ποὺ μοιάζει σημαντικὰ μὲ αὐτήν. Ὁ Καρτέσιος, ἔνας ἐκ φύσεως ἀμφισβητίας, προσπαθοῦσε νὰ ἀποφασίσει, ἂν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε κάτι μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα. Στὸ κάτω-κάτω τὸ μόνο ποὺ ἤξερε, ἦταν ὅτι ἡ ζωὴ του ἦταν πράγματι ἓνα ὄνειρο ποὺ τοῦ ἐστάλη ἀπὸ κάποιον μεγάλο ἀπατεῶνα. Ἐνῶ συλλογιζόταν ἐπάνω στὴν ἀποψη αὐτή, τοῦ ἦλθε μία ιδέα: ἂν ἡ πραγματικότης τοῦ φαίνεται συζητήσιμη, τότε θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει καὶ κάποιος ἄλλος στὸν ὁποῖο ἡ πραγματικότης φαίνεται συζητήσιμη. Ἐν ὀλίγοις: σκέπτομαι, ἄρα ὑπάρχω, "*cogito, ergo sum*".

Ὁ Καρτέσιος φαίνεται ὅτι βρῆκε τὸ ἀπαύγασμα αὐτῆς τῆς ἐρευνας — αὐτὴ τὴν ἀτράνταχτη ἐπιβεβαίωση τῆς ὑπάρξεώς του — πολὺ ἱκανοποιητική. Προσωπικὰ βρίσκω τὴν ὅλη γραμμὴ τῆς σκέψεώς του διασκεδαστική, ἀλλὰ γιὰ διαφορετικούς λόγους. Ὅχι γιατί τώρα συνειδητοποιῶ ὅτι ὑπάρχω (ὑποπτευόμουν ἐντόνως, ὅτι ἔτσι εἶναι, πολὺ πρὶν ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἐργασία τοῦ Καρτεσίου), ἀλλὰ γιατί σκέπτομαι, ὅτι, ἂν ὑπάρχει ἓνας μεγάλος ἀπατεῶνας, τότε πιθανῶς ὑπάρχει καὶ ἓνας μεγάλος «πίνα-

* Ὁ κ. Robert Wright εἶναι ἀρχισυντάκτης τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ "*The Science*", ὄργανο τῆς Διεθνoῦς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὸ πρῶτο του βιβλίο, μία σειρά δοκιμῶν καὶ συντόμων βιογραφιῶν ἐπιστημόνων, θὰ δημοσιευθεῖ αὐτὸ τὸν μῆνα στὴ Νέα Ὑόρκη.

κας ἐλέγχου». Καὶ ἂν μποροῦσες νὰ ἐλέγχεις τὸν «πίνακα ἐλέγχου», θὰ μποροῦσες νὰ διασκεδάσεις πολὺ.

Στὸ Τμήμα Ἑρευνῆς Ἀνθρωπίνων Παραγόντων τοῦ ἐρευνητικοῦ κέντρου ΝΑΣΑ, στὴν Καλιφόρνια, ὑπάρχει κάτι ποὺ φαίνεται σὰν κράνος μοτοσυκλετιστοῦ, μὲ ἐξαίρεση τὴν μετωπίδα, ποὺ εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ ἐξέχει στὸ ὕψος τῶν ὀφθαλμῶν. Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν προεξοχὴ ὑπάρχουν εὐρυγώνιοι διοπτρικοὶ φακοὶ συνδεδεμένοι μὲ δύο μικροσκοπικὲς ὀθόνες. Ἐπάνω στὶς ὀθόνες αὐτὲς ἕνας ἀπομακρυσμένος ὑπολογιστὴς ἐμφανίζει εἰκόνες ἑνὸς φανταστικοῦ περιβάλλοντος ἑνὸς δωματίου, ὡς ποῦμε, ἢ τοῦ διαστήματος μὲ ἕνα διαστημικὸ σταθμὸ σὲ μεγάλη ἀπόσταση. Οἱ εἰκόνες ἔπάνω στὶς δύο ὀθόνες διαφέρουν ἐλάχιστα, σὰν νὰ τίς βλέπουν δύο ἀληθινὰ μάτια στὴν ἀληθινὴ ζωὴ. Ἔτσι ἕνα ἄτομο ποὺ φορεῖ τὸ κράνος, βλέπει τὴ δική του φανταστικὴ πραγματικότητα — κοινῶς τὴν «ὑποκειμενικὴ» του πραγματικότητα — τρισδιάστατη.

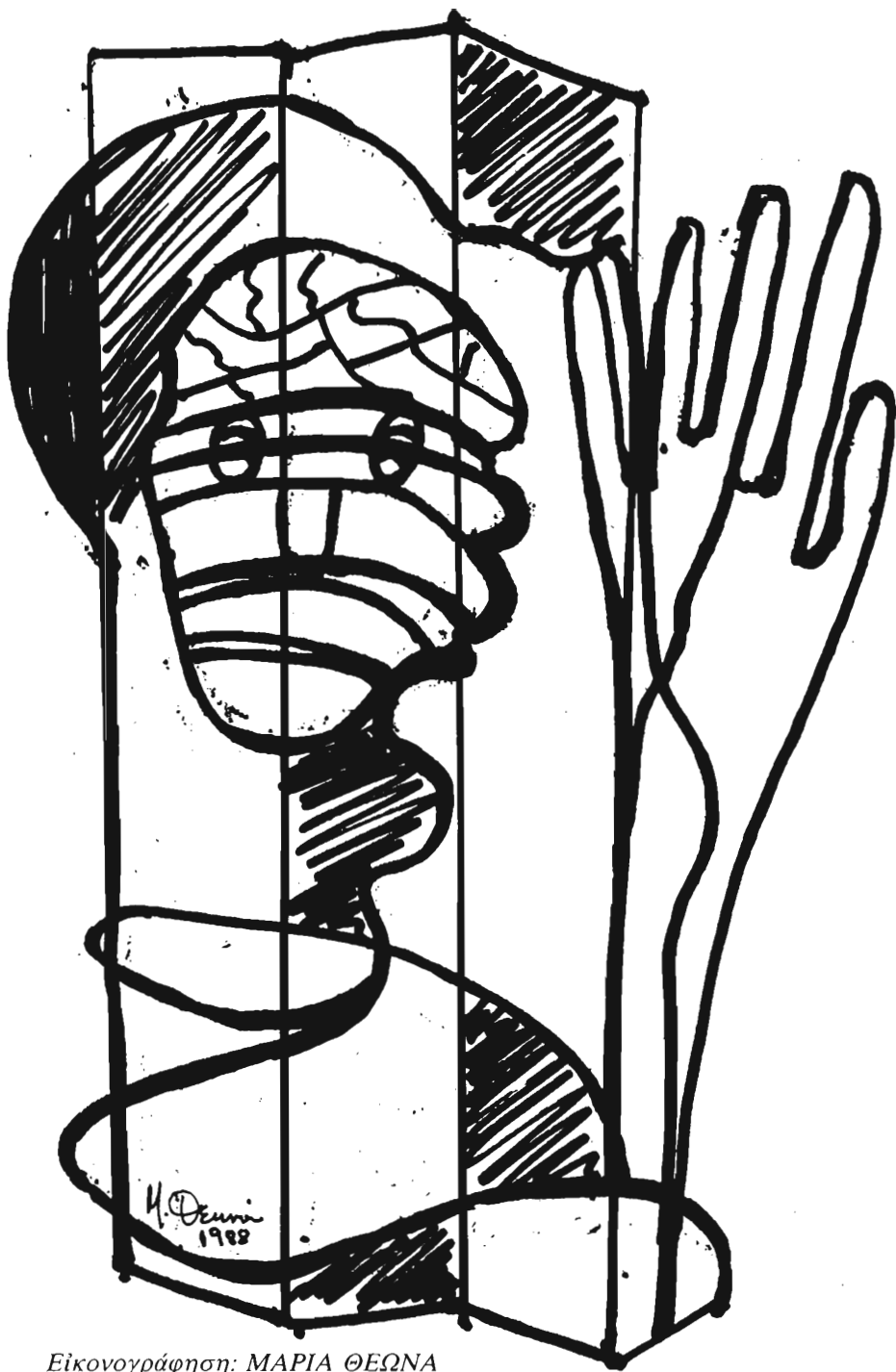
Ὁ ὑπολογιστὴς ὄχι μόνον στέλνει στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ λαμβάνει. Ἐξήντα φορές τὸ δευτερόλεπτο λαμβάνει ἐνημερωμένες πληροφορίες γιὰ τὴν ἀκριβῆ θέση καὶ τὸν προσανατολισμὸ τοῦ κράνους, καὶ ἐν συνεχείᾳ προσαρμόζει ἀναλόγως τὴν ὀπτικὴ ἐντύπωση. Ἄν, φορώντας τὸ κράνος, περπατήσεις λίγα μέτρα καὶ σκύψεις νὰ ἰδεῖς ἕνα καπέλλο, ποὺ φαίνεται νὰ εὐρίσκεται ἔπάνω σὲ αὐτὸ ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι πάτωμα, βλέπεις σχεδὸν τὴν ἴδια ὁμαλὴ διαδοχὴ εἰκόνων, ποὺ θὰ ἔβλεπες ἂν περπατοῦσες μέσα σὲ ἕνα ἀληθινὸ δωματίο καὶ ἔσκυβες νὰ ἰδεῖς ἕνα ἀληθινὸ καπέλο: ἐπιφάνειες τοίχου, πατώματος καὶ ὀροφῆς περνοῦν ἀπὸ μπροστά σου, καὶ τὸ καπέλλο μεγαλώνει, μέχρις ὅτου καταλάβει μεγάλο μέρος τοῦ ὀπτικοῦ σου πεδίου. Στὸ μέτρο ποὺ θὰ μπορέσεις νὰ ἀπωθήσεις τὴν δυσπιστίαν σου, θὰ σοῦ φαίνεται, θὰ αἰσθάνεσαι σὰν νὰ πλησιάζεις καὶ ξετάξεις ἕνα καπέλλο.

Ἄν φορεῖς κάτι ποὺ ὀνομάζεται «πειραματικὸ γάντι», μπορεῖς νὰ φθάσεις καὶ νὰ μαζέψεις τὸ καπέλλο ποὺ βλέπεις, καὶ νὰ τὸ πετάξεις, καὶ βλέπεις ὄχι μόνον τὸ κα-

πέλλο νὰ ἀναποδογυρίζει ἀλλὰ καὶ τὸ χέρι σου ἢ τουλάχιστον ἕνα ὁμοίωμά του νὰ κάνει τὴν κίνηση. Τὸ «πειραματικὸ γάντι» ἔχει αἰσθητήρια ἐκτεινόμενα κατὰ μήκος ἑκάστου δακτύλου καὶ τῆς παλάμης, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ἀναφέρει τὴν συνεχῶς μεταβαλλόμενη θέση καὶ τὸ σχηματισμὸ τοῦ χεριοῦ στὸν ὑπολογιστὴ, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ προσαρμόζει τὴν «ὑποκειμενικὴ» πραγματικότητα μὲ τὰ δεδομένα. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὴν «ὑποκειμενικὴ» ἀκουστικὴ πραγματικότητα: ἂν κτυπήσεις τρεῖς φορές κάτι, ποὺ μοιάζει μὲ τραπέζι, ἀκοῦς ἕνα «τάπ-τάπ-τάπ», ποὺ φαίνεται νὰ ἔρχεται γενικὰ ἀπὸ τὴν σωστὴ κατεύθυνση. Καὶ τὸ «ὑποκειμενικὸ» περιβάλλον τῆς ΝΑΣΑ δὲν μιλά μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀκούει. Ἡ ἐπιθυμία σου («Πήγαίνε με στὸν διαστημικὸ σταθμὸ», «Πήγαίνε με στὸ φεγγάρι») εἶναι διαταγὴ του. Ἐπὶ πλέον, ἂν δὲν σοῦ ἀρέσει ἡ ἐμφάνιση τοῦ διαστημικοῦ σταθμοῦ, μπορεῖς νὰ δημιουργήσεις ἕναν νέο χρησιμοποιοῦντας μία «εἰκονικὴ» βούρτσα καὶ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπολογιστοῦ γιὰ τὴν «σύνθεση ἀντικειμένου». Στὸ κάτω-κάτω εἶναι ἡ δική σου «εἰκονικὴ», ἢ «ὑποκειμενικὴ» σου πραγματικότητα.

Ὁ Scott S. Fisher, κύριος ἐρευνητὴς τοῦ «Προγράμματος Εἰκονικοῦ Περιβάλλοντος» τῆς ΝΑΣΑ, δίνει ἔμφαση στὸ γεγονός ὅτι τὸ «εἰκονικὸ περιβάλλον» τῆς ΝΑΣΑ εἶναι ἀκόμη κάπως ἄτεχνο. Οἱ τοῖχοι καὶ τὰ πατώματα φαίνονται λιγότερο σὰν τοῖχοι καὶ πατώματα καὶ περισσότερο σὰν δικτυώματα, διότι τὰ πάντα τώρα ἀποδίδονται μὲ τὴν γραφικὴ παράσταση δικτυωμάτων. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ψευδαἰσθήση εἶναι ἀρκετὰ πειστικὴ. Ὅταν πετᾷς, σὰν μὲ πύραυλο, ἀπὸ ἕνα ὁμοίωμα διαστημικῆς ἐξέδρας σὲ ἕνα ὁμοίωμα διαστημικοῦ σταθμοῦ, «αἰσθάνεσαι» τὴν κίνηση. Ὅταν ἀνεβαίνεις μία «εἰκονικὴ» σκάλα καὶ σταματᾷς στὸν δεύτερο ὄροφο ὅπως ἔχουν ἀναφέρει μερικὰ ἄτομα-πειραματόζωα, αἰσθάνεσαι ἀρκετὴ ζαλάδα, ὥστε νὰ ἀναζητεῖς χειρολαβή.

Ἡ προσδοκία τοῦ Fisher εἶναι, ὅτι αὐτὲς οἱ ψευδαἰσθήσεις θὰ γίνουν ἐντονώτερες. Ἡ ΝΑΣΑ ἀντικαθιστᾷ τὰ δικτυώματά της

Εικονογράφηση: ΜΑΡΙΑ ΘΕΩΝΑ

μέ συνεχείς χρωματιστές επιφάνειες, και οι βελτιώσεις των γραφικών συστημάτων των υπολογιστών οδηγούν προς όλο και αυξανόμενη αληθοφάνεια. Η μοντέρνα γεωμετρία, ή όποια επιτρέπει την συνοπτική περιγραφή συνήθως άκανονίστων σχημάτων, όπως δένδρα, βουνά και σύννεφα, διευκολύνει τους υπολογιστές να απομιμηθούν αλλαγές του προοπτικού σχήματος «μέσα στον αληθινό χρόνο» — δηλαδή τόσο γρήγορα, όσο συμβαίνει και στην αληθινή ζωή. Και στο Τεχνολογικό Ίνστιτούτο της Μασαχουσέτης οι έρευνήτες κατασκευάζουν «πλάσματα», τα όποια κατά κάποιον τρόπο ζωντανεύουν τους έαυτούς των. Η κίνησή τους δεν κανονίζεται υπό την επίβλεψη του σκιτσογράφου, αλλά από «έσωτερικά» προγράμματα, που ένσαρκώνουν τη λογική της κίνησης των ζώων. Έτσι τα «εικονικά» περιβάλλοντα θα μπορούν σύντομα να κατοικηθούν από φαινομενικά αυτόνομους εκπρόσωπους αληθινών ή φανταστικών ειδών. Και η πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης μπορεί κάλλιστα, μέχρι τις αρχές του επόμενου αιώνα, να επιτρέπει στους «εικονικούς» ανθρώπους να απαντούν στην «εικονική» σου παρουσίαση — περιλαμβανομένης και της συζητήσεώς σου — σαν κοινοί άνθρωποι.

Έν τώ μεταξύ το «πειραματικό γάντι» πρόσφατα εφοδιάστηκε με μικρούς δονητές σε κάθε ακροδάκτυλο ούτως, ώστε, αν σηκώσεις ένα «εικονικό» καπέλο, να το αισθάνεσαι. Και το Έρευνητικό Κέντρο VPL της Καλιφόρνιας, ή εταιρία που κατασκεύασε το «πειραματικό γάντι», σχεδιάζει ολόκληρη στολή, ώστε να βυθίζεται κανένας περισσότερο στην «υποκειμενική» πραγματικότητα. Πού θα τελειώσουν όλα αυτά;

Θα τo θεωρούσατε άστειο. Ο ιδρυτής και διευθυντής του VPL Jaron Lanier έχει κάνει «χόμπυ» του το να απαντά σε τέτοιες διασκεδαστικές έρωτήσεις. Παρ' ότι είναι μόνον είκοσι επτά ετών, άντελήφθη ότι η επιστήμη των υπολογιστών δείχνει μία σαφή τάση: τα πράγματα μικραίνουν, γίνονται ισχυρότερα και φθηνότερα, έτσι το δύσκολο γίνεται εύκολότερο και το άτεχνο τελειοποιείται. Αν αυτό συνεχισθεί και η

πρόοδος στις γραφικές παραστάσεις των υπολογιστών προχωρήσει γρήγορα, τότε ή «εικονική» πραγματικότητα θα γίνεται όλο και λιγότερο «εικονική», καθώς θα περνά ο καιρός. Όπως θέτει το θέμα ο Lanier, «πιστεύει» στην εικονική πραγματικότητα. Άλλά παρά τόν ένθουσιασμό του δεν είναι ουτοπιστής με την κακή έννοια της λέξεως, αλλά πλήρως ένήμερος των πρακτικών προβλημάτων που βρίσκονται στον δρόμο του «εικονικού» μέλλοντος.

Ας πάρουμε την τροφοδότηση πληροφοριών σχετικών με την άφή. Άλλο πράγμα είναι να αισθάνεται κανένας την επιφάνεια μιας μπάλλας, όταν την άγγίζει, την έπαφή της όποιας μπορούν να απομιμηθούν (άδρά, τουλάχιστον) οι δονητές των ακροδακτύλων του «πειραματικού γαντιού». Και είναι έντελώς διαφορετικό πράγμα να έχει την αίσθηση του ύλικού της μπάλλας — όταν την πιάνει, να αισθάνεται την επίμονη αντίσταση στις παραμορφώσεις. Ο Lanier νομίζει ότι αυτή την αντίσταση θα μπορούσε να απομιμηθεί ένας εύπλαστος σκελετός ένσωματωμένος μέσα στο «πειραματικό γάντι» — ένα δικτύωμα το όποιο, παρ' ότι γενικά δεν θα ήταν όρατό, θα μπορούσε με ηλεκτρονική έντολή να γίνει άρκετά άκαμπτο, ώστε να δώσει στο χέρι που πιάνει την μπάλλα το σχήμα της μπάλλας. Άλλά, προφανώς, είναι εύκολότερο να απομιμηθεί την αντίσταση μερικών άντικειμένων από την αντίσταση άλλων και το να κάθεται σε μία εικονική καρέκλα θα παραμείνει επικίνδυνη υπόθεση για άρκετό καιρό άκόμη.

Η αίτία αυτού του κινδύνου — ή βαρύτης — προκαλεί και άλλες «φασαρίες». Μία αληθινή μπάλλα, επιπροσθέτως προς την αντίσταση στις παραμορφώσεις, έχει ένα βάρος, και ο εγκέφαλος αισθάνεται την έλαφρή επίδραση επί της τάσεως των μυών των δακτύλων, των χεριών, των βραχιόνων, άκόμη και του κορμού. Αυτό το φαινόμενο πιθανώς θα γίνει αίτια άναβολής της απομιμήσεως επί δεκαετίες, διότι δεν υπάρχει προφανής τρόπος να απομιμηθεί κανένας την επίδραση του βάρους ενός άντικειμένου επί του «πειραματικού γαντιού», εκτός από την διάτρηση του δέρματος, ώστε να

φθάσουμε σέ βαθειά κρυμμένα νεύρα. "Άλλες αίσθήσεις — ή αντίχενυση τής απώλειας ισορροπίας και τής επιταχύνσεως επί παραδείγματι — είναι ομοίως προβληματικές.

Τέλος υπάρχει και τὸ ἀκανθῶδες θέμα τής ὁσμῆς. Τὰ ἠλεκτρονικὰ ὄργανα συνθέσως μποροῦν νὰ προκαλέσουν ἕνα εὐρὺ φάσμα ἡχων, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀντίστοιχο μέσον συνθέσεως ὁσμῶν. Μὲ τὴν τρέχουσα τεχνολογία, λέγει ὁ Lanier, τὸ περισσότερο ποὺ μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε εἶναι ἕνας κατὰ λογος προσυσκευασμένων ὁσμῶν, οἱ ὁποῖες θὰ ἀναδίδονται, μόλις δοθεῖ ἐντολή.

"Ὅλες αὐτὲς οἱ δυσκολίες σημαίνουν ὅτι ἡ «εἰκονικὴ» πραγματικότης καὶ ἡ φυσικὴ πραγματικότης θὰ παραμείνουν σαφῶς διαχωρισμένες γιὰ πολὺ καιρὸ ἀκόμη. "Ἐν τούτοις ἡ προσδοκώμενη πρόοδος τής ὁπτικῆς ἀπομιμήσεως μπορεῖ νὰ ἀρκεῖ γιὰ νὰ θολώσει τὴν μεταξύ των διάκριση αἰσθητὰ στὸ προσεχὲς μέλλον. Στὸ κάτω-κάτω, ὅπως σημειώνει ὁ Lanier, ὁ ἐγκέφαλος εἶναι συνηθισμένος νὰ οἰκοδομεῖ καθημερινὰ μία πλήρη τριδιάστατη πραγματικότητα μὲ τὴν βοήθεια διςδιάστατων χαρτῶν. «'Αλήθεια, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δημιουργήσουμε ἕνα κόσμον εἰκονικόν, προκειμένου νὰ κατανοήσουμε τὸν φυσικόν κόσμον, διότι δὲν διαθέτουμε αἰσθητήρια πανταχοῦ παρόντα», λέγει. «Καὶ πρόκειται γιὰ ἀξιοσημείωτη ἰκανότητά μας, τὸ ὅτι καταφέραμε νὰ δημιουργήσουμε εὐκόλα τὴν εἰκονικὴν πραγματικότητα».

Μεταξὺ τῶν ἀναμενόμενων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐφαρμογῆς τῆς «εἰκονικῆς» πραγματικότητος εἶναι ἡ ἀποφυγὴ δαπανηρῶν ἀπερিসκεψιῶν τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. "Ἡ ΝΑΣΑ θὰ χρησιμοποιοῦ τὴν «εἰκονικὴν» πραγματικότητα γιὰ ἐκπαιδευτικούς σκοπούς, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἀπομimήσεως πτήσεως μὲ πύραυλο. "Ἡ ΝΑΣΑ καὶ ἡ 'Ιατρικὴ Σχολὴ τοῦ Stanford ἀρχίζουν ἀπὸ κοινοῦ ἕνα σχέδιο, ποὺ θὰ τοποθετήσῃ τοὺς φερέλπιδες χειρουργοὺς μέσα στὴν «εἰκονικὴν πραγματικότητα»· θὰ χειρουργοῦν «εἰκονικούς» ἀσθενεῖς μὲ «εἰκονικά» νυστέρια, καὶ τὸ χειρότερον, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ προκληθεῖ ἀπὸ τὴν ἀπειρία τους, εἶναι ὁ «εἰκονικὸς» θάνατος. Οἱ ἀρχιτέκτονες

ομοίως μπορεῖ νὰ θέλουν νὰ περιπλανηθοῦν σὲ μία «εἰκονικὴ» συνοικία πόλεως, ἐκτιμώντας τὸ μέγεθος ἑνὸς κτηρίου, πρὶν νὰ τὸ ἐπιβάλουν σὲ κάποια γειτονία.

"Ὁ χώρος τῆς ψυχαγωγίας φυσικὰ δὲν θὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν «εἰκονικὴν» πραγματικότητα. Εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι, πρὶν νὰ τελειώσῃ ὁ παρὼν αἰὼν, οἱ ἄνθρωποι θὰ μποροῦν νὰ φοροῦν εἰδικὲς στολὲς καὶ θαμποὺς φακοὺς ἐπαφῆς — ἢ τουλάχιστον ὀγκώδη γυαλιὰ — καὶ νὰ εἰσέρχωνται σὲ περίτεχνους φανταστικούς κόσμους. "Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὴν κιθάρα-φάντασμα. "Ἡ ἐπιθυμία, ἡ ὁποία ὁδήγησε τὸν Tom Zimmerman στὴν ἐφεύρεση τοῦ «πειραματικοῦ γαντιοῦ», ἦταν νὰ δημιουργήσῃ ἀληθινούς ἠλεκτρονικούς ἡχους παίζοντας ἀνύπαρκτη κιθάρα. "Ἀπὸ τότε ἔνα ἀπὸ τὰ συνηθέστερα ἀντιμετωπιζόμενα «εἰκονικά» περιβάλλοντα εἶναι τὸ «εἰκονικόν» κονσέρτο. Προχωρεῖς ἐπὶ τῆς σκηνῆς κάτω ἀπὸ φαινομενικὰ ἀληθινὲς θυελλώδεις ἐπευφημίες φαινομενικὰ ἀληθινῶν θαυμαστῶν καὶ ἀρχίζεις νὰ παίζεις μουσικὴ μὲ τὴν φαινομενικὰ ἀληθινὴ σου κιθάρα. Καὶ ἐκεῖ, στὴν μπροστινὴ σειρὰ, ὑπάρχουν φαινομενικὰ ἀληθινὲς ὁμάδες, ποὺ χορεύουν ὑπὸ τοὺς ἡχους τῆς μουσικῆς σου ἰδιοφυίας. Καὶ μετὰ τὸ κονσέρτο... Φυσικὸ εἶναι νὰ ἀναρωτιέται κανένας, πῶς θὰ ἦταν ἕνας κόσμος, στὸν ὁποῖο ἡ εἰκονικὴ πραγματικότης θὰ ἦταν διαθέσιμη ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Πόση ἐργασία θὰ γινόταν; Πόση ἀληθινὴ ἐπαφὴ θὰ εἶχαν οἱ νέοι μὲ ἀληθινούς ἀνθρώπους; Πόσα ἀληθινὰ θύματα τοῦ συνδρόμου Dungeons καὶ Dragons θὰ ὑπῆρχαν; (Τὸ σύνδρομον αὐτὸ χαρακτηρίζει νεαρούς, οἱ ὁποῖοι ἀναλώνουν ἑβδομάδες ὀλόκληρες βυθισμένοι μέσα στὸν κόσμον τῶν ψευδαισθήσεων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναδύονται, γιὰ νὰ τουφεκίσουν τὸν καθηγητὴ των τῶν μαθηματικῶν μὲ τὸ κυνηγετικὸ ὄπλο τοῦ πατέρα τους καὶ ἐν συνεχείᾳ γιὰ νὰ ἐξηγήσουν ἡρεμα στὴν ἀστυνομία ὅτι ἐνεργοῦσαν ὑπὸ τὶς ἐντολὰς τοῦ Zatciar, Θεοῦ τῶν τελικῶν ξεετάσεων).

"Ὁ Lanier ἔχει ἀφιερῶσει ἀρκετὴ σκέψη σὲ τέτοια σενάρια καὶ παραδέχεται ὅτι εἶναι δικαιολογημένη κάποια ἀνησυχία. «Θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ μία τρομερὰ ἀποβλακω-

τική μετατηλεόραση», λέγει. «Νομίζω ότι θα ήταν τόσο επικίνδυνη, πού θα εσήμαινε τὸ τέλος τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Θὰ σταματοῦσε τὴν ἀνθρώπινη δημιουργική σκέψη. Θὰ ἀπεχθανόμουν νὰ βλέπω παιδιά νὰ μεγαλώνουν ἔτσι».

Παρά ταῦτα γενικά εἶναι αἰσιόδοξος. Ὁ Lanier συγκρίνει τὴν «εἰκονική» πραγματικότητα τοῦ μέλλοντος μὲ ἕνα τεράστιο σπόγγο, πού ἀπορροφῇ τὴν ἀνθρώπινη δραστηριότητα. Ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἄλλως θὰ εἶχε ἀληθινὴ ἐπίδραση σὲ ἀληθινούς ἀνθρώπους, θὰ ἐπιδρᾷ μόνο σὲ φωτεινὰ σχέδια ἐπάνω σὲ μικροσκοπικὲς κρυστάλλινες ὀθόνες. Ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἡ ἐνέργεια πού ἀπορροφῆται εἶναι θετική — οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν τὴν «εἰκονική» πραγματικότητα θετικά —, τὰ ὑποπροϊόντα, ὅπως ἡ τέχνη, θὰ εἶναι καλὰ καὶ εὐρέως προσιτά, παρ' ὅτι δημιουργοῦνται μέσα στὴν μοναξιά. Καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἐνέργεια εἶναι ἀρνητική — ὀπλισμένοι ἄνθρωποι μπαίνουν στὸ μαγαζί τοῦ Mc Donald καὶ σκοτώνουν «εἰκονικά» τοὺς μισοὺς πελάτες —, τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι σχετικὰ καλὰ· κανένας δὲν θὰ σκοτωθεῖ πραγματικά καὶ θὰ εἶναι εὐχάριστο πού θὰ ὑπάρχει «εἰκονικὸς κόσμος στὸν ὁποῖο θὰ δίδεται διέξοδος σὲ τέτοιες ἐπιθετικότητες. Νομίζω, ὅτι ὅσο περισσότερη ἀνθρώπινη δραστηριότης δαπανᾷται στὴν «εἰκονική» πραγματικότητα (ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν φυσικὴ πραγματικότητα) τόσο τὸ καλύτερο», λέγει ὁ Lanier.

Ἕνας ἄλλος λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Lanier εἶναι αἰσιόδοξος γιὰ τὴν «εἰκονική» πραγματικότητα, εἶναι ὅτι ἐλπίζει πὼς οἱ ἄνθρωποι, γενικά, δὲν θὰ εἰσέρχονται μόνοι σ' αὐτήν, ἀλλὰ μάλλον θὰ τὴν χρησιμοποιοῦν ὡς μέσον ἐπικοινωνίας. Ἐτσι ἕνας μοριακὸς βιολόγος θὰ μπορούσε νὰ ζητήσῃ ἕνα «εἰκονικὸ» γιγαντιαῖο μόριο DNA καὶ νὰ καλέσῃ τοὺς σπουδαστές του νὰ γνωρίσουν τὶς ιδιότητές του. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτα, συγκρινόμενο μὲ τὰ λιγότερο τυπικὰ καὶ περισσότερο διασκεδαστικὰ εἶδη ἀπὸ κοινοῦ «εἰκονικῆς» πραγματικότητας — τὰ «συνεργαζόμενα ὄνειρα», ὅπως ὁ Lanier ἀποκαλεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς

ἀπὸ κοινοῦ «συνθέσεως» ἐνὸς περιβάλλοντος.

Ὁ βαθμὸς τῶν ἀπαιτήσεών σας ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση τοῦ Lanier ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀποψή σας γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Εἶναι οἱ ἄνθρωποι τὸ κατώτατο εἶδος ζώου; Ἄν ἀφεθοῦν νὰ κάνουν ὅ,τι τοὺς ἀρέσει καὶ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀναγκαστικὴ παρατήρηση φίλων, συναδέλφων καὶ συγγενῶν, θὰ ὀπισθοδρομήσουν ἐξελικτικῶς καὶ θὰ ἱκανοποιοῦν τὶς ἀρχαιότερες δραστηριότητές τους, περνώντας τὴν ὥρα τους μεταξὺ ἔρωτος, βίας καὶ ἀναζητήσεως τροφῆς; Αὐτὴ ἡ ἀναζήτηση συγκινήσεως θὰ ξεχειλίσῃ πρὸς τὸν ἀληθινὸ κόσμο;

Ἕνας τρόπος προσεγγίσεως αὐτῶν τῶν ἐρωτημάτων εἶναι νὰ μελετήσουμε τὴν τρέχουσα τεχνολογία, πού χαρακτηρίζει τὴν «εἰκονική» πραγματικότητα. Ἡ τηλεόραση, ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι μία ψευδοπραγματικότητα. Τὰ ναρκωτικὰ ἐπίσης προσφέρουν μιὰ ἐλεγχόμενη ἀπόδραση ἀπὸ τὴν φυσικὴ πραγματικότητα. Τὰ διεγερτικά, ὅπως ἡ κοκαΐνη καὶ τὰ ἀντικαταθλιπτικά, ὅπως τὸ ἀλκοόλ, ἐπιτρέπουν τὴν εὐφορία, ἀκόμη καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει ἀληθινὰ ἔδαφος γι' αὐτήν, καὶ μερικὰ παραισθησιογόνα, ὅπως τὸ LSD, διευκολύνουν τὴν ἐν γένει δημιουργία «εἰκονικῶν» πραγματικοτήτων.

Καθὼς ἡ «εἰκονική» πραγματικότης ὑλοποιεῖται κατὰ τὰ ἐρχόμενα ἔτη, πολλοὶ ἀναμφιβόλως, θὰ χρησιμοποιήσουν τὴ νέα τεχνολογία ὑπεύθυνα· θὰ δημιουργήσουν νέους τύπους τέχνης, θὰ κατασκευάσουν γέφυρες ἀμοιβαίας κατανοήσεως. Ἄλλοι θὰ βυθισθοῦν τόσο ὀλοκληρωτικὰ σὲ φανταστικούς κόσμους, ὥστε θὰ βρίσκουν δύσκολο νὰ κατοικήσουν στὸν ἀληθινὸ κόσμο. Καὶ ἄλλοι, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς πειραματισμούς μὲ τὴν «εἰκονική» πραγματικότητα καὶ μὲ λίγη ὑπερβολή, θὰ ὀρκισθοῦν νὰ μὴν τὴν χρησιμοποιήσουν, συμπεραίνοντας ὅτι, ἂν ὑπάρχει κάποιος μεγάλος ἀπατεὼν «ἐκεῖ ἐπάνω», εἶναι πιὸ ἱκανὸς ἀπὸ αὐτούς...

[Μετάφραση: ΝΙΤΣΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ]

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ἡ μαθηματικὴ κωδικὴ ἔννοια τοῦ «Ο»

Ἀγαπητὲ κ. διαβουλευτά,

Με χαρὰν μου πρὸ μηνῶν ἀνεκάλυψα τὴν ὑπαρξίν τοῦ περιοδικοῦ «Λαυλὸς» καὶ σὰς συγχαίρω διὰ τὴν ἀρτίαν καὶ ὑψηλῆς ποιότητος ὕλην τοῦ μὲ τὰ ἐπιστημονικῶς τεκμηριωμένα θέματά της.

Ἀνέγνωσα εἰς τὸ τεῦχος 83 τὴν ἀνάλυσιν περὶ τῶν φωνηέντων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, ποὺ ἀνέπτυξε ὁ κ. Η. Τσατσόμοιρος μίαν ἀκόμη ἀποδειξίν τῆς ἑλληνικῆς του (καὶ ὄχι φοινικικῆς!) προελεύσεως. Ἐν συνεχείᾳ μᾶς παρέθεσεν ὁ ἐρευνητὴς σας ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Η. Jenny, ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ διατὶ ὁ ἦχος τοῦ Ο μετετράπη εἰς γεωμετρικὸν σφαιρικὸν σχῆμα. Λέγει δὲ ὁ Η. Jenny: «...ἀλλὰ τοῦτο δὲν θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττει». Ἐμένα προσωπικῶς μὲ ἐκπλήττει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ «κατασκευαστεῖς» τοῦ φωνήεντος Ο ἐγνώριζαν ὅτι τοῦ ἐταίριαζε μόνον τὸ σφαιρικὸν του σχῆμα: Γιατὶ δὲν τὸ ἐπαρουσίασαν π.χ. ὡς παῦλα () ἢ κάθετον γραμμὴν (/) ἢ ἡμικύκλιον (() κ.λπ.; Ἴσως ἂν μὲν πρόκειται περὶ «ὀνοματοθετῶν» ἑλλήνων «θεῶν» καὶ ἀπείρως ἐξελιγμένων ὁμοφύλων ὄντων, τότε πρόκειται περὶ «τύχης» καὶ τὰ πάντα ἐγίναν τυχαίως ἢ προῆλθαν ἐκ Φοινίκης (!).

Εἰς τὸ βιβλίον κάποιου φιλοσόφου, πολυγραφωτάτου συγγραφέως κ.λπ. ἐδιάβασα

περὶ τοῦ Ο μικρὸν καὶ κατεπλάγην: Λέγει ἐν ὀλίγοις, ὅτι ἂν τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνωτέρου φωνήεντος (ο, μ, ι, κ, ρ, ο, ν) λάβουν τὴν ἰσχύν τῶν ἑλληνικῶν ἀριθμῶν καὶ προστεθοῦν, δίδουν τὸ ἄθροισμα 360, ὅσαι καὶ οἱ μοῖραι, δηλαδή, τῆς περιφερείας τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου «Ο», τοῦ σύμπαντος χώρου: βλ. τ. 82 «Δαυλοῦ», σελίς 4648: Η.Α.Τ. (ο´=70+μ´=40+ο´=70+ι´=10+κ´=20+ρ´=100+ο´=70+ν´=50: σύνολον 360). Ὅθεν συνάγεται τὸ λογικὸν συμπέρασμα, ὅτι οἱ πάνσοφοι «κατασκευαστεῖς» τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐπέρασαν κρυπτογραφικὸν μῆνυμα διὰ τοῦ κύκλου Ο· περιέργως δὲ καὶ ἡ ὀνομασία «ὀμικρον» ἔχει νόημα, ἔννοιαν: δὲν ἐτέθησαν τὰ γράμματά της τυχαίως ἀφοῦ ἔχουν ἄθροισμα 360. Δηλαδή τὸ δηλωτικὸν τοῦ χώρου, ὀρίζοντος, σύμπαντος καὶ τοῦ σχήματος «Ο» εἶναι κρυπτογράφησις μὲ τὴν κωδικὴν ἀπόδοσιν τῶν 360° τοῦ κύκλου.

Τὸ Ο μικρὸν, ὁ κύκλος, γίνεται πυξίδα (360°), ἡ μόνη δεικνύουσα τὴν ἀκριβῆ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν χώρον-διάστημα.

Μετὰ ἐκτιμήσεως

Γεώργιος Σταυράγγελος

Πλοίαρχος Ε.Ν.
Πειραιῆς

Ἡ ἔλλειψη ἐθνικῆς βιβλιογραφίας

Ἀγαπητὲ κύριε Λάμπρου,

Ἐπληροφορήθηκα γιὰ τὸ περιοδικό σας στὶς ἀρχές τοῦ 1988 καὶ πραγματικὰ εὐχαριστήθηκα γιὰ τὴν προσπάθεια ποὺ κάνατε, γιὰ νὰ ἀποδείξετε καὶ ἰδίως νὰ πληροφορησέτε τὸν κόσμον γιὰ τὴν Ἑλληνικότητα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἀσχολοῦμαι μὲ αὐτὸ τὸ θέμα ἐδῶ καὶ δύο χρόνια καὶ μᾶζε μὲ ὕλικό γιὰ τὴν ἐρευνά μου. Ζώντας ἐδῶ

καὶ δεκαπέντε χρόνια στὴν Αὐστραλία ἔχω μάθει ἀπὸ πρῶτο χερί τί θὰ πεῖ ρατσισμός καὶ Ἀγγλοσαξωνικὸ κατέλωμα.

Ἐμεῖς στὴν βιβλιοθήκη προμηθευόμαστε ἀντίτυπα τοῦ περιοδικοῦ σας ἀπὸ τὸν πράκτορά μας, ποὺ μᾶς προμηθεύει βιβλία. Δυστυχῶς ἐδῶ οἱ ἐκπαιδευτικοί, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα, ἔχουν ἄγνοια γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἀλφαβήτου. Πρὶν μερικοὺς μῆνες

Ρώσος δημοσιογράφος αποκρυπτογράφησε τὸν Δίσκο τῆς Φαιστοῦ, τὸ ὄνομά του τὸ ἀναφέρετε στὸ τεῦχος 81 τοῦ «Δαυλοῦ». Καλὸ θὰ ἦταν νὰ μεταφρασθεῖ τὸ ἔργο του στὰ Ἑλληνικά. Ἐπίσης ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ δημοσιεύσετε στὸ περιοδικό σας Βιβλιογραφία βιβλίων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γλῶσσα μας, καθὼς καὶ τοὺς ἐκδοτικούς οἴκους, γιὰ νὰ μπορούμε νὰ παραγγέλλουμε βιβλία σχετικὰ μὲ τὴ γλῶσσα. Δυστυχῶς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἔχει ἀκόμα ἐθνικὴ βιβλιογραφία, ἐφόσον δὲν ἔχει ἐφαρμο-

σει σὲ πανελλήνιο ἐπίπεδο τὸν Διεθνῆ Κωδικὸ Ἀριθμὸ. Αὐτὸ ποὺ μοῦ κάνει ἐντύπωση εἶναι ὅτι ἀρκετοὶ ἐκδοτικοὶ οἴκοι ἔχουν πέσει στὰ χέρια σιωνιστῶν. Οἱ περισσότερες μεταφράσεις ἔργων εἶναι Ἑβραίων συγγραφέων.

Μὲ ἀδελφικούς χαιρετισμούς

Δημήτρης Συμεωνίδης

Βιβλιοθηκάριος
Σύδνεϋ, Αὐστραλία

Ἡ ποιητικὴ «φιλοσοφία» τοῦ κ. Ν. Βρεττάκου

Κύριε διευθυντά,

Δὲν γνωρίζω πῶς ἀξιολογοῦνται οἱ ποιητές, ἀλλὰ μᾶς ἔχει δημιουργηθεῖ ἡ ἐντύπωση ὅτι ὁ κ. Ν. Βρεττάκος ἔχει ἀξιολογηθεῖ ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ζῶντες Ἕλληνες ποὺ διακονοῦν τὴν ποίηση: Τὸ γεγονός ὅτι κατέχει τὴν ἔδρα τῆς ποίησης στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴν ἄποψη. Καθὼς φαίνεται, αὐτὸ ποὺ ἔχει «καθιερώσει» τὸν κύριο ἀκαδημαϊκὸ στὴν ποίηση εἶναι τὸ ἀνθρωποκεντρικὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου του, ὃχι μόνο στὸ ἐπίπεδο τοῦ πλανήτη Γῆ ἢ τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος, ἀλλὰ καὶ στὸ ἐπίπεδο τοῦ Σύμπαντος καὶ ὅλου τοῦ στερεώματος. Ἄν προσπαθήσουμε νὰ ἀποστάξουμε τὸ μήνυμά τῆς ποιητικῆς γραφῆς τοῦ ποιητῆ, νομίζω ὅτι θὰ καταλήξουμε στοὺς παρακάτω στίχους του, ἐντελῶς ἀποκαλυπτικούς:

«Τὸ Σύμπαν ὁλόκληρο εἶναι ἓνα ὄστροκο, ὅπου ἐκκολάφτηκε τὸ λαμπρὸ μαργαριτάρι του: Ὁ Ἄνθρωπος».

Μὲ ἄλλα λόγια κατὰ τὸν ποιητὴ τὸ Σύμπαν ἡλικίας 16 δισεκατομμυρίων ἐτῶν καὶ στὴ συνέχεια ἡ Γῆ ἡλικίας 4,5 δισεκατομμυρίων ἐτῶν δημιουργήθηκαν καὶ περιμέναν ὑπομονετικὰ ὅλα αὐτὰ τὰ δισεκατομμύρια χρόνια, γιὰ νὰ ἔλθει ὁ ἄνθρωπος στὰ τελευταῖα 1-2 ἑκατομμύρια χρόνια. Δηλαδή πρὶν ἀπὸ τὸν Homo Erectus ἡ φύση ἦταν ἡμιτελής, ἄσκοπη στὴν καθημερινή της βίωση, ἀνεπαρκὴς στὸν προορισμό της· καὶ ὅλα ἀνέμεναν τὸ τέλειο ὄν, τὴν ἀφιξη τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ Ἀδάμ μῆπως;), γιὰ νὰ ἀπο-

κατασταθεῖ ἡ ἰσορροπία στὴ Γῆ καὶ στὸ Σύμπαν ὅλο. Ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα, ὅμως, ποὺ ξέρω καὶ ὑποψιάζομαι μπορῶ νὰ «προφητέψω», ὅτι ὕστερα ἀπὸ μερικὰ ἑκατομμύρια χρόνια τὸ εἶδος ποὺ ὀνομάζεται ἄνθρωπος θὰ ἔχει ἐκφυλιστεῖ καὶ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ προσώπου Γῆς, ὅπως χάθηκαν καὶ οἱ δεινόσαυροι, παλαιοὶ κυρίαρχοι τοῦ πλανήτη μας κι αὐτοί, ὑπακούοντας στὴ φυσικὴ νομοτέλεια τοῦ φιλόσοφου, ὅτι τὰ *«πάντα ρεῖ»*. Καὶ τότε, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ μας, τὸ Σύμπαν δὲν θὰ ἔχει λόγον ὑπάρξεως, μιᾶς καὶ θὰ λείπουν *«οἱ γιοὶ τοῦ Σύμπαντος»*.

Σὲ κάποιο κείμενο διάβασα, ὅτι ὁ Ν.Β. στὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ρόμπερτ Ὁπενχάιμμερ λέει:

«Τὸ Σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μεγάλα πράγματα: τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φύση. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ φύση ἀποτελοῦν τὰ δύο μεγάλα ἡμισφαίρια αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος, τοῦ ὁποῖου τὴ ζωντανὴ ἐκφραση ἀποτελεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι δημιούργημα ὅχι μόνο τῆς γῆς, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος».

Ὡστε λοιπὸν τὸ Σύμπαν ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἡμισφαίρια: τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ φύση! Ἀπ' τὴν μιὰ μεριά τὸ «τέλειο» καὶ «κυρίαρχον ὄν»: ὁ ἄνθρωπος· κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ὑποτελὴς στὶς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἄνευ ἀντιστάσεως φύση! Ἀλλὰ μὲ κάτι τέτοια, ποὺ προέλευση ἔχουν τὴ νοτιο-ανατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου, φθάσαμε ἐδῶ ποὺ φθάσαμε: καὶ δὲν ἔχει μείνει ποτάμι ἀμόλυντο, γῆ μὴ δηλητηρια-

σμένη, οὐρανός χωρίς νέφος, πετούμενο ακυνήγητο, δάσος πού νά μήν ἔχει καεῖ, θάλασσα πού νά μήν ἔχει γίνει βόθρος, μιᾶς καί τὸ «τέλειο» ὄν συνειδητὰ πιστεύει ὅτι ὅλα δημιουργήθηκαν στὴ φύση γιὰ τὴ δική του καλοπερasiὰ καί γιὰ «αξιοποίηση».

Ἀλλὰ τὸ τέλειο ὄν, ἐπόμενο ἦταν, νά μήν σταματήσει ἐδῶ μὲ τὴ φόρα πού πήρε. Καί ἡ ὑπεροχή του ἐκδηλώθηκε περαιτέρω στὴν ἐκμετάλλευση τοῦ ἴδιου τοῦ τέλειου ὄντος ἀπὸ τὸ τέλειο ὄν, γιὰ νά ἔχουμε τὴν-περίφημη «ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο». Καί κλαίει καὶ ὀδύρεται ὁ ἀκαδημαϊκὸς μας γιὰ τὴν ἀγωνία καὶ τὸν πόνο τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὶς συμφορὲς καὶ τὶς στερήσεις τοῦ τέλειου ὄντος, κάνοντάς με νά ἀπορῶ: Μήπως φταῖνε τὰ νυχτοπούλια καὶ οἱ κορομηλιές, τὸ δροσερὸ ἀεράκι καὶ τὰ πράσινα δάση, ἡ ἀνθισμένη ροδακινιά καὶ ὁ ὠραῖος Ταῦγετος τοῦ ποιητῆ μας γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου; Δὲν φταῖνε δηλαδὴ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο χάλι οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι;

Κι ὁ ποιητὴς τοῦ Ταῦγέτου συνεχίζει: «*ἡ εἰρήνη εἶναι τὸ μόνο φυσικὸ φαινόμενο πού ὑπάρχει στὸ σύμπαν*» — κι ἂς λέει ὁ Ἐφέσιος σοφὸς ὅτι «*πατὴρ πάντων πόλεμος*», κι ἂς ἀφόριζε ὁ Ἐμπερίκος ὅτι τὰ μόνα φυσικὰ πράγματα στὸν κόσμον εἶναι ὁ ἔρωτας καὶ τὸ σπαθί. *Κι ἂς σημειώνει ὁ Ἐλύτης «*ὁ καθεὶς καὶ τὰ ὅπλα του*», μιᾶς καὶ ὅλοι ξέρουμε ὅτι ἡ εἰρήνη κερδίζεται, δὲν εἶναι δωρεὰ τῆς φύσης, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα ἀγῶνος.

Λυπᾶμαι βαθύτατα πού γράφω αὐτὲς τὶς γραμμές, ἀλλὰ τὸ κάνω ἀπὸ συναίσθηση καθήκοντος. Ἡ κριτικὴ δὲν μοῦ ταιριάζει. Ὅμως ἔχουμε χρὸς νά πληροφορήσουμε σωστά τὸν κόσμον γύρω ἀπὸ ὀρισμένες βασικὲς ἀλήθειες, πού πρῶτοι διατύπωσαν οἱ

Ἕλληνες. Ὁ κ. Νικηφόρος Βρεττάκος εἶναι ὑποτιθεμένως ὁ ἐπίσημος θεματοφύλακας τῆς ἀρχαιοελληνικῆς σκέψης, δεδομένου ὅτι ὀρίσθηκε Ἕλληνας ἀκαδημαϊκὸς στὴν ἔδρα τῆς ἐλληνικῆς ποίησης. Ὅταν λοιπὸν ὅλοι οἱ προκλασσικοὶ φιλόσοφοί μας τὸ εἶπαν μιὰ γιὰ πάντα, μὲ τρεῖς συγκλονιστικὲς λέξεις ὅτι: «*Ἐν τὸ ὄν*», εἶναι ἀστεῖο ἓνας ἀκαδημαϊκὸς νά μιλάει γιὰ τεμαχισμό τοῦ ὄντος σὲ δύο ἡμισφαίρια: στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴ φύση. Αὐτὰ εἶναι ἐπικίνδυνα «βατισινώματα» πού περνᾶνε στὸ κοινὸ καὶ ἰδιαίτερα στὰ παιδιὰ, στὴν τρυφερὴ ἡλικία τῆς β' δημοτικοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύουν ἐξουσιαστικὲς ξένες μυθολογίες καὶ θρησκείες. Κι ἀκόμη παραπέρα, κάτι πού τὸ ἤξερε ἀκόμη καὶ ὁ Λάο-Τσέ, τὴν ἀλήθεια περὶ ἐνότητος τοῦ ὄντος δὲν ἐπιτρέπεται νά τὴν ἀγνοοῦν σήμερα οἱ «μπροστάρηδες» ποιητὲς μας. Ἀπορῶ πῶς ὁ ποιητὴς μας δὲν κατάλαβε, ὅτι ὅσο μιλάμε γιὰ δύο ἡμισφαίρια, γιὰ τὸ μαργαριτάρι τοῦ σύμπαντος καὶ ἄλλα ἡχηρά, τόσο πιὸ πολὺ θὰ ἀπομακρύνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ποθούμενα τοῦ ποιητῆ: τὴν «εἰρήνη» καὶ τὴν «ἀγάπη».

Μόνον ὅταν βιώσει καὶ συνειδητοποιήσει ὁ ἄνθρωπος τὴν μεγίστη ἀλήθεια τῆς Συμπαντικῆς Ἑνότητος, ὅπου ὅλα εἶναι «Ἐν» κι ὅπου ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ φύση ταυτίζονται, τότε θὰ ἐκλείψει ἀπὸ προσώπου γῆς ὁ κοπετός, ὁ πόνος κι ὁ ἀναστεναγμὸς τοῦ «τέλειου» ὄντος, γιὰ τὸ ὅποιο τόσο μελάνι ἔχει χύσει ὁ ἀκαδημαϊκὸς μας — ὅμως πρὸς λάθος κατεύθυνση.

Μετὰ τιμῆς

Σπύρος Νόνικας

Λέσβου 60, Κυψέλη

Καιρό είχε να πάει στην Πλάκα. Ἀπὸ τότε ποὺ παντρεύτηκε, θυμᾶται, ἦτανε οἱ Γερμανοὶ ἀκόμη στὴν Ἑλλάδα, δὲν τοῦ ἔτυχε νάναί πρωτὶ στὴν Πλάκα, οὔτε γιὰ νὰ ἐκκλησιαστεῖ. Πάντα ἀργοῦσε, μέχρι νάρθει ἀπὸ τὸ Ἑράκλειο.

Τοῦτῃ τῇ φορά, στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀκτώβρη, ἀποφάσισε νὰ ξεκινήσει νωρίς, πολὺ πρωτὶ, γιὰ νὰ κάνει βόλτα στὰ γνωστά του μέρη, προτοῦ πάει γιὰ τὴν Ἁγία Αἰκατερίνη, ὅπως καιρὸ τῷχε ἐπιθυμῇ.

Ξημέρωνε Κυριακὴ, φαίνονταν μιὰ ἡσυχία καὶ γλυκεῖα μέρα, παρ' ὅλο ποὺ εἶχαν ἀρχίσει οἱ ψυχροὺλες.

Πρέπει νάτανε πέντε ἢ ὦρα, ὅταν πῆρε τὸ πρῶτο λεωφορεῖο, κι' εἶναι ἀλήθεια πὼς εἶχε κέφι, τῷπε καὶ στὴ γυναῖκα του καὶ τοῦβγαλε τὸ καινούργιο του κοστούμι, ἐπίσημη μέρα, ἐπίσημος κι' αὐτός.

Στὸ λεωφορεῖο λίγοστοὶ ἄνθρωποι, Κυριακὴ βλέπεις. Ἀπὸ τίς στάσεις ἔπαιρνε ἕνα-δύο ἢ κανένα ἄτομο, κι' αὐτὸς ἤρεμος στὴν πρωινὴ του νωθρότητα χαιρόταν μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, ποὺ ὅσο πῆγαινε γινόταν καὶ πιὸ ἔντονο.

Πέρασε τὴν Πατησίων καὶ κατέβηκε στὴν Πλατεῖα Κάνιγγος, λίγοστοὶ οἱ ἄνθρωποι, χῶρος πολὺς νὰ βαδίσαι ἐλεύθερα, ὅχι ὅπως ἄλλοτε, ποὺ ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε γιὰ νὰ βαδίσαι.

Ξαναμπῆκε στὴν Πατησίων, ἦταν σχεδὸν ἄδεια. Στὴν ἀρχὴ τὸ χάρηκε αὐτό, γιατί τοῦ ἔδινε ἕνα αἶσθημα κυριότηας, τοῦ φαινότανε πὼς εἶναι ὅλα δικὰ του. Καθὼς ὅμως προχωροῦσε πρὸς τὴν Ὁμόνοια, ἐκεῖ στὴ συμβολὴ τῆς Πατησίων μὲ τὴν Πανεπιστημίου δὲν ὑπῆρχε καθόλου κόσμος, οὔτε τροχονόμος οὔτε τίποτε. Μόνο πιὸ πάνω μιὰ παρέα ἀπὸ δυό-τρεῖς ξενύχτηδες, ποὺ ἡ νύχτα τοὺς εἶχε ἀποχαυνώσει καὶ δὲν

εἶχαν τὴ διάθεση γιὰ κουβέντα.

Τῇ στιγμῇ ποὺ περνοῦσε γιὰ νὰ πάει πρὸς τὴ Σταδίου, ἦταν ἡσυχία, μιὰ ἀνησυχητικὴ ἡσυχία καί, φαντάσου, περνοῦσε ἀπέναντι μόνος... κατάμονος. Στὴν ἀρχὴ κορδῶθηκε στὸ καινούργιο του κοστούμι, μὰ μόλις ἔφτασε στὴ μέση τοῦ σταυροδρομοῦ, σταμάτησε ἀπότομα καὶ κύτταξε γύρω του. Οἱ πολυκατοικίες πολὺ ψηλές, χωρὶς μπαλκόνια, γλυστερές. Τοῦρθε ναντία, κι' ἄς ἦταν κάτω καί, τὸ κυριώτερο, τοῦ φάνηκε πὼς κόντυνε, πὼς ἀπότομα κόντυνε.

Κι' ἄλλη φορά εἶχε περάσει ἀπ' αὐτὸ τὸ μέρος, εἶναι ἀλήθεια ὅμως πὼς μετὰ τὴ δουλειά του, μετὰ τὸ μεσημέρι ἢ βραδάκι, ὅχι πρωτὶ πάντως.

Τώρα, καθὼς σταμάτησε ἔτσι ἀπότομα στὴ μέση τοῦ σταυροδρομοῦ, τοῦ φάνηκε πὼς ψήλωσαν ἀπότομα πολὺ οἱ πολυκατοικίες, κι' αὐτὸς πὼς κόντυνε ἀπότομα, πάνω ἀπὸ δέκα πόντους. Τοῦ πέρασε σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ μυαλό του, πὼς σὰν γερνάει κανεῖς, σουρώνει, μαζεύει καὶ κονταίνει. «Ἀλλά, νὰ πάρ' ἡ εὐχή, ἀκόμη γέρος δὲν εἶμαι. Λὲς ν' ἀρχίζω νὰ γερνᾶω πρόωρα στὰ πενήνταξί μου χρόνια (εἶχε διαβάσει πὼς μπορεῖ νὰ συμβεῖ κάτι τέτοιο), ἀλλὰ ὅσο νὰ μαζεύει κανεῖς, δὲν κονταίνει πάνω ἀπὸ δυό-τρεις, πέντε τὸ πολὺ πόντους».

Ἔτσι ἀποσβολωμένος ἔμεινε μερικὲς στιγμές, μόνος. Ὑστερα κατόρθωσε νὰ συμμαζέψει τίς σκέψεις του καὶ νὰ προχωρήσει. Τὸ αἶσθημα ὅμως τοῦ κοντύματος τὸν συνόδευε, γι' αὐτὸ δὲν κοίταξε ψηλά, παρὰ μόνο πρὸς τὰ κάτω.

Μπῆκε στὴ Σταδίου καὶ προχώρησε. Τάχυνε τὸ βῆμα του, προχώραγε σὰν ναρκωμένος, ἔτσι, ποὺ δὲν κατάλαβε πόσος χρόνος πέρασε, πότε ἔ-

φτασε στην 'Απόλλωνος. 'Εδῶ κάποιου ξέμενε παιδί, προτοῦ παντρευτεῖ καὶ πάει στὸ Νέο 'Ηράκλειο.

Σήκωσε τὰ μάτια του, γιὰ νὰ βεβαιωθεί γιὰ τὸ δρόμο.

Πραγματικὰ αὐτὸς ἦταν, ὅμως τοῦ φάνηκε πιὸ στενός. Παρατήρησε ὅμως, πὼς δὲν ἦταν πιὸ στενός, ἀλλὰ ἐπειδὴ κι' ἐδῶ εἶχανε χτιστεῖ ψηλὰ σπίτια, πολυκατοικίες σχεδόν, ἀπὸ τὶς δυὸ μεριές, φαινότανε σὰ νὰ μίκρυνε, σὰν νὰ στένεψε ὁ δρόμος. Δοκίμασε νὰ προχωρήσει, μὰ δίστασε. Κοίταξε ψηλὰ στὰ σπίτια, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, τοῦ φαινότανε πὼς ἦτανε σὰν φυλακισμένος, πὼς θὰ πέφτανε νὰ τὸν πλακώσουν.

Τώρα, ἐπειδὴ ὁ δρόμος ἦταν στενός, ἦτανε πιὸ κοντὰ στὰ σπίτια, πού, καθὼς ὑψώνονταν τεράστια, τοῦ φαίνονταν διπλὰ ψηλὰ, κι' αὐτὸς διπλὰ κοντός. «Στὴν Πατησίων, ἂν γίνεи σεισμός, κάπως μπορεῖς νὰ τρέξεις; ἐδῶ, σ' αὐτὴν τὴν κλούβα... πού νὰ πᾶς!».

Κύτταξε δεξιὰ, κύτταξε ἀριστερά. Γρήγορα πέρασαν ἀπὸ τὸ μυαλό του κάτι μεγάλα χαρακώματα, πού εἶχαν ἀνοίξει στὸ 'Αλβανικὸ Μέτωπο - παλικάρι τότε. «Μὰ στὰ χαρακώματα τῆς 'Αλβανίας πολέμαγες, τέλος πάντων, ἐνῶ στὰ χαρακώματα τῆς 'Απόλλωνος... νιώθεις σὰν αἰχμάλωτος. 'Υπάρχει μιὰ διαφορά. δὲν νομίζεις, Γιώργη...», εἰρωνεύτηκε τὸν ἑαυτό του.

Προχώρησε γιὰ λίγο. μὰ δὲν μποροῦσε, κοντοστάθηκε, γιατί ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα ἀλλόκοτα συναισθήματά του τοῦρχόταν τώρα κι' ἓνας κόμπος στὸ λαιμό, πού τὸν ἔκαιγε. Γύρισε τὰ μάτια του γύρω γιὰ κάνα ταξί, τίποτε, οὔτε ἄνθρωποι οὔτε ταξί. Κάτι ἀπόμακρα βήματα μόνο.

Βγήκε πρὸς τὴν 'Αμαλίας καὶ περίμενε. Ξέχασε γιὰ λίγο καὶ τὴν 'Αγία Αἰκατερίνη. Τέλος φάνηκαν τὰ πρῶτα

ταξί, σταματάει ἓνα καὶ μπαίνει ἀμίλητος.

— Γιὰ ποῦ, κύριος; Τὸν ρώτησε ὁ ταξιτζής.

— Πῶς...τί; Συγγνώμη, τί εἶπατε; 'Α, ναί, γιὰ... γιὰ τὴν Καισαριανή, τὴ Μονὴ τῆς Καισαριανῆς.

— 'Εντάξει, κύριος! Πάντως... ξημέρωσε!

— 'Α... ξημέρωσε, ναί ξημέρωσε, συγγνώμη καὶ ἀπὸ συγγνώμη.

Πότε ἔφτασε στὸ Μοναστήρι, οὔτε πού τὸ κατάλαβε. Πλήρωσε, κατέβηκε κι' ἔκανε τὸ σταυρό του, δὲν ἤξερε γιατί. Πῆρε ἀνάσα καὶ προχώρησε.

'Ανέβηκε τὰ σκαλάκια καὶ κύτταξε κατὰ τὴν 'Αθήνα, κατὰ τὴν 'Ομόνοια καὶ τὴν Πλάκα. Κύτταξε, ὅπως κυττάζει ἓνας πίσω του, σὰν νὰ ξέφυγε ἀπὸ κίνδυνο καὶ γλύτωσε, ὅπως κάποτε πού ἔφευγε διωγμένος ἀπὸ τοὺς Γερμανούς.

Μπήκε στὴν ἐκκλησία, δὲν εἶχε λειτουργία. 'Αναψε κεράκι, σταυροκοπήθηκε, ἔμεινε γιὰ λίγο καὶ βγήκε.

'Ανηφόρισε τὴν πλαγιά τοῦ 'Υμηττοῦ κι' ἔκατσε. Συνῆλθε ἄρκετά, τόσο πού ἄρχισε νὰ περιεργάζεται τὰ γύρω του καὶ μάλιστα ἄρκετά.

Στρέφει τὰ μάτια του πρὸς τὸ βουνό, πρὸς τὴν κορυφή του. Τοῦ φάνηκε ψηλὴ, ὅπως τὴν ἔβλεπε ἀπὸ κάτω. Μὰ, κάτι περίεργο, δὲν τοῦ φαινόταν τρομακτικὰ ψηλὴ, οὔτε αὐτὸς σὰν νὰ κόντυνε. Κι' ὅταν κύτταξε πρὸς τὴν 'Αθήνα, τοῦ φαινόταν χαμηλὴ· μικρὴ, δική του, ἐνῶ αὐτὸς ἦταν ψηλὰ καὶ αὐτὴ σχεδόν στὰ πόδια του. Πῆρε θάρρος, σηκώθηκε καὶ βημάτιζε. Βημάτιζε ἱκανοποιημένος καὶ σὰν λυτρωμένος. Τόρριζε μάλιστα στὴ λαϊκὴ τοῦ φιλοσοφία, τὴν «ψευτοφιλοσοφία» του, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος.

— Μεγάλωσαν τὰ σπίτια, μικρῖναμε ἐμεῖς, νὰ πάρ' ἡ εὐχή. Θεέ μου, βοήθα μας... 'Ενῶ, βρὲ παιδί μου, ψη-

λά είναι και τὰ βουνά, μὰ δὲν σὲ μικραίνουν. Σὲ τραβᾶνε κοντά τους, στὰ ψηλά. Θεέ μου, τὰ σπίτια τὰ φτιάξαμε ἐμεῖς, τὰ βουνὰ ἐσύ.

Ἦεκανε βόλτες πέρα-δῶθε, ἔκοβε θυμάρι, μύριζε χαμολουλουδάκια. Δὲν τοῦκανε καρδιά νὰ φύγει. Μὰ πέρασε ἡ ὥρα, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει. Σκέφτηκε πὼς θὰ τὸν περίμεναν γιὰ τὸ μεσημεριανό. Κατέβηκε στὴ δημοσιά.

Τρέχει βιαστικός, προλαβαίνει καὶ μπαίνει σ' ἓνα λεωφορεῖο πὺ ξεκίναγε.

Ἐνῶ προχώρησε κάνα δυὸ-τρεῖς στάσεις:

— Γιὰ ποῦ πάει, κύριε; Ρωτᾷ τὸν εἰ-

σπράκτορα.

— Γιὰ ποῦ θέλεις νὰ πηγαίνει, κύριε; Γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἀφειτηρία ἔχουνε στὴν Πλατεῖα Κάνιγγος.

— Ἀχ, εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, στάση, κύριε εἰσπράκτορα!

Καὶ κατέβηκε...

Δὲν ἤθελε νὰ κατέβει στὴν Ἀθήνα, τουλάχιστον πρὸς τὸ παρόν, γι' αὔριο δὲν ἤξερε: «Μπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ τὰ φέρει βολικά». Πῆρε ταξὶ γιὰ τὴν Ἀγία Παρασκευή. Κι' ἀπὸ κεῖ μέσω Περιμετρικῆς ἔφτασε στὴ Νέα Ἰωνία καὶ τὸ Νέο Ἡράκλειο. Ὁ Ὑμηττὸς τοῦχε ξαναδώσει τὸ μπόϊ του, καὶ φοβόταν νὰ μὴ τὸ ξαναχάσει...

ΜΑΡΙ ΜΑΝΟΥΣΟΥ

Γένεσις

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν πόλη
δὲν ὑπάρχει τίποτε
παρὰ μόνο τὰ δάκρυά μου,
ἡ σιωπὴ μου, ἡ ἀπουσία μου.
Θᾶθελα νὰ ὑπάρχεις
τουλάχιστον ἐσύ,
δείγμα οὐρανοῦ,
δείγμα ἀπὸ σύννεφο κι ἀπὸ βροχή.
Μὰ τώρα δὲν ὑπάρχει τίποτα.
Γιατὶ ὅλα γίνονται ἀπ' τὴν ἀρχή.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Τί ακριβῶς εἶναι ἡ ἐλευθερία

Ἐλευθερία = ἡ:

«ἐλλειψις παντός καταναγκασμοῦ» — «Λαρούς»

«ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε βία ἢ ἐπίδρασι» — «Δημητράκος»

«ἀνυπαρξία ἐμποδίου, ἐξάρτησης, περιορισμοῦ» — «Βοσταντζόγλου»

Ἄν ἀποφασίσουμε νὰ ἐξετάσουμε **σοβαρὰ** τί εἶναι ἡ ἐλευθερία, θὰ διαπιστώσουμε πῶς δὲν πρόκειται γι' αὐτὰ πού εἶδαμε μόλις. Τοῦτο εἶναι διακριτὸ στὴ σημαντικὴ τῶν λέξεων «ἐλλειψις», «ἀπαλλαγὴ», «ἀνυπαρξία». Πού, καθὼς ἐπιτρέπει νὰ ἐντοπίζεται ἡ **δυσνητικό-**

Ἡ Ἑλλάδα στὸ ἔργο τοῦ Γ. Σαραντάρη

Ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἐπιμελητὴς τῶν ἀπάντων τοῦ ποιητῆ καὶ φίλος του κ. Γιώργος Μαρινάκης, ὁ Γιώργος Σαραντάρης ἐγκαθίσταται στὴν Μπολώνια τῆς Ἰταλίας (1912) μαζὶ μὲ τοὺς γονεῖς του — ἔρχεται ὅμως στὴν Ἑλλάδα τὸν Μάρτιο τοῦ 1931, γιὰ νὰ ὑπηρετήσει τὴ στρατιωτικὴ του θητεία.

Στὸ ποιητικὸ ἀλλὰ καὶ στὸ δοκιμακὸ ἔργο τοῦ Σαραντάρη ἀποκαλύπτεται ἡ μεγάλη ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸν τραγικὸ του θάνατο ἀπὸ τίς κακουχίες τοῦ πολέμου, στίς 26 Φεβρουαρίου τοῦ 1941, σὲ ἡλικία μόλις τριαντατριῶν ἐτῶν.

Σὲ ποιημά του μὲ τὸν τίτλο «Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες», γραμμένο στὰ 1936, γράφει πῶς τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος «**φύλαξε καὶ ἄλλες ἀρετὲς καὶ δὲν ἐξόφλησε τὴν εὐφροσύνην του**», καθὼς κι ὅτι, ὅταν τὸ ζητήσουν οἱ περιστάσεις, εἴτε σὲ πρὶο ἤρεμο καιρὸ εἴτε σὲ πρὶο γενναῖο, οἱ Ἕλληνες δὲν θὰ διστάσουν καὶ δὲ θὰ δειλιάσουν, καὶ **«ἀπὸ τίς κρύπτες θὰ βγάλουν τὰ ὄργανα»**, μὲ τὸ γνήσιο πάθος τὸ Ἑλληνικὸ, **«τὸ δικό μας πάθος»**, ὅπως τὸ λέει χαρακτηριστικά.

Στὴ δευτέρῃ ἐνότητῃ τοῦ ποιήματος οἱ Ἕλληνες ἔχουν πλούσια ἀνάμνηση καὶ ἐπίγνωση τοῦ ἐνδοξοῦ παρελθόντος, κι ἴσαμε τώρα **«δουλοπάροικοι ξένων ξεμωραμένων ἐξουσιῶν»**, ὅμως ὅλοι οἱ ἄλλοι μᾶς ἔχουν ἀνάγκη, γιὰ νὰ χαραχτεῖ ἕνας καινούργιος δρόμος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα: **«...ἡ Δύση πού θὰ βρεῖ καινούργιο δρόμο γιὰ τίς ἀνθρώπινες ψυχές»**.

Σ' ἕνα κείμενό του πού μοιάζει μὲ πεζοτράγουδο, μὰ πού εἶναι περισσότερὸ φιλοσοφία παρὰ ποίηση, ὁ Σαραντάρης συνιστᾷ στοὺς Νεοέλληνες ποιητὲς, νὰ στοχάζονται τὸ θάνατο, μὲ τὸ σκοπὸ **«νὰ ἀποκτήσουν ἐκεῖνο τὸ θάρρος, ἐκεῖνη τὴ γερὴ πεποίθηση στὴν αἰωνιότητα τῆς ζωῆς»**. πού ἀποκτᾶται μόνον μὲ τὴν ἐνατένιση-ἐπαφὴ μὲ τὸν θάνατο, καὶ **«ἔτσι καὶ ὁ πολιτισμὸς μας θὰ γίνῃ πλατύτερος»** θὰ δοῦμε στὴν οὐσιαστικότερη περιοχὴ τῆς πραγματικότητος, ἂν μπορούν τὰ μάτια μας ν' ἀποκτήσουν ἕνα ἰδανικὸ ὁμορφιάς, πού δὲν θὰ εἶναι τὸ ἀρχαῖο, κι ὅμως θὰ εἶναι δικό μας, νεοελληνικό».

→

της, παρόμοιας φύσης προϋποθετικών [τουτέστι ἄρσης (1) πραγμάτων πού... δὲν αἰρονται (2)], τὰ τελευταῖα ἀποκαλύπτονται τιμὲς ὑπερβατές, πού ὑπερβαίνονται, πού **δὲν ὑπερβαίνουν!** Αὐτὰ σημαίνουν πῶς ἡ εὐχολογική τούτη ἔρσις (3), κατ' ἔντασιν-δραστικότητα βεβαιούμενη τιμὴ ἀντιστρόφως ἀνάλογη τῶν τιμῶν «βία», «καταναγκασμός», «ἐμπόδιον» (κατὰ πρῶτον λόγον, καὶ) «περιορισμός», «ἐξάρτησις», «ἐπίδρασις» (κατὰ δεύτερον), βεβαιώνει **ὑπερβατικά, ἀήττητα** ἀκριβῶς αὐτὰ τῶν ὁποίων ἡ ἄρσις **προϋποτίθεται σῖνε κβὰ νὸν (4)!**.. "Ὡστε, ἀφοῦ ἡ κατάστασις μὴ ἐλευθερίας μου δὲν διασκεδάζεται με τήν... αἰτιολόγησιν τῆς βούλησης-συγκυρίας πού τήν φέρει **σύστασιν-ὑπόστασιν** (τὴν κατάστασιν μὴ ἐλευθερίας μου), ἀφοῦ δηλαδή ἡ κατάστασις μὴ ἐλευθερίας μου **δὲν αἶρεται** διὰ τῆς **ἐπισημάνσεως** τῆς (συστατικῆς) βούλησης-συγκυρίας (5), τὸ πρόβλημα πού ἀνακύπτει εἶναι ἡ ἄρσις τῆς **ἐναντιότητος** (ἢ σύμπτωσής) πού με διατηρεῖ μὴ ἐλεύθερον - - εἰς κατάστασιν μὴ ἐλευθερίας. 'Ἰπ' αὐτὸ τὸ φῶς εἶναι πού ἀμυχανοῦμε, πού ὁδηγοῦμεθα εἰς σκεπτικισμόν σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τόσο στὴν ὁρθότητα-ἀκρίβεια-ἐμπερίστατο τῶν ὁρισμῶν πού εἶδαμε, ὅσο καὶ στὴ δική μας (ἀν)ἐπάρκεια· εἰς διατύπωσιν τοῦ ἄρτιου ὁρισμοῦ. "Ετσι, καὶ μέ... κρατούμενο πῶς οἱ ἀκαδημαϊκὲς μας προσωπικότητες-αὐθεντίες ἀναλώνονται μόνον ἕως... φοινικισμού, ὁμιλεῖτε, εὐρίσκετε, λιμπελοῦλλα καὶ δάχτυλου γιὰ βαθεῖα λαρύγγια (ποτὲ ἐπέκεινα...), ἀνα-

→ Ἀναφερόμενος ἐξ ἄλλου στὸ κατὰ πόσον οἱ Μεσόγειοι λαοὶ γνώρισαν τὴν εἰλικρίνεια ἢ ὄχι, μᾶς λέει χαρακτηριστικά: «**Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε λιγότερο ψεῦδος στὴ ράχη μας, κρατᾶμε συμπαραστάτες τοὺς Ἀρχαίους μας, πού, ἂν δὲν γνώριζαν τὸ πάθος, ἤξευραν κατὰ κόρον τὴ χαρὰ τῆς εἰλικρινείας!**».

Ἡ Ἀθήνα τοῦ 1939 εἶναι μιὰ ἀνθρώπινη πόλη. "Ἄς δοῦμε τί λέει γι' αὐτὴν ὁ Σαραντάρης: «**Ἡ Ἀθήνα εἶναι ἓνα ἀπέραντο σπίτι. Κάθε ἄνθρωπος σὰν βγεῖ ἀπ' τὸ καβούκι του, ἀπαντᾷ ἄλλον ἄνθρωπο, καὶ μιλοῦν. Ἐκφράζουν δέντρα, ἥλιο**».

Γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ ὅμως τοπίο καὶ τὴ φύση, ὁ Σαραντάρης εἶναι παθιασμένος:

**«Ὁ τόπος ἐδῶ εἶναι τῆς θάλασσας ἀδελφός
καμωμένος ἀπὸ χαλίκια,
ὅταν ὁ τρύπιος ἀγέρας σταματᾷ
κατεβαίνουν οἱ διαβάτες».**

Κι ἄλλου γράφοντας γιὰ τὴ Μεσόγειο, ἀναφερόμενος ὅμως κυρίως στὸ ἐλληνικὸ καλοκαίρι, γράφει χαρακτηριστικά σ' ἓνα του στίχο:

«Μόνο γελάει ὁ τζίτζικας καὶ εἶναι καλοκαίρι!»!

"Ἄς δοῦμε ὅμως πόσο λυρικά καὶ παραστατικά χρησιμοποιοῦντας μυθικὰ στοιχεῖα ἐκφράζει ὁ Σαραντάρης τὴ θέση τῆς Ἑλλάδας στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο:

**«Ἡ ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ
Τὶ κακὸ θὰ μοῦ κάνεις,
ὅταν, σὰν βγαίνω ἀπ' τ' αὐγό,
ξέρω νὰ μιλῶ;**

**Μιλοῦσε ἓνα πουλὶ
καὶ ξέρναγαν οἱ ἡλίθιοι.
Δὲν εἶμαι ἐσοῦ,
εἶμαι τ' οὐρανοῦ,**

→

γκαζόμεθα (μᾶς ἀναγκάζει ἡ δική μας ἔρευνα) νὰ καλύπτουμε ἐμεῖς τὶς ἐκκρεμότητες νὰ διατυπώσουμε ἐμεῖς τὸν ἐλλείποντα ὀρισμὸν. Τὸ κάνουμε:

Ἡ ἐλευθερία ἴσον ἢ κατάστασις (τρόπος τοῦ εἶναι) ἢ ἀπότοκος καὶ παράλληλος συνειδητῶν ἐνεργειῶν ἱκανῶν **νὰ ἐξουδετερώνουν** ἄλλες ἐνέργειες.

Στὸ σημεῖον αὐτὸ, θαρρῶ, πρέπει νὰ προσθέσουμε τὸ αὐτονόητον. "Ὅτι, καθὼς τὸ ἰσοδύναμον τῆς ἐλευθερίας **συμπεραίνεται ἀπροσδοκῆτως** ἡ ἴδια, γνωστὴ μας καί... δῆθεν ἐξαιρετέα **βία**, μπαίνουμε σὲ καινούργιους ὀρίζοντες θεάσεως. "Ὅτι ἀκριβῶς βλέπουμε:

α) καὶ αὐτὸν ποῦ «ζητάει» (ἢ νέμεται, κατέχει, ἀπολαμβάνει) ἐλευθερίαν νὰ διεκδικεῖ (ἢ νέμεται, κατέχει, ἀπολαμβάνει) τὴν εὐχέρεια **νὰ δουλῶνι** (νὰ «εἶναι ἐλεύθερος» νὰ καθιστᾶ... δούλους τοὺς λοιποὺς στὴν πραγματικότητα αὐτὸ μόνον καὶ τίποτ' ἄλλο!),

β) καὶ τὴν ὑπαρξιν **τραγικοῦ στοιχείου** περὶ τὸ ἀντικείμενον -ἐδῶ ὁρατοῦ στὶς διεργασίες ποῦ ὁδηγοῦν ὑποχρεώσεων σὲ συσχετισμὸν τῆς «μοίρας» τοῦ ἀνθρώπου, πρῶτα μὲ τὴν **ἀμεθεξία** του | τὸ ὅτι «δὲν (ὀλέει νὰ) ξέρει» | κ' ἔπειτα μὲ τὴν σκοτεινότητά του: τὸ χίτημά του «γὰ ἐλευθερίαν» θὰ ἐπαληθευθεῖ ζοφερό, δόλιο, καταχλόνιο, ἐρεβῶδες. "Ὅτι, μὲ ἀσφαλές

ἔλεγε τὸ πουλί στὸν ξένο,

πετῶ κι ὅταν κάθομαι,

πέταξα πάνω σὲ ἄλογο

ποῦ δὲν σταματᾷ!

Γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς του γράφει ὁ Σαραντάρης (ποίημα γραμμένο στὶς 26.1.1939) πῶς δίνουν-παίρνουν ὄρκο, τρώγονται, ζεσταίνονται σὲ ἴδια φωτιά καὶ στρώνονται στὰ χαστούκια, γκρινιάζουν κι ἀνασταίνονται, παίζουν τὴ μέθη τοὺς μέρα καὶ νύχτα, ἀλλὰ ξυπνᾷν μὲ κέφι στὸν ὄρθρο.

Ἡ ἀνθρώπινη ἀρμονία βρίσκεται μέσα στὸ Ἑλληνικὸ ἔδαφος καὶ μέσα στὸ στήθος τῆς Ἑλληνικῆς Γενιᾶς, ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἕνας τόπος μὲ τὴ «δικιὰ του σοφία», μιὰ «πατρίδα ὅλο νιάτα, ὅλο τραγούδια», καὶ μᾶς τονίζει, ὅτι εἶναι πιά καιρὸς ν' ἀλλάξουμε νοοτροπία:

«Τὰ σταφύλια, ἡ εὐλογία τοῦ τόπου μας,

γίνονται βραχνᾶς στοὺς ἀφελεῖς,

ποῦ σὰν κακορρίζικοι

διψοῦν γιὰ μουσικὴ ταβέρνας.

Ποιὸς ξέρει πιά νὰ πίνει

σὰν τὸ Σωκράτη, ἂς ποῦμε;»

Οἱ λέξεις «μορφὴ» καὶ «εἶδος» τῶν ἀρχαίων μας προγόνων ἀποτελοῦν κώδικες κατανόησης, ἐνῶ «ἡ Ἑλλάδα ἔχει λαλιὰ ποῦ ὁμορφα θὰ ταξιδέψει», κι ὁ ποιητὴς ταξίδεψε στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ πουλιὰ τῆς Ἑλληνικῆς φύσης, ὅπως τὸν ἀετό, τὸ περιστέρι, τὴν πέρδικα καὶ τὸ χελιδόνι, καὶ πῆγε πρὸς μὴν πρὸς τὴν ποιητικὴν-ὁδηγητικὴν, γιὰ νὰ σηκώσει τὴ σημαία γιὰ τὴν ἀναγέννηση.

Σὲ ἄλλο ποίημά του ὁ Σαραντάρης γράφει πῶς τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο φωτίζει «μιὰ δική μας σοφία», καὶ πιὸ κάτω:

«Εἴμαστε βέβαιοι, πῶς ἡ ἀνθρώπινη ἀρμονία,

πῶς ἡ θρησκεία ποῦ συμφιλιώνει χωρὶς ψέμμα,

→

πώς «φιλελεύθερος» (ἀποδεδειγμένως) είναι αὐτὸς ποὺ **δίδει ἐλευθερίαν** (ὄχι αὐτὸς ποὺ «ζητάει»...), ὁ ἄνθρωπος ποὺ αἰτεῖται «κατάστασιν ἐλευθερίας» τὴν ἐννοεῖ **βίαν** — τουτέστι εὐχέρειά του εἰς δημιουργίαν κατάστασης... **μὴ ἐλευθερίας γιὰ τοὺς λοιπούς.**

— Δὲν εἶναι δυνατό!

— Εἶναι τὸ μόνο δυνατόν: ἂν ἐρωτήσετε σημερινὸ νέον (ἢ μεγάλο, ἀνυποψίαστον) τί διάβολο θέλει τὴν ἐλευθερίαν, τί θὰ τὴν κάμει, ποῦ καὶ πῶς θὰ τὴν χρησιμοποιήσει, θὰ περιέλθει εἰς ἀμηχανίαν δεινὴν. Γιατί; Γιατί ἡ ἐλευθερία «ποῦ ζητάει» **δὲν εἶναι ἐλευθερία νὰ σπουδάσει** (καὶ ἑαυτὸν) (6), δὲν εἶναι ἐλευθερία νὰ **παραγάγει, προσφέρει, προσφερθεῖ, ἀντιδωρήσει** — αὐτὴ **τὴν ἔχει** καὶ μάλιστα μὲ τὰ πάντα... πληρωμένα (φαί, ὕπνους σέ... πολυτελῆ ξενοδοχεῖα, βιβλία, συγγράμματα, δασκάλους, κτήρια, χώρους, ὄργανα...) ἀπ' τὸν ἀνόητο αὐτὸ λαόν, ποῦ μήτε «τὶ συμβαίνει» ἀντιλαμβάνεται, μήτε, ἂν ἀντελαμβάνετο, θὰ ἦταν εἰς θέσιν νὰ ἐναντιωθεῖ (7). «Ὅσοι ἐφθασαν σ' αὐτὸ τὸ κείμενο (ἰδιαίτερα ἐπιστήμονες, φοιτηταί...), **ἀσφαλῶς ὑπερθεματίζουν** — διαφορετικά, γιατί θὰ μᾶς διάβαζαν; τί θὰ 'χαν νὰ κερδίσουν; Αὐτὸ σημαίνει πῶς **δὲν θὰ πικραθοῦν** (θὰ πικραίνονταν μόνον ὅσοι παρερμηνεύουν... «ὠμότητα» τὸ τρισάγιο ἀπροσχημάτιστο-ἀπροφάσιτο τῆς ἀλήθειας...), πῶς δηλαδή ἔχουν βρεῖ τὸ δρόμο τους. Τὸ δρόμο ποὺ φέρει **ἀθῶο** τὸν ἄνθρωπο, ὄχι διαφθορά τῆς Γῆς,

→
**μέσα στὸ στήθος τῆς γενεᾶς μας κρύβεται
καὶ μέσα στὸ ἔδαφός μας».**

Πρόκειται γιὰ ποίημα γραμμένο στίς 30 Δεκεμβρίου τοῦ 1937.

Στὸ δοκιμακὸ τοῦ ἔργου καὶ εἰδικώτερα στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «**Συμβολὴ σὲ μιὰ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς**» ὁ Σαραντάρης ἐπισημαίνει τὸν κίνδυνο τῆς ἐπιρροῆς ποὺ ἡ Εὐρώπη ἄσκησε πάνω στὴν Ἑλλάδα ἓνα ὁλόκληρο αἰῶνα (τὸ βιβλίο ἐκδόθηκε στὰ 1937), καὶ ἐκφράζει τὴ γνώμη πῶς ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα, ἂν θελήσει νὰ σωθεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιρροή, πρέπει νὰ ξαναγυρίσει στὴν καθαρότητα καὶ τὸ κάλλος τῆς δικῆς τῆς χώρας καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς, μὲ τὴν παρθενικότητα καὶ τὸ αὐτούσιο κάλλος, κι ἂν τὸ κατορθώσει αὐτό, τότε μπορεῖ νὰ γίνῃ «κριτήριον ἀλήθειας γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς»:

«**Σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα νὰ εἴμαστε οἱ πιὸ διαπεραστικοί. Ὅφείλουμε ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες νὰ ξαναποκτήσουμε πρῶτοι ἀπλὲς περιεκτικότητας ρήσεις ὅμοιες κατὰ τὸ σχῆμα μ' ἐκεῖνες ποὺ ἔδωσαν στὴν ἀρχαιότητα οἱ ἐφτά σοφοί, ρήσεις ποὺ δὲν θ' ἀποτελοῦν χάσμα ἀνάμεσα πρᾶξιν καὶ πράξιν, φιλοσοφία ποὺ θὰ εἶναι χτήμα ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα θὰ ζητᾶνε τὴ σοφία.**

Θὰ κλείσουμε τὴν ἐργασία αὐτὴ μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ ἐρευνητῆ καὶ παρυσιαστῆ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ κ. Γιώργου Μαρινάκη («**Γιώργος Σαραντάρης — Ποιήματα**», Τόμος Α', ἐκδόσεις Γκούντεμπεργκ):

«**Ἡ ποίηση τοῦ Γιώργου Σαραντάρη εἶναι πέρα γιὰ πέρα γνήσια Ἑλληνικὴ Ποίηση. Βγαίνει ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Γῆ καὶ Παράδοση καὶ μυρίζει ἑλληνικὸν ἀγέρα, ἥλιο καὶ θάλασσα, λιγόστιχη σὰν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ ἐπίγραμμα καὶ ἀπείριτη σὰν ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Εἶναι βέβαια καὶ εὐρωπαϊκὴ καὶ βρίσκεται μὲς στὸ Παγκόσμιο κλίμα τῆς Μοντέρνας, ὅπως συνηθίζεται νὰ λέγεται, Ποίησης, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχει τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἐρημιὰ ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ περισσότερα ἔργα τῆς.**

Δημήτρης Καραμβάλης

ὄχι ὀλετήρα τοῦ Σύμπαντος — πάρτε ἀξαμάρι τήν... εὐορκία τοῦ κ. Βρεττάκου: μπορεῖ νά 'γινε ἀκαδημαϊκός, μπορεῖ νά εἰσπράττει τὰ διακόσια κάθε εἰκοσιπέντε, μὰ τὰ παιδιὰ (αὐτὰ λευκά καὶ τὰ ἐγχρώμα) ἐπιμένει... νὰ τ' ἀγαπάει, δὲν τὰ ξεχνάει μὲ καμμία κυβέρνησι πα-
ρόλ ντ' ὄνερ καὶ μπέσα ὄφ... σκιπερία!

— Καὶ τί λοιπὸν θὰ κερδίσει, ἔτσι, ὁ μὴ ἔνοχος; ὁ ἀθῶος; Μήπως δὲν θὰ πεθάνει ἐπίσης; Μήπως δὲν θὰ ἰδεῖ σκοτωμένα τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου; Μήπως θ' ἀμβλυνοῦν ὁ Μέγας Πόνος — ὅσα τοῦ προηγούνται καὶ ἔπονται δεινὰ, ἀπευκταῖα, ἡ κοινὴ συμφορὰ; Τὸ κέρδος του, λέω, ποιό;

— Μόνη ἡ φράσις ποῦ θ' ἀφήσει πίσω του:

«Μὲ γέννησαν δὲν γέννησα — κουράγιο, ἀγάπες μου παιδιὰ τοῦ κόσμου, δὲν μπόρεσα τί-
ποτ' ἄλλο, τὸ βλέπετε».

— Μά...

— Ἀφήστε, κύριε, δὲν ἔχει ἄλλο, ὡς ἐδῶ ἦταν — βουλευθῆτε μὲ λίγο νερό: **κατεβαίνει ὁ κόμπος.**

Σπ. Γ.Γ. Παναγιωτᾶτος

Σημειώσεις:

1) Ἡτοι κατάλυσης, κατάργησης, ἀκύρωσης.

2) Πῶς καταλύεται, καταργεῖται, ἀκυροῦται ὅ,τι... καταλύει, καταργεῖ, ἀκυροῖ;

3) Τὴν ὁποῖαν προϋποθέτουν σύνθε κβὰ νὸν οἱ ὅρισμοι ποῦ εἶδαμε, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐξηγοῦν τὸ **πῶς πραγματοποιεῖται...**

4) Πῶς (θὰ γίνονταν νὰ) ζορίζεται τό... ζόρι, καταναγκάζεται ὁ καταναγκασμός, ἐμποδίζεται τὸ ἐ-
μπόδιον; Παίζουμε;

5) Γίνεται φανερό, ὅτι τὸ ζητούμενον ἐδῶ εἶναι ἡ ἐλευθερία (ἀδιαφόρως τοῦ πῶς ἐννοεῖται...) κι ὄχι
ἡ... ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα ποῖος δὲν τὴ δίνει — ποῖος τὴν ἀποκλείει ὡς αἴτημα τρίτου...

Ἔτσι, ὅταν ἡ ἐπαναστατημένη μεγάλη αἰδὸς ψάλλει

Γιατὶ δέ μ' ἀφήνετε ἡσυχῇ.

Θέλω νὰ ζήσω ἐλεύθερῃ

δίχως ταυτότητα πιά (δελτίον ταυτότητας),

ξέρούμε πῶς αὐτὸ συμβαίνει, ἐπειδὴ **ἀγνοεῖ** (μαζὶ μὲ τὸν μεγάλο στιχοῦργον) καὶ τὸν μεγάλο... ἀ-
φουγκραστὴν πῶς κάποιος... **θέλουν** νὰ τὴν ἀφήσουν ἡσυχῇ, **δὲν θέλουν νὰ ζήσει ἐλεύθερη!** Ὅποτε
καλύτερα ν' ἀφήσει τήν... ψαλτικὴ καὶ νὰ ἐξετάσει τί θὰ κάνει: **ἢ δὲν θὰ ζήσει ἐλεύθερη,** ἢ θὰ ἐπιχειρή-
σει **νὰ ἐξουδετερώσει** τὶς ἐνέργειές τους (τῶν «κάποιων») — ὅσο δὲν τὸ κάνει (ἐπιτυχῶς!), νίξ... ἐλευ-
θερία!

6) «Ὅχι στὴν ἐντατικοποίησι τῶν σπουδῶν!» — 'ντάξ; Δέκα σελίδες γιὰ κάθε μάθημα, τὶς ἀποστη-
θίζουμε, «δίνουμε», περνᾶμε, τελειώσαμε, βουλευτήκαμε, **ἀπομυζοῦμε...** Ἡ εὐθύνη (εἶναι) τῆς **σύνολης**
κοινωνίας — τὸ ἂν ὁ ἐργοδότης ζητᾷ τὰ πάντα ἀπ' τὸν ἐργαζόμενο, τὸ πέραν τῶν δυνάμεών του, **δὲν**
ἀθῶώνει τὸν τελευταῖο...

7) Οἱ ἐπιστήμονες καὶ φοιτηταὶ ἀναγνώσται δὲν θὰ «πληγωθοῦν» μὲ τὴν ἀποκάλυψι. Ἡ διασταύρω-
σις μὲ τέτοια κείμενα μαρτυρεῖ ἀνθρώπους ποὺ **μποροῦν νὰ δεχθοῦν** τὴν ἀλήθεια, ποὺ γι' αὐτὴ πᾶ-
σχουν, τί θὰ τὸν ἔκαναν ἕναν ἑαυτὸ μὲ τὸ κεφάλι χωμένο στὴν ἄμμο;.. Ὅσο γιὰ τὸν λαόν, αὐτὸς **δὲν θὰ**
λάβει ποτὲ ἀνταπόδοσιν — ἀδιάφορο ἂν τὴν ἀξίζει ἢ ὄχι. Ἀντίθετα, θὰ βρεθῇ δουλωμένος, λεηλατημέ-
νος, καταφρονημένος — ἀντικείμενον ἐκμετάλλευσης, χλεύης, καταδολίευσης ἐκ μέρους τῶν «τσόγλα-
νων» ποὺ σπουδάσε μὲ τὸν ἴδρω του...

— Ἀκων.

— Δὲν δικάζουμε ἑαυτοὺς γιὰ ὅ,τι μόνοι ἐκμαίευσσε, ἢ γιὰ ὅ,τι δὲν ἀξιωθήκαμε **χάριν!** Τοὺς δικά-
ζουμε πλαστογράφους καὶ δολερούς, ἐπειδὴ **κλονίζουμε τὰ θεμέλια τοῦ ἀνθρώπου** — μὲ τὸ ὅτι **ψευ-
δόμεθα** πῶς... «ἀγαπᾶμε τὸν ἄνθρωπον» [ὁπότε ἡ ὀφείλει νά... κάνει τὸ ἴδιο κι αὐτὸς (ἀντὶ νά... ἀνατινά-
ζει τὸ Σύμπαν!)] ἢ, παγιδεύοντάς τον στὸ πιὸ ἐφιαλτικὸ ἀδιέξοδο, στὴ σχιζοφρενία τῆς αὐτοκαταστρο-
φῆς, στὴν φρενίτιδα τοῦ γαιοπυρμιχθητισμοῦ, τὸν φέρουμε **νὰ χάνει τὰ προαιώνια μέτρα τοῦ ἀξιώ-
ν** — νὰ λειτουργεῖ ἀμετάπειστος διαφθορέας καὶ μονομάχος τοῦ ἑαυτοῦ του!!! Μὲ τὸ ὅτι, λέγω, ψευδόμε-

Θα πώς τάχα θ' ανταποδώσουμε, πώς γιά τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου μεριμνοῦμε, κοβόμαστε, γράφουμε λιμπελοῦλλες καὶ Μυτέρεις τοῦ Χριστοῦ Μαρίες — σχεδὸν τελείως ἀφιλοκερδῶς· μόνον γιά διακόσια τὸ μῆ-να!...

Λέγαμε λοιπόν, πὼς στὰ ΑΕΙ [ὅπου ἀκριβῶς ἀμβλύνεται ἡ ἐλληνικὴ ἀλήκη κ' ἡ φυλετικὴ ἱκμάδα στειρεύει καὶ συρρικνώνεται στὴ στέγνη τους — ἔτσι, ποὺ ὁ ἐλληνισμὸς ν' ἀπομένει ἄχμος, ἀνυδρος, ἄδρυσος, ἀπεξηραμένος...], κ' ἐκείθεν σὲ θέσεις καὶ διαδικασίες **δουλωτικῆς**, δὲν φθάνουν ποτὲ τὰ παιδιὰ τῶν ξυπόλυτων, ποτὲ τὰ παιδιὰ τῶν ντεσκαμισάδος. Φθάνουν μόνον οἱ βλαστοὶ τῶν πολὺ, λίγο ἢ λιγότερο **βολεμένων**. Τῶν πατεράδων τουτέστι ποὺ εἶχανε τὴν **ἰσχύ νὰ ὑπαγορεύουν** τὸν πιὸ βρώμικο νόμον ποὺ ψήφισε ποτὲ κοινοβούλιον: τῆς «δωρεὰν παιδείας», πάει νὰ εἰπεῖ! Τὸ ἀραβούργημα αὐτὸ τῆς ντροπῆς καὶ ἀτιμίας, ποὺ διαφθείρει τὴν ἐλληνικὴ νιότη — ἄσε τὸ κουφό: αὐτοὶ ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ σπουδάσουν τὰ **δικὰ τους παιδιὰ** νὰ ὑποχρεώνονται νὰ σπουδάζουν τά... ξένα — ἐκείνων ποῦ... μπορούν!

— «Οἱ κ' ἔτσι! Λὲς καὶ πληρῶσαν ποτὲ φόρο οἱ ξυπόλυτοι...»

— Δύο τινα γιά τὴ γούνα σου, κύριε. «Ὁ ἰσχυρίζεσαι πὼς ἐλόγου σου **πληρώνεις φόρους**, ὁρίστε, νὰ παραβάσουμε τὴ φορολογικὴ σου δῆλωσι μὲ τὴ δική μου — τὸ ἔνα. Καὶ τὸ ἄλλο: Παίζω μὲ τὰ **μεγαλύτερα ρέστα**, κύριε, ἀμέτε στὸ καλὸ, **ταπὶ στὸ ταπὶ δὲν γίνεται τζόγος**...»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΕΜΠΕΑΣ, *‘Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ ἀλήθεια*

Στὴν ἔρευνα καὶ στὴν παρουσίαση τῆς ἀλήθειας στὸ ὑπαρξιακὸ πρόβλημα, στὸ χῶρο τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ πνεύματος καὶ στὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς κοινωνιολογίας ἀνάγονται οἱ δομὲς ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ βιβλίον τοῦ Γιώργου Σκεμπέα μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο: «*‘Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ Ἀλήθεια*». Ἔργο ἀξιοπρόσεχτο γιά τὴν καθαρὴν του γραφὴν, τὸν παραστατικὸ λόγον του, τὴν ἐπιστημονικὴν του σαφήνεια καὶ τὸν συλλεκτικὸ πλοῦτον του. Πρόκειται γιά μιὰ ἐρευνητικὴ διαδρομὴ ἀπ' τὶς ὁμιχλώδεις καὶ ἀξεδιάλυτες ἀκόμα ἀφετηρίες τῆς συμπαντικῆς γένεσης ὡς τὰ σημερινὰ ἀποκρυσταλλωμένα ἐπιστημονικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα, μέσα στὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ, πάσχει καὶ ἐλπίζει. Ὁ συγγραφέας οἰκοδομεῖ «λίθον πρὸς λίθον» μὲ ἀξιοθαύμαστη τεχνικὴν τὸ ἔργο του, μὲ ὑπαρκτὸν σὲ κάθε βῆμα τὸν πόθον νὰ φέρει τὴ γνώση καὶ στὸν πιὸ ἀμύητον ἀκόμα, μὲ τὴ σαφὴ ἀπεικόνισιν τῆς διαδρομῆς τῆς ὑπαρξιακῆς ἐξέλιξης, μὲ βάση τὶς κατακτήσεις τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ καὶ τὶς ἐμπειρικὲς ἐπιβεβαιώσεις. Εἶναι συνοπτικὸς ἀλλὰ καὶ ἐκπληκτικὰ σαφὴς στὶς ἐπιστημονικὲς παρουσιάσεις καὶ ἀναλύσεις του, εἴτε αὐτὲς ἀποτελοῦν ἀναφορὰς στὶς φυσικὲς ἐπιστήμες εἴτε ἐντάσσονται στὸ χῶρον τῶν ἀρχῶν τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Σκεμπέα εἶναι, θὰ λέγαμε, ἡ σκιαγράφηση τοῦ ἔπους τῆς ἀνθρώπινης προσπάθειας νὰ προχωρήσει μὲ τὴν ἐνατένισιν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν μεταφυσικῶν προβληματισμῶν πρὸς τὴν γνώσιν τῶν ὄντων, πρὸς τὴν ἐπίγνωση τοῦ ἐπιστητοῦ, μὲ τὸν πυρετικὸν πόθον τῆς αὐτογνωσίας καὶ τῆς ὑπαρκτῆς ἀλήθειας. Τὸ ἀρχικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ αἰώνιον καὶ ἀναπάντητον ἀκόμα ἐρώτημα τῆς ἀρχικῆς προέλευσης τοῦ σύμπαντος. Ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. Ἡ τελεολογικὴ σκοπιμότητα. Μολονότι πολλὰ ἔχουν γραφεῖ μὲ κάποιες ἀποδεικτικὰς προσπάθειες, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι οὔτε τὸ πρόβλημα τῆς γένεσης ἔχει πειστικὰ φωτιστεῖ οὔτε ἡ σκοπιμότητα, μέσα φυσικὰ στὰ πλαίσια τῆς ἐπιστήμης, ἐνῶ, παρὰ τὴν πολὺκροτὴν δαρβινικὴν θεωρίαν τῆς ἐξέλιξης τῶν εἰδῶν, καὶ ὁ χῶρος αὐτὸς ἐξακολουθεῖ νὰ μένει μυστηριώδης. Σχετικὰ ὁ κ. Σκεμπέας γράφει:

«Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθεῖ κανεὶς ὅτι ἡ δημιουργία κρατᾷ καλὰ τὰ μυστικὰ της. Ἀπὸ τὰ ὑπαρξιακὰ προβλήματα κανένα δὲν ἔχει μέχρι τώρα ἐπιλυθεῖ. Βρισκόμαστε μόνιμα στὴν περιφέρεια. Οὔτε ἓνα βῆμα δὲν ἔχουμε κάνει πρὸς τὸ κέντρο. Μπορεῖ κάποιος στὸ μέλλον νὰ εἶναι τυχερότερος».

Ἐδῶ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Δημιουργὸς Δύναμις ἔχει περιορίσει τὴν κινητικὴν καὶ ἐξελεγκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου μέσα σὲ ἀδιαπέραστα φράγματα. Ὁ χῶρος τῶν φραγμάτων αὐτῶν εἶναι ἀπέραντος, ἀλλὰ τὰ φράγματα εἶναι φοβερὰ ἀπροσπέραστα. Ἀνάμεσά τους ὁ ἄνθρωπος μεγαλουργεῖ. Τιθασσεύει καὶ χρησιμοποιεῖ τὶς φυσικὰς δυνάμεις, ψάχνοντας ἐναγώνια γιά τὴν ἀρχικὴν του προέλευσιν καὶ γιά τὸν μεταφυσικὸν προορισμόν του, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ βρεῖ τὸ κλειδί ποῦ θὰ ἀνοίξει τὶς πύλες τῆς ὑπερκόσμιας γνώσης.

Στό κεφάλαιο για την 'Αλήθεια λέγει:

«Μέσα στο χώρο του πολιτισμού βρίσκεται ή 'Αλήθεια: 'Η έπιστημονική, ή αισθητική, ή κοινωνική και ή αιώνια 'Αλήθεια... 'Η βίωση της αισθητικής, της κοινωνικής και της αιώνιας 'Αλήθειας αλλάζει ποιοτικά τον άνθρωπο... 'Ο άνθρωπος γίνεται "άνθρωπος" μόνο σάν κατορθώσει και έπιβληθεί στά ένστικά του... 'Αλήθεια είναι ή άρμονική σύζευξη της ύλης μέ τό νοϋ, ή άρμονική συνύπαρξή τους... Στην κοινωνία τό κάθε άτομο είναι συνειδητά διαπλατυσμένο μέσα στό σύνολο. 'Η χαρά του άλλου είναι και χαρά του και ή λύπη του είναι και δική του λύπη. Στην άγέλη τον πρώτο λόγο τον έχει τό δικαίωμα, γι' αυτό και οι ίσχυροι καταπιέζουν τους άνίσχυρους».

Και διερωτάται: 'Υπάρχει τέτοια κοινωνία; Για νά άπαντήσει: "Οχι βέβαια. Δέν είναι δύσκολο νά αντίληφθούμε πόσο κοντά είμαστε ακόμα στην άγέλη. 'Ο άνθρωπος παρ' όλα του τά έπιτεύγματα βρίσκεται ακόμα στην άφετηρία.

Και για την 'Αλήθεια πού άφορά στον σύγχρονο άνθρωπο: «'Ο σημερινός άνθρωπος είναι δημιούργημα πραγματικά προκρούστειο. 'Ο πολιτισμός μας είναι καθαρά τεχνολογικός πολιτισμός». Και πριν από τον συμπερασματικό αυτό λόγο του αναφέρει ότι: «'Ο άνθρωπος βλέπει τό συμφέρον του συνόλου από τη σκοπιά του δικού του συμφέροντος και άντιστρατεύεται σέ κάθε τι πού δέν είναι σύμφωνο μέ αυτό». Και ότι: «Οί πονηροί και οί δημαγωγοί παρασύρουν τους άφελείς και τους άνώριμους και πετυχαίνουν έτσι τους δικούς τους άνιέρους και ιδιοτελείς σκοπούς. "Όσο περισσότερη πνευματική ώριμότητα και όσο περισσότερη άνδριοτέλεια, τόσο και περισσότερη Δημοκρατία».

Στό κεφάλαιο «'Η ψυχολογία του βάθους» γράφει: «'Η σωρευμένη ένέργεια πού όφείλεται στην καταπίεση της κοινωνίας, είναι περισσότερο επικίνδυνη από την ήφαιστειακή ενέργεια. Κανένα σύστημα θεμελιωμένο πάνω στον έξαναγκασμό δέν πρόκειται νά εύδοκιμήσει».

'Η έργασία του κ. Σκεμπέα έπεκτείνεται σέ όλους τους χώρους πού διαστρωματώνουν τό πλαίσιο μέσα στό όποιο αναπτύχθηκε ή έπιστημονική γνώση, κινήθηκε ή 'Ιστορία και μεγαλούργησε ή ανθρώπινη σκέψη. Μέσα της διαφαίνεται ή έπιθυμία της διδαχής και της προτροπής πρós την άληθινή άξία της ζωής.

«'Απευθυνόμαστε, επιλέγει, σ' αυτούς πού μετέβαλαν τό χρήμα από μέσο σέ σκοπό και πού άγωνίζονται, για νά τον κατακτήσουν. Σ' αυτούς πού δέν σκέφτηκαν ποτέ, πώς τό δικό τους πλεόνασμα είναι προσμεμιγμένο μέ τό αίμα κάποιων άλλων». Και καταλήγει: «Δέν ζητάμε νά έγκαταλείψουμε τον έαυτό μας στό έλεος των τυχοδιωκτών. Ζητάμε νά μη γίνουμε έμεις τυχοδιώκτες. Δέν ζητάμε ν' άφήσουν τά παιδιά τους οί γονείς χωρίς θωράκιση ούτε και νά τά μάθουν νά ρίχνουν κάτω τίς άσπίδες. Ζητάμε νά μην τά μάθουν νά είναι αυτοί οί έπιτιθέμενοι».

Μ. 'Ελευθεριάδης

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΑΠΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

ΠΟΤΗΣ ΚΑΤΡΑΚΗΣ, 'Αντιγόνη (ποίηση), Πειραιάς 1988.

'Ο δόκιμος λογοτέχνης κ. Π.Κ. μέλος της Ε.Ε.Λ., παρουσιάζει έδώ ένα όμοιότιτλο ποίημα μέ την τραγωδία ενός γίγαντα του άρχαίου δράματος. "Όπως και στό έργο του Σοφοκλή, άποδίδεται ή πάλη ανάμεσα στους ήθικούς νόμους και τους κρατικούς, τους φυσικούς και τους ανθρώπινους, τους άγραφους και τους γραπτούς· αλλά σέ πιό προσωπικό από τη μεριά της πρωτα-

γωνίστριας - έπίπεδο. Μιά κάποια ρητορικήτητα του συγγραφέα, πού θυμίζει ίσως παλαιότερες έποχές της νεώτερης γραμματείας μας, διανθίζεται μέ ένα σύγχρονο λυρισμό, έμπλουτισμένο μέ καθαρά ήθολογικά στοιχεία από την 'Αρχαιότητα: «Σέρνονται φίδια γύρω μου/κι άδειάζουν δηλητήριο/μέσα στά δάκρυά μου./Της νύχτας τά φαντάσματα/μέ σκουριασμένα δρέπανα/τίς άρετές θερίζουν».

Ο.Μ.Δ.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΙΧΑΣ, *Ἡ ἐνδοχώρα τῆς ἄλλης νύχτας (ποιήματα)*, Ἀθήνα 1988.

«Όταν ὀπλοφορήσουν οἱ Ἀγγελοι/τότε θά πεθάνω ἤσυχος/.» Εἰκοσιπέντε ποιήματα περιέχει ἡ συλλογὴ τοῦ Σ.Μ., τὰ περισσότερα μικρά, ἐπιγραμματικά, τὰ ὅποια καὶ ξεχωρίζουν. Διάχυτη ἡ πίκρα στά, λίγα σχετικά, μεγαλύτερα ποιήματα. Ὁ στίχος καλοδεμένους.

Ε.Ε.Μ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΑΡΜΠΑΓΙΑΝΝΗΣ-ΠΡΟΣΗΛΙΟΣ, *Νότες τοῦ Παγασητικοῦ (ποιήματα)*, Πειραιᾶς 1988.

Ὁ γνωστός Πειραιώτης ποιητὴς καὶ πεζογράφος τραγουδάει τὸν Παγασητικό, τὴ Θεσσαλία, τὴ Μαγνησία, τὸ Βόλο καὶ τὸν ἔρωτα στὰ ποιήματα τοῦ νέου του βιβλίου σὲ στίχο παραδοσιακό.

Ε.Ε.Μ.

ΜΑΡΙΑ ΡΕΓΚΟΥ, *Βασικόσαυροι (ποίηση)*, 1987.

Συμπαθητικά ποιήματα τῆς κ. Μ.Ρ. Ὅπως δὲ ποτε χρειάζονται μιὰ πύκνωση· καὶ γιὰ νὰ φτάσει στὸν μοντερνισμό, ἔπρεπε ἡ δημιουργὸς τοὺς νὰ ἔχει ἐνδιατρίψει περισσότερο στὸν κλασικισμό. Προσπαθεῖ, βέβαια, νὰ διορθώσει τὰ κακῶς κείμενα (καὶ αὐτὸ σὲ μιὰ περίοδο κατ' ἐξοχὴν ὡχαδερφισμού εἶναι ἐπιτρεπτό) ἀλλὰ χωρὶς τὸ ἐνδυμα τοῦ λυρισμοῦ, ποὺ τόσο χρειάζεται ἡ (ἀκόμα καὶ συρρεαλιστικὴ) ποίηση.

Ο.Μ.Δ.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΑΛΕΞ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ, *Ἡ ζωὴ συνεχίζεται (ποιήματα)*, Ἀθήνα 1988.

Συμβάντα τῆς καθημερινῆς ζωῆς σὲ ἐλεύθερο στίχο ἀπὸ τὴν ἀκούραστη Π.Α.Π. (τὸ εἰκοστὸ πρῶτο βιβλίο τῆς), ποὺ κάνει τραγούδι κάθε χαρά, κάθε λύπη, κάθε πόνο καὶ κάθε γεγονὸς τῆς ζωῆς τῆς.

Ε.Ε.Μ.

ΡΑΝΙΑ ΔΩΡΟΥ, *Γένους θηλυκοῦ (ποιήματα)*, Ἀθήνα 1988.

Ἡ καθαρὰ γυναικεία ποίηση τῆς κ. Ρ.Δ. ἔχει

μιὰ ἀκραία τρυφερότητα, ἕναν ἀδιόρατο, τερπνὸ, καλωσυνάτο ἀναβρασμό. Κι ὅμως ἐμφανέστατος εἶναι κι ἕνας πολύφωνος φεμινισμός. Στὰ κομψὰ αὐτὰ ποιήματά τῆς διαχρονικὰ ἀναμειγνύεται τὸ παρελθόν (ἡ Μῆδεια, ἡ Κλυταιμνήστρα, ἡ Φαίδρα, ἡ Περσεφόνη, ἡ Κλεοπάτρα) μὲ λογοτεχνικούς συνειρμούς τοῦ παρόντος (ὁ πρίγκιπας Μάλκο τοῦ Ζεράρ ντὲ Βιλλιέ, τὰ νησιὰ Μπάρμπαντος, τὰ γῆπεδα, ὁ Ἴππόδρομος). Ἀλλὰ ὅσο κι ἂν οἱ γυναῖκες τῆς σήμερον θέλουν τὴν ἀνεξαρτησία τοὺς καὶ θεῶνται ρεαλιστικὰ τὸν βίο, ἀκόμα βλέπουν ρομαντικὰ τὸν ἄντρα καὶ τὸν ἔρωτα καὶ τὸν γάμο, ὅπως διακρίνουμε στὸ ποίημα τῆς Ρ.Δ. «Ὡραῖος σάν Ἑλληνας», ποὺ τελειώνει ἔτσι: «Εἶσαι πλατύφυλλος βασιλικὸς στὸ παρὰ θύρι τοῦ βοριά, ποὺ φοβάμαι ν' ἀγγίξω/μὴ χάσει τὴν εὐωδίᾱ του».

Ο.Μ.Δ.

ΑΜΑΛΙΑ ΜΕΓΑΠΑΝΟΥ, *Διάλογος μὲ τὴν Ἄννα (νουβέλα)*, Ἀθήνα 1988.

Πολὺς κόσμος μιλά γι' αὐτὸ τὸ βιβλίο. Εἶναι πράγματι συγγραφικὸ ἐπίτευγμα. Ἡ κ. Ἀμαλία Μεγαπάνου, μετὰ τὸ «Παῖδι τῆς μάνας μου» (1982), τὴν «Καλλιόστη» (1985), τὸ «Φιλαρέτης: Ἑλπινίκη» (1986) καὶ τὴν «Σιμώνη» (1987), ἔργα αὐστηρῶς λογοτεχνικά, καταπίνει μὲ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα μέσα ἀπὸ τὴν προσωπικὴ ἱστορία μιᾶς γυναίκας ἐλευθερίων ἡθῶν, ποὺ σκοπίμως ἡ συγγραφεὺς ὀνομάζει Ἄννα. Δὲν εἶναι ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τῆς Ἄννας τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ βιβλίο, ἀλλὰ συζήτηση τῆς κ. Μεγαπάνου μαζί τῆς. Ὅπως ἡ κ. Μεγαπάνου δὲν παίρνει ἀπὸ τὴν Ἄννα συνέντευξη ἐν εἰδὲ δημοσιογραφικῆς ἐνασχολήσεως. Ἀξιολογεῖ τὴν Ἄννα κοινωνιολογικῶς καὶ ὑπαρξιακῶς. Ἀψηφώντας τὴν κοινωνικὴ προκατάληψη βλέπει τὴν Ἄννα ὡς ἄνθρωπον, ὄχι ὡς γραφικὸ τύπο τοῦ περιθωρίου, ὄχι ὡς φορέα ἀμοραλισμοῦ, ὄχι ὡς ἀξιοκατάκριτο ἢ ἔστω ἀξιολύπητο στοιχεῖο τοῦ ὑποκόσμου. Περιβάλλει τὴν Ἄννα ὡς ὑπαρξία ἀποκρούοντας κάθε ἐπιμεμπτὴ φαρισαϊκὴ ἀντίληψη. Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τῆς κ. Μεγαπάνου ἐγκτεῖται στὸν ἀρμονικὸ συνδυασμὸ ρεαλισμοῦ καὶ σοβαρότητος.

Ν.Χ.Χ.

Ἀμαρτημένο: Παράκληση, ὅπως στὴ σελίδα 4785 («Τὸ “θεῖον” στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία») ἡ φράση ποὺ ἀρχίζει στὴν 22α ἀράδα ἀπὸ κάτω διαβασθεῖ ἔτσι:

- Καὶ τί ἄλλο πάρεξ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ λάθος (πταισμά, φταιξιμο!) εἶναι ποὺ ἡ δική μου ἔρευνα (τὸ ὅτι ἐπικαλοῦμαι-χειρίζομαι δημοσίᾳ τὸ λόγον!) ἀναζητᾶ-ἐπισημαίνει-ἐκθέτει, ἐνῶ ἡ δική τους σιωπὴ ἀποκρύπτει-συγκαλύπτει-παρασιωπᾶ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶναι δικό τους;